

Maarika Kujanen

ONKO PUOLUEELLA MERKITYSTÄ PRESIDENTINVAALEISSA?

Analyysi ehdokkaan puoluetustan vaikutuksesta
äänestyspäätökseen

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2020
Ohjaaja: Tapio Raunio

TIIVISTELMÄ

Maarika Kujanen: Onko puolueella merkitystä presidentinvaaleissa? Analyysi ehdokkaan puolueustan vaikutuksesta äänestyspäätökseen

Pro gradu -tutkielma, 75 s.

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma / Valtio-opin opintosuunta

Maaliskuu 2020

Tämä Pro gradu -tutkielma käsittelee ehdokkaan puolueustan vaikutusta äänestyspäätökseen Suomen presidentinvaaleissa. Vuoden 2018 presidentinvaalit olivat asetelmaltaan hyvin erilaiset verrattuna muihin 2000-luvun presidentinvaaleihin, sillä valituksi tuli ensimmäistä kertaa valitsijayhdistyksen ehdokas yli 60 prosentin kannatuksella ja ilman toista vaalia. Erityisesti tämä tulos innoitti tutkimaan ehdokkaan puolueustan merkitystä juuri presidentinvaalien näkökulmasta, sillä ainakin julkisen keskustelun perusteella puolueen merkitystä pidettiin hyvin pienenä. Tutkielman teoreettinen viitekehys perustuu poliittisen kiinnittymisen ja politiikan henkilöitymisen teorioihin, joiden lisäksi käsitellään puoluepolitiikan haasteita sekä puolueen ja ehdokkaan suhteellista merkitystä äänestyspäätöksen kannalta. Teoriassa nojataan erityisesti eduskuntavaalitutkimukseen, josta johdettuja havaintoja verrataan presidentinvaaleihin.

Tutkielman analyysi on toteutettu kvantitatiivisin menetelmin ja tutkimusaineistona käytetään Kantar TNS Oy:n keräämää vuoden 2018 presidentinvaalien 1. kierroksen kyselytutkimusaineistoa, sekä vertailun vuoksi saman kerääjän kyselytutkimusaineistoja vuosien 2000, 2006 ja 2012 presidentinvaaleista. Tutkimusmenetelminä käytetään logistista regressioanalyysia sekä ristiintaulukointeja. Logistisen regressioanalyysin avulla pyritään selvittämään, miten eri tekijät vaikuttavat siihen, että ehdokkaan puolueustalla on vaikutusta vastaajan äänestyspäätökseen. Tarkastelussa on erityisesti poliittinen kiinnittymisen yhteys puolueustan vaikutukseen. Tutkimusaineistoa tutkitaan tarkemmin ristiintaulukointien sekä muiden aineistovertilujen avulla.

Tutkielman keskeiset havainnot osoittavat, että ehdokkaalla on äänestyspäätöksen kannalta enemmän merkitystä kuin puolueella ja puolueen merkitys presidentinvaaleissa näyttäisi vähentyneen 2000-luvulla. Tutkimusaineistosta johdetun logistisen regressioanalyysin perusteella poliittinen kiinnostus ja luottamus puolueisiin vaikuttavat vahvasti siihen, että ehdokkaan puolueustalla on vaikutusta henkilön äänestyspäätökseen. Myös sillä, että vastaaja sijoittaa itsensä selkeästi poliittisesti vasemmalle tai oikealle, on vaikutusta ehdokkaan puolueustan painottamiseen. Lisäksi nuorilla ikäluokilla ehdokkaan puolueustalla oli enemmän vaikutusta äänestyspäätökseen ja puolueiden merkitys oli erityisen vähäinen ehdokkaita asettaneista puolueista SDP:n ja keskustan kannattajille. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ehdokkaan puolueustalla on merkitystä äänestäjälle presidentinvaaleissa, mutta muut tekijät, kuten ehdokkaan kyvykkyyteen, pätevyyteen ja ominaisuuksiin liittyvät syyt, vaikuttavat enemmän. Tulokset kuitenkin vahvistavat politiikan henkilöitymisen ja poliittisen kiinnittymisen vaikutusta tarkasteltavaan ilmiöön.

Avainsanat: vaalit, presidentinvaalit, politiikan henkilöityminen, poliittinen kiinnittyminen, puolue, ehdokas, logistinen regressioanalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Presidentti-instituutio ja vaalitapa	2
1.2. Presidentin valtaoikeudet	5
1.3. Puolueiden rooli presidentinvaaleissa	7
1.4. Tutkielman rakenne.....	12
2. Teoreettinen viitekehys	13
2.1. Puoluepolitiikan haasteet.....	14
2.2. Poliittinen kiinnittyminen.....	16
2.2.1. Poliittinen osallistuminen.....	18
2.2.2. Poliittinen kiinnostus ja tietotaso.....	20
2.2.3. Sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys.....	21
2.2.4. Poliittinen luottamus	22
2.2.5. Puoluesamastuminen.....	24
2.3. Poliitiikan henkilöityminen	26
2.3.1. Poliitiikan henkilöityminen presidentinvaaleissa.....	30
2.4. Ehdokkaan ja puolueen merkitys äänestyspäätökseen	33
2.5. Hypoteesit.....	37
3. Aineistot ja menetelmät	40
3.1. Aineistojen kuvaus	40
3.2. Menetelmät.....	41
4. Analyysi	43
4.1. Kuvaileva analyysi	43
4.2. Logistinen regressioanalyysi	53
5. Johtopäätökset	56
Lähteet.....	66

Taulukot & kuvat

Taulukko 1. Luottamus yhteiskunnan eri toimijoita kohtaan EVA:n Arvo- ja asennetutkimuksessa 2018 (%).	24
Kuvio 1. Puolueen ja ehdokkaan merkitys äänestäjälle vuosien 1983–2015 eduskuntavaalitutkimuksissa (%).	34
Taulukko 2. Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä vastaaja äänesti vuosien 2000–2018 presidentinvaalien 1. kierroksella (%).	43
Taulukko 3. Mitä mieltä vastaaja oli seuraavasta väitteestä presidentinvaalien 1. kierroksella: ”Oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin se, mihin puolueeseen hän kuuluu” vuosien 2000 – 2018 presidentinvaalien 1. kierroksella (%).	44
Kuvio 2. Äänestyspäätökseen vaikuttaneet tekijät vuoden 2018 presidentinvaaleissa – niiden osuus, jotka sanoivat asian vaikuttaneen ratkaisevasti tai melko paljon (%).	46
Taulukko 4. Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä vastaaja äänesti vuoden 2018 presidentinvaaleissa – vastausjakaumien vertailu ryhmittäin. Ristiintaulukointi (%).	48
Taulukko 5. Vastaajien puoluekanta ja äänestäminen vuoden 2018 presidentinvaaleissa. Ristiintaulukointi (%).	49
Taulukko 6. Kolmen väitteen vastausjakauman vertailu iän ja puoluetustan mukaan vuoden 2018 presidentinvaaleissa – niiden osuus, jotka olivat väitteestä täysin samaa mieltä. Ristiintaulukointi (%).	51
Taulukko 7. Ehdokkaan puoluetustan vaikutus äänestyspäätökseen vuoden 2018 presidentinvaaleissa. Logistinen regressio (OR).	54

1. Johdanto

Vuoden 2018 presidentinvaaleja luonnehdittiin hyvin poikkeukselliseksi ja tulos nähtiin tappiona erityisesti suurille eduskuntapuolueille sekä puoluekentän vasemmalle siivelle. Valituksi tuli istuva presidentti valitsijayhdistyksen ehdokkaana, yli 60 prosentin äänenemmistöllä ja ilman toista vaalia. Tämä tapahtui ensimmäistä kertaa uuden vaalitavan aikana. Vaalitutkija Sami Borgin (2018) näkemyksen mukaan Sauli Niinistön suosioon ja vaalin tulokseen vaikuttivat monet asiat, kuten istuvan presidentin suosiollinen asema verrattuna muihin ehdokkaisiin, presidentin persoona ja suoriutuminen tehtävässään edellisellä kaudella sekä muutokset Suomen kansainvälisessä toimintaympäristössä. Niinistö häivytti puolueastaansa entisestään asettumalla valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, mikä saattoi luoda äänestäjien silmissä vahvempaa mielikuvaa ”koko kansan presidentistä”. Toisaalta Borg (emt.) arvioi vaalin jälkeen, että osasy syy kokoomustaustaisen Niinistön suosiolle saattoi olla myös, että kokoomus oli vaalien alla tehdyissä mielipidemittauksissa suosituin puolue.

Valtio-opin emeritusprofessori Heikki Paloheimo totesi Helsingin Sanomien (23.1.2018) haastattelussa, että ”itsenäisyyden ajan valtiollisissa vaaleissa äänestäjän puoluevalinta ei ole koskaan ollut yhtä merkityksellisenä kuin 2018”. Tämän Pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää, mikä merkitys puolueella on äänestäjälle presidentinvaaleissa ja miten se on mahdollisesti muuttunut uuden perustuslain aikana 2000-luvulla. Aiheeseen liittyy vahvasti vaali- ja puoluedemokratian asema nykyajan henkilöityneessä politiikassa. Toki läpi tutkielman täytyy ottaa huomioon vuoden 2018 presidentinvaalin erityisluonne, eikä johtopäätöksiä ehdokkaan puolueustaan vaikutuksesta äänestyspäätökseen voi tehdä pelkästään viimeisintä vaalia tarkastelemalla.

Vuoden 2018 presidentinvaalin tulos selvisi jo ensimmäisellä kierroksella ja toiseksi tullut ehdokas Pekka Haavisto sai vain hieman yli 12 prosentin kannatuksen. Näin ollen valituksi tulleen Niinistön ja toiseksi tulleen Haaviston välissä oli jopa 50,3 prosenttiyksikköä. (Tilastokeskus 2018.) Vastaavia lukuja ei ole nähty aiemmin, joten vaalia voidaan pitää sekä lähtöasetelmaltaan että lopputulokseltaan erilaisena verrattuna muihin Suomessa nähtyihin presidentinvaaleihin. Niinistö oli selvästi suosituin ehdokas myös kaikissa mielipidemittauksissa ennen vaaleja. Vuoden 2018 presidentinvaalien äänestysprosentti jäi kuitenkin alle 70 prosenttiin (69,9 %), joka on alhaisin prosentti 2000-luvulla. Tämä on osa presidentinvaalien kehityskulkua, jossa äänestysaktiivisuus on tasaisesti laskenut vuodesta 1994. (Tilastokeskus 2018)

Suomen vaalitutkimus on vakinaistunut vasta 2000-luvulla (Suomen vaalitutkimusportaali 2016a), ja suurin osa vaalitutkimuksesta painottuu eduskuntavaaleista kerättyihin tutkimusaineistoihin. Suomen presidentinvaaleista löytyy toki jonkin verran kirjallisuutta, jota hyödyntäen tutkielmassa päästään sisään keskusteluun vaalin historiasta, luonteesta ja tuloksista, mutta ei eduskuntavaalitutkimukseen verrattavaa yhtenäistä tutkimusperinnettä. Tässä tutkielmassa hyödynnetään siis erityisesti eduskuntavaaleista kertovaa kirjallisuutta sekä muuta kansainvälistä presidentinvaalitutkimusta. Osittain tämän tutkimusperinteen puutteen johdosta nimenomaan puoluenäkökulma tuntui presidentinvaaleissa kiinnostavalta. Vuoden 2018 presidentinvaalien aikana ja vaalien jälkeen käydyt julkiset keskustelut ovat tarjonneet vain pintaraapaisun aiheeseen, ja presidentinvaalien osalta puolueiden roolia yleisesti sekä äänestyspäätöksen kannalta on tutkittu vain vähän. Tämän tutkielman tarkoitus on omalta osaltaan paikata sitä tutkimusaukkoa, joka Suomen presidentinvaalitutkimuksesta puuttuu.

Tutkimuskysymyksenä tässä Pro gradu -tutkielmassa on: ”*Mikä merkitys ehdokkaan puoluetustalla on äänestyspäätökseen presidentinvaaleissa?*”. Äänestyspäätöksellä tässä yhteydessä tarkoitetaan, ketä ehdokasta äänestäjä lopulta päätti äänestää, eikä sitä, päättikö hän äänestää ylipäätään. Tutkimuskysymykselle on asetettu neljä tutkimushypoteesia, jotka perustuvat tutkielman teoreettiseen viitekehykseen ja joita käsitellään tarkemmin tutkielman teoriaosuuden jälkeen luvussa 2.5. Johdatuksena tutkielman aiheeseen käydään läpi Suomen presidentti-instituutiota vanhan ja uuden vaalivan sekä presidentin valtaoikeuksien muutosten näkökulmasta. Lisäksi tarkastellaan puolueiden roolia yleisesti Suomen presidentinvaaleissa. Samalla tutustutaan hieman myös vuoden 2018 presidentinvaalien ympärillä käytyyn keskusteluun eri lehtiartikkelien kautta. Tämä on olennaista sekä tutkimusasetelman että tutkimustulosten ymmärtämisen kannalta.

1.1. Presidentti-instituutio ja vaalitapa

Presidentinvaalin vaalitapa muuttui ratkaisevasti vuonna 1991 uuden valtiosäännön mukana ja samalla puolueiden merkitys presidentinvaaleissa koki suuria muutoksia. Valitsijamiesvaaleista luovuttiin ja tilalle tuli välitön kansanvaali. Presidentinvaalista tuli uudistuksen myötä aito henkilövaali ja taustaorganisaatioiden vaikutus pieneni. Risto Uimonen kuvasi vuonna 2001 (273) suoraa kansanvaalia ”rajaksi tapahtumaksi monipuoluemaan poliittisessä elämässä”, jossa ”välitön kansanvaali rikkoon tavanomaiset puoluepoliittiset asetelmat ja tekee puolueille vaalin hallinnan vaikeaksi”.

Vanhan vaalitavan aikana, vuosina 1919–1987 presidentinvaalin vaalitapa oli välillinen, eli yleisillä vaaleilla valitut 300 valitsijamiestä valitsivat presidentin. Vuoden 1988 vaaleissa sovellettiin uutta kaksivaiheista vaalitapaa, jossa ensin suoritettiin välitön kansanvaali ehdokkaiden välillä ja valittiin samalla 301 valitsijamiestä. Nämä valitsijamiehet valitsivat presidentin kaikkien ehdokkaiden saadessa alle puolet annetuista äänistä. Vuosiin on mahtunut myös monia poikkeusmenettelyjä; vuonna 1919 eduskunta valitsi hallitusmuodon siirtymäsäännöksen perusteella Suomen ensimmäisen presidentin ja vuosina 1944, 1946 ja 1973 presidentit valittiin eduskunnan säätämällä poikkeuslaeilla. Nykyisin käytössä oleva vaalitapa, jossa presidentti valitaan välittömällä ja suoralla kansanvaalilla, tuli voimaan vuonna 1991, ja sitä käytettiin ensimmäisen kerran vuoden 1994 vaalissa, jolloin valituksi tuli Martti Ahtisaari. (Tasavallan presidentin kanslia 2018.) Tätä vaalitapaa on siis sovellettu yhteensä viisi kertaa ja Sauli Niinistö on kolmas uudella vaalitavalla valittu presidentti.

Vanhan vaalitavan aikana puolueet ja poliittiset johtajat pelasivat eräänlaista strategiapeliä, jossa pyrittiin saavuttamaan vaalit voittava koalitio ja samalla turvattiin valtaa omille ryhmittymille. Heikki Paloheimo puhuu presidentillisistä enemmistöistä (*eng. presidential majorities*), jotka muodostuivat koalitioiksi pyrkien voittamaan presidentinvaalit ja vaikuttamaan presidentin kautta hallituksen muodostamiseen sekä hallituspolitiikkaan. Presidentti saattoi ohjeistaa, mitä puolueita haluaa hallitukseen. Puolueiden ei tarvinnut edes nimittää ehdokkaitaan ennen valitsijamiesvaalia. Esimerkiksi Suomen toinen presidentti Lauri Relander nimitettiin maalaisliiton ehdokkaaksi vasta reilusti valitsijamiesten valinnan jälkeen. Uuden vaalitavan aikana ei ole ollut enää mahdollisuutta samankaltaisiin neuvotteluihin tai puolueiden sopimuksiin vaaleissa. Paloheimo arvioikin vuoden 2000 presidentinvaalien yhteydessä, että presidentinvaalien koalitioilla ja hallituksen muodostamisella ei tulisi enää olemaan samanlaista yhteyttä, sillä puoluejohtajien neuvottelut eivät enää takaa kärkiehdokkaiden kannatusta. Samanlaiselle strategiapelille ei ole enää tarvettakaan, sillä valta on keskittynyt vuosien aikana yhä enemmän pääministerille ja eduskunnalle. (Paloheimo 2000, 14–16.)

Uuteen vaalitapaan siirtyminen ei ollut yksimielinen päätös. Jotkut poliitikot halusivat säilyttää vallan valitsijamiehillä ja joidenkin mielestä presidentin status ja henkilökohtaiset ominaisuudet tulisivat uuden vaalitavan myötä korostumaan liikaa. Joidenkin näkemysten mukaan presidentin valtaoikeuksia tuli kaventaa senkin takia, että uuden vaalitavan myötä lehdistön sana alkaisi painamaan liikaa ja suoran kansanvaalin myötä presidentiksi voisi nousta kuka tahansa. (Uimonen 2001, 121–124.) Pertti Suhonen (1991, 49) ennustikin ”pelin” kiihtymistä ja mielipidetutkimusten kasvavaa merkitystä jo ennen uudella vaalitavalla järjestettyjä vaaleja. Hän arvioi, että vaalitavan

muuttuessa puolueet joutuvat ottamaan huomioon ehdokkaidensa suosion myös muiden kuin oman puolueen kannattajien keskuudessa. Jo presidentin valintatapa ajaa tähän, sillä presidenttiehdokkaan täytyy saada yli puolet annetuista äänistä tullakseen valituksi. Jo vuoden 1994 presidentinvaalien kampanjointi oli selkeästi viihteellisempää, ja presidenttiehdokkaat näyttäytyivät yleisölle uudessa, henkilökeskeisemmässä valossa (Hallberg ym. 2009, 322). Risto Uimosen (2001, 319) mukaan vaalin viihteellistymisen ei kuitenkaan voida nähdä johtuvan pelkästään suorasta kansanvaalista, sillä kyse on myös laajemmasta yhteiskunnallisesta muutoksesta, politiikan kiinnostavuuden vähenemisestä sekä median kasvaneesta roolista.

Presidentti-instituution tarkastelussa on otettava huomioon myös tavat, joilla presidentit ovat toimineet vaalien välillä. Tämä linkittyy vahvasti presidentin valtaoikeuksiin, mutta myös presidenttien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. 2000-luvun presidentit on nähty erityisesti arvojohtajina, ja eron ministereihin ja puoluejohtajiin tekee erityisesti se, että presidentin ei tarvitse ottaa kantaa päivittäin esille tuleviin asioihin tai sekaantua hallituksen sisäisiin erimielisyyksiin (Tiihonen 2013a, 351). Suomessa ei ole esimerkiksi ollut tyypillistä, että presidentti kritisoi julkisesti maan hallitusta tai pääministeriä (Raunio 2019, 237), saati ottaisi kantaa sisäpoliittisiin kysymyksiin.

Dosentti Seppo Tiihosen (2013a, 351) mukaan kaikki presidentit ovat johtaneet Suomea omalla tavallaan ja parhaan taitonsa mukaisesti. Perustuslaki määrittää presidentin tehtävät tarkasti, mutta jokainen presidentti on tulkinnut perustuslakia omien käsitysten ja kulloisenkin tilanteen mukaisesti, ja siten muovannut johtamisen käytäntöjä (emt., 322). Tiihonen (2013a, 302) korostaakin, että ensisijaista on, missä tilanteessa kukin presidentti on Suomea johtanut. Presidentit aina Mauno Koivistoon asti johtivat Suomea joko sodan uhan, sodan tai sodan jälkeisenä Neuvostoliiton vaikutuksen alaisena aikana, ja vasta Martti Ahtisaari, Tarja Halonen ja Sauli Niinistö ovat voineet toimia ajassa, jota kuvaavat jatkuva taloudellinen kasvu ja poliittinen vakaus (emt., 341). Tiihonen näkee, että Suomen presidenteillä on enemmän yhteisiä taustatekijöitä kuin erottavia seikkoja, mikä näkyy myös heidän johtajuudessaan. Hän nostaa esille erityisesti presidenttien koulutuksen ja uran yhteneväisyyden. Yli puolella presidenteistä on oikeustieteellinen koulutus ja useimmat presidentit ovat toimineet jossain vaiheessa uraansa ministerinä maan hallituksessa ja olivat jo ennestään politiikan ammattilaisia. (Emt., 301.)

1.2. Presidentin valtaoikeudet

Uuden vaalitavan lisäksi presidentin toimintaan ovat vaikuttaneet muutokset perustuslaissa ja erityisesti vuonna 2000 voimaan tullut uusi perustuslaki kavensi radikaalisti presidentin valtaoikeuksia kasvattaen samalla eduskunnan ja hallituksen valtaoikeuksia. Muutos alkoi jo 1980-luvulla presidentti Mauno Koiviston johdolla (Uimonen 2001, 117). Perustuslailliset muutokset ovat aiheuttaneet myös sen, että Suomen poliittisen järjestelmän määritelmää on täytynyt miettiä uudelleen. Demokraattiset poliittiset järjestelmät voivat olla joko presidenttijohtoisia (*eng. presidential*), puolipresidentiaalisia (*eng. semi-presidential*) tai parlamentaarisia (*eng. parliamentary*) (Hague ym. 2016, 145). Suomen poliittinen järjestelmä on kansainvälisen kirjallisuuden valossa puolipresidentiaalinen toimeenpanovallan jakautuessa hallitukselle sekä suoralla kansanvaalilla valitulle presidentille. Suomi voidaan lukea myös Euroopan vanhimmaksi puolipresidentiaaliseksi valtioksi, vuoden 1919 perustuslaista lähtien. Tutkijat ovat kuitenkin alkaneet pohtimaan, olisiko Suomi syytä laskea parlamentaariseksi valtioksi johtuen perustuslain muutoksista 2000-luvulla. (Niemi ym. 2017, 9, 24.) Paloheimon (2000, 27) mukaan muun muassa Neuvostoliiton hajoaminen, Suomen liittyminen Euroopan Unioniin sekä puolueiden lisääntynyt koalitiojousto ovat olleet suotuisia tekijöitä parlamentarisoitumiselle. Suomessa presidentillä on kuitenkin enemmän valtaa kuin tyypillisesti parlamentaarisissa demokratioissa, johtuen erityisesti presidentillä säilyneistä valtaoikeuksista ulkopoliitikassa (emt., 28).

Kekkosen valtakaudet ja hänen vahva vallan käyttönsä herättivät keskustelua ja Koiviston aikana asetelmaa lähdettiin muuttamaan oikeudenmukaisempaan suuntaan siirtäen vastuuta pääministerille, mutta säilyttäen ulkopoliittikan johdon tiukasti presidentillä (Uimonen 2001, 28). Muutokseen liittyi vahvasti vanhan hallitusmuodon kyseenalaistaminen sekä yleisesti se, että vahvat presidentin valtaoikeudet eivät enää sopineet vallitsevaan demokratiakäsitykseen (emt., 30). Presidentin toimikaudet rajattiin kahteen ja presidentiltä vietiin oikeus erottaa hallitus tai ministeri ilman pääministerin pyyntöä tai aloitetta. Erityisesti presidentin sisäpoliittisia valtaoikeuksia karsittiin merkittävästi. Nämä ja muut presidentin aseman muutokset kirjattiin vuonna 2000 voimaan tulleeseen perustuslakiin. (Tiihonen 2013b, 30–31.) Merkittävämmäksi presidentin valtaoikeudeksi jäi Suomen ulkopoliittikan johtaminen yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa sekä muut ulkopoliittiset tehtävät, kuten sotavoimien ylipäällikön tehtävä. Suomen ulkopoliittikan ”kaksoisjohtajuudesta” esitettiin kuitenkin kritiikkiä ja erityisesti EU-asioiden johtajuudesta presidentin ja hallituksen kesken oli kiistaa puolueiden välillä. Lopulta Matti Vanhasen hallituksen aikana vuonna 2009 eduskunta

päätti, että pääministeri toimii edustajana Eurooppa-neuvostossa ja muussa valtion johtoa kaipaavissa tilaisuuksissa. (Tiihonen 2013b, 32–33.)

Kaventuneilla valtaoikeuksilla toimineista presidenteistä Martti Ahtisaari vastusti voimakkaasti valtaoikeuksien vähentämistä. Tarja Halonen taas puolusti valtaoikeuksia siinä muodossa, kun ne olivat vuoden 2000 perustuslakiin kirjattu. Sauli Niinistö puolusti 1990-luvun puolivälin jälkeen presidentin valtaoikeuksia erityisesti ulkopolitiikassa, vaikka oikeusministerinä toimiessaan hän taas oli vähentämässä presidentin valtaa. (Uimonen 2012, 40–47.) Presidenttinä ollessaan Niinistö onkin ollut tarkka muodollisista valtaoikeuksista ja ainakin pyrkinyt pysymään poissa sisäpolitiikasta (Yli-Huttula 2018, 414). Sisäpoliittisiin kysymyksiin sekaantumisen raja saattaa kuitenkin olla häilyvä, mikä ilmeni muun muassa vuonna 2018 Matti Mörttisen ja Lauri Nurmen kirjassa ”Sauli Niinistö – Mäntyniemen herra”, jonka mukaan Sauli Niinistö kutsui vuonna 2015 kilpailukykykysömuksen tiimoilta työmarkkinajärjestöjen johtajat Mäntyniemeeseen. Mediassa tämä aiheutti keskustelua presidentin valtaoikeuksista sekä sisäpolitiikkaan osallistumisesta (Helsingin Sanomat 13.8.2018; Aamulehti 13.8.2018; Yle 13.8.2018).

Presidentin valtaoikeuksia on kavennettu ja hallituksen valtaoikeuksia lisätty vuoden 2000 jälkeenkin, kuten vuonna 2012, kun uudet perustuslain muutokset astuivat voimaan. Uusiin säännöksiin kirjattiin vahvemmin pääministerin tehtäväksi edustaa Suomea Euroopan unionin toiminnassa ja presidentin nimitysvaltaa supistettiin kansliapäälliköiden osalta. Vastuu hallituksen esitysten antamisesta eduskunnalle siirtyi myös presidentiltä valtioneuvostolle. (Oikeusministeriö 2012.) Toisaalta valtaoikeuksien supistumisen voi nähdä tuoneen myös selkeyttä presidentin tehtäviin, kun hoidettavana on vain yksi suuri alue, ulko- ja turvallisuuspolitiikka, joka on aina ollut osa valtiollisen johtamisen ydintä (Tiihonen 2013a, 351).

Kuten edellisessä luvussa kävi ilmi, Suomen presidentit ovat käyttäneet valtaoikeuksiaan hyvin erilaisilla tavoilla, mihin on vaikuttanut sekä heidän persoonansa että vallitsevat ajat yhteiskunnassa, sota ja rauha (Uimonen 2001, 21). Seppo Tiihosen (2013a, 351) mukaan jotkut ovat ylittäneet valtiosäännön heille antamat valtuudet ja jotkut taas ovat alisuoriutuneet ja käyttäneet valtaa hyvinkin maltillisesti. Pääministerin suuremmista valtaoikeuksista huolimatta presidentillä on huomattavasti enemmän henkilökohtaisia erikoisuuksia, kuten kaksi virka-asuntoa sekä muhkeampi palkka (Uimonen 2012, 55). Presidentin valta suhteessa pääministeriin ja hallitukseen voi kuitenkin vaihdella. Esimerkiksi heikon hallituksen aikana presidentti voi saada enemmän auktoriteettivaltaa ja

näkyvyyttä normaalisti pääministerille ja hallitukselle kuuluvissa asioissa, kuten sisä- ja Eurooppapolitiikassa. (Paloheimo 2017, 191.)

Nykypäivänä suomalaiset ovat pääosin joko tyytyväisiä presidentin valtaoikeuksiin tai haluaisivat kasvattaa niitä. Esimerkiksi Elinkeinoelämän Valtuuskunnan vuoden 2017 Arvo- ja asennetutkimuksesta selviää, että suomalaisten mielestä presidentillä on liian vähän valtaa; jopa 43 prosenttia on sitä mieltä, ja 56 prosenttia näkee, että valtaa on sopivasti. Vain 2 prosenttia on sitä mieltä, että presidentillä on liian paljon valtaa. Vastaajat sijoittavat presidentin valta-asteikolla poikkeavan ”vallattomaksi” verrattuna muihin keskeisiin instituutioihin. Esimerkiksi 61–71 prosenttia vastaajista näkee, että hallituksella, eduskunnalla ja poliittisilla puolueilla on sopivasti valtaa. Mielenpide presidentin vähäisistä valtaoikeuksista on vain vahvistunut 2000-luvulta alkaen. (Toivonen 2017, 41.) Sarianna Toivonen (2017, 49) arvioi EVA:n raportissa, että yksi syy vahvempien johtajien kaipuulle on viime vuosien ulkopoliittinen tilanne, johon liittyvät muun muassa pakolaiskriisi, Venäjän valtopolitiikka sekä Donald Trumpin valinta Yhdysvaltojen presidentiksi. Samalla kyse on myös tyytyväisyydestä istuvaan presidenttiin Sauli Niinistöön, joka herättää vahvaa luottamusta yli puoluerajojen.

Presidentti on myös instituutio, johon kohdistuva luottamus on korkeaa. Luottamuksen syntyyn vaikuttaa erityisesti se, miten presidentti on suoriutunut tehtävissään. Presidentin kohdalla asiaan vaikuttaa myös presidentin vähäinen osallistuminen päivänpolitiikkaan. Luottamus eduskuntaan ja hallitukseen onkin vähäisempää juuri tästä syystä, ja luottamus puolueisiin ja poliitikkoihin vielä vähäisempää, sillä he vastaavat päivänpolitiikasta ja heihin ongelmat usein henkilöityvät. (Bäck ym. 2016, 383–384.) Lauri Rapelin (2014, 64) kuvaus luottamuksen ja valta-aseman suhteesta, ”mitä merkittävämpi valta-asema, sitä vähäisempi luottamus”, voidaankin nähdä eduskunnan ja EU:n kohdalla, mutta presidentin kohdalla toisin päin. Poliittista luottamusta käsitellään lisää tutkielman teoriaosuuden luvussa 2.2.4.

1.3. Puolueiden rooli presidentinvaaleissa

Suoraan kansanvaaliin siirtyminen oli puolueille suuri muutos, sillä aiemmin ehdokkaan kannatus voitiin varmistaa puolueen sisällä ja puoluejohtajien neuvotteluissa, kun nyt kannatusta pitää hakea ikään kuin median edessä koko kansalta (Hallberg ym. 2009, 324). Puolueet ovat siirtyneet presidentinvaaleissa taka-alalle ja kampanjoissa korostetaan yhä enemmän ehdokkaiden henkilökohtaisia ominaisuuksia. Suomen monipuoluejärjestelmässä millään puolueella ei ole yli 50

prosentin kannatusta, mikä tekee presidentinvaaleissa välttämättömäksi pyrkiä saamaan kannatusta yli puoluerajojen, mikä taas tarkoittaa puoluetustan häivyttämistä ja muihin asioihin vetoamista (Tilli 2012, 71–72). Sami Borgin (2007, 41) mukaan ehdokkaan painottaminen puolueen sijaan kumpuaa erityisesti vaalin kaksivaiheisuudesta ja enemmistöperiaatteesta.

Vuoden 2018 presidentinvaalien alla erikoistutkija Mari K. Niemi arvioi, että puolueista on tullut jopa taakka ehdokkailleen, johtuen muun muassa puolueisiin kohdistuvan luottamuksen vähenemisestä (Aamulehti 31.12.2017). Puoluetustan häivyttäminen ei ole kuitenkaan yksinkertaista. Esimerkiksi vuoden 2006 vaaleissa Tarja Halonen nähtiin erityisesti vasemmistolaisena presidenttiehdokkaana, vaikka hän itse korostikin haluavansa tulla nähdyksi koko kansan presidenttinä (Isotalus 2007, 25). Asiaan saattoi vaikuttaa myös se, että vasemmistoliitto asettui sekä vuoden 2000 että vuoden 2006 vaaleissa Tarja Halosen taakse asettamatta omaa ehdokasta. Vuoden 2018 presidentinvaaleissakaan puoluetunnukset eivät kuitenkaan olleet kokonaan poissa, sillä esimerkiksi Laura Huhtasaaren kampanjassa puoluetta korostettiin tietoisesti perussuomalaisen näkyvyyden kasvattamiseksi (ks. esim. Aamulehti 31.12.2017).

Puolueet myös edelleen rahoittavat ehdokkaidensa kampanjasta useimmissa tapauksissa suurimman osuuden. Rahoituksen suuruus kuitenkin vaihtelee puolueittain. Esimerkiksi vuoden 2018 presidentinvaaleissa puolueista suurin rahoittaja oli perussuomalaiset jopa 96 prosentin osuudella ehdokkaansa kampanjan rahoituksesta ja pienin rahoittaja RKP 28 prosentin osuudella ehdokkaansa kampanjan rahoituksesta. (Vaali- ja puoluerahoitusvalvonta 2020.) Harva ehdokas loppujen lopuksi lähtee kampanjoimaan ilman puolueorganisaation taustatukea. Toisaalta puolueiden budjetit ovat presidentinvaaleissa pienempiä kuin eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa kampanjarahaa tulee myös erilaisilta puolueen ulkopuolisilta ryhmiltä (Kuitunen 2008, 130).

Esimerkiksi vuoden 2000 vaaleissa vaalikampanja oli iso ponnistus puolueorganisaatioille ja puolueissa, joilla ei ollut omaa ehdokasta, käytiin myös kampanjointia ja neuvoteltiin siitä, kenen ehdokkaan taakse asetutaan. Kampanjoissa oli havaittavissa vielä niin sanotun puoluevaalin piirteitä. Toisaalta vuoden 2000 vaaleissa Elisabeth Rehnin kampanjan taustalla oli kansalaisliike, vaikka hänet olikin asettanut ehdokkaakseen RKP. Vaalien yhteydessä tosin nähtiin, että vapaaehtoisuuteen perustuva kampanjaorganisaatio on haavoittuvampi kuin poliittinen puolue, jonka toiminta on vakiintunutta ja organisoitua. Yhtä ehdokasta varten kasatun kansanliikkeen täytyy lähteä aivan alusta, ja rahoituskin on löydettävä jostain. (Aarnio & Isotalus 2000, 12–15.)

Vielä suurempi irtiotto puolueesta on valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi asettuminen. Vaalilaissa (714, 1998) on määritelty, että valitsijayhdistyksen perustamiseksi presidentinvaalissa vaaditaan vähintään 20 000 kannattajakorttia. Valitsijayhdistyksen kautta presidentiksi pyrkineitä on Suomessa yhteensä seitsemän henkilöä (Maaseudun tulevaisuus 28.1.2018). Ennen vuoden 2018 presidentinvaaleja valitsijayhdistysten ehdokkaat eivät ole keränneet kovinkaan suurta suosiota ja he ovat päätyneet valitsijayhdistysten kautta presidenttikisaan hyvin erilaisin taustoin. Vuoden 1994 presidentinvaaleissa oli jopa neljä valitsijayhdistysten ehdokasta: Pekka Tiainen (vaaleissa 0,2 % kannatus), Eeva Kuusankoski (2,6 % kannatus), Pertti ”Velto” Virtanen (3,0 % kannatus) ja Keijo Korhonen (5,8 % kannatus). Vuonna 2006 valitsijayhdistyksen kautta presidentiksi pyrki Arto Lahti, joka sai 0,4 prosentin kannatuksen. (Maaseudun tulevaisuus 28.1.2018; Tilastokeskus 2018.) Nämä ehdokkaat eivät ole olleet kovinkaan näkyviä henkilöitä päivänpolitiikassa.

Vuoden 2018 presidentinvaalien valitsijayhdistysten ehdokkaiden tarina on täysin erilainen. Toisena oli pitkän linjan keskustalaispoliitikko Paavo Väyrynen, joka monen vaalin yrityksen jälkeen päätti hakea presidentiksi valitsijayhdistyksen ehdokkaana ja sai vaaleissa 6,2 prosentin kannatuksen, joka oli pienempi luku mitä hän sai vuosien 1988, 1994 ja 2012 presidentinvaaleissa keskustan ehdokkaana, mutta suurempi kuin keskustan ehdokkaalla Matti Vanhasella vuonna 2018 (4,1 %). (Tilastokeskus 2018.) Toinen valitsijayhdistyksen ehdokas oli istuva presidentti Sauli Niinistö, joka keräsi suuren kansanliikkeen taakse ja perusteli lehdistölle ehdokkuuttaan valitsijayhdistyksen kautta sillä, että presidentti on irtautunut yhä kauemmas puoluepolitiikasta (Suomenmaa 2.6.2017). Lisäksi maakuntavaalit¹ oli suunniteltu pidettäväksi presidentinvaalin kanssa samanaikaisesti, mikä myöskin vaikutti siihen, ettei Niinistö halunnut olla vaaleissa puolueen ehdokkaana (Yli-Huttula 2018, 367). Kokoomus, jonka ehdokkaana hän oli edellisissä vaaleissa ollut, ei asettanut omaa ehdokasta vaan ryhtyi tukemaan Niinistöä.

Niinistö oli pohtinut kansanliikettä jo presidentinvaaleihin 2012, mutta silloin puolue tuntui vielä luontevammalta valinnalta. (Yli-Huttula 2018, 367.) Hän otti ensimmäisen kautensa aikana, jo ennen vuoden 2018 presidentinvaaleja reilusti etäisyyttä kokoomukseen ja tiivistä suhteitaan muiden puolueiden johtojen kanssa (emt., 416). Haastattelussa (Yli-Huttula 2018, 366–367) maaliskuussa 2018 Niinistö itse kuvasi päätöstään lähteä ehdolle näin:

”Kokonaisuudessaan maailmantilanne oli mennyt ongelmalliseen suuntaan ja arvelin, että se ei heti tästä kirkastu. Minulla oli keskusteluyhteydet kolmeen kärkeen (Yhdysvallat, Venäjä

¹ Maakuntavaalit oli määrä järjestää osana sote- ja maakuntauudistusta, josta hallitus antoi 2017 eduskunnalle esityksen. Esitys kuitenkin raukesi hallituskauden 2015-2019 päättyessä. Marinin hallitus on jatkanut valmistelua samalta pohjalta. (Vaalit.fi 2020.)

ja Kiina) ja ovat edelleen. Ajattelin, että kelkasta hyppääminen tässä maailmantilanteessa ei ole viisasta. Uudella presidentillä olisi siinä vaiheessa vaikea päästä siihen mukaan. Toivottavasti tästä on jotain hyötyä. Tietyllä tavalla hommani oli keskeneräinen.”

Valtiotieteiden tohtori Jenni Karimäki ja tohtoriopiskelija Annu Perälä pohtivat valitsijayhdistyksen roolia ja puolueiden merkitystä vuoden 2018 presidentinvaalien jälkeen. Heidän mukaansa Niinistön valinnalla pyrkiä jatkokaudelle valitsijayhdistyksen kautta oli erityisesti symbolinen merkitys äänestäjille. Lisäksi Niinistö saattoi näyttää esimerkkiä tuleville presidenteille, ja jatkokaudelle valitsijayhdistyksen kautta pyrkimisestä voi tulla suositumpaa. Karimäki ja Perälä tosin näkevät, että valitsijayhdistyksestä voisi olla enemmän hyötyä ehdokkaille, jotka eivät ole näkyvinä persoonina mukana päivän politiikassa. Heidän mielestään toisaalta puolueiden merkityksen puolueista puhuvat erityisesti kaksi seikkaa. Ensimmäisenä se, että puolueilla on edelleen ehdokasasettamisoikeus, ja toisena se, että puolueilla on tarvittavat resurssit kampanjan rahoittamiseen. (Perälä & Karimäki 2018.)

Presidentinvaalien tärkeyttä puolueelle voidaan perustella sillä, että presidentillä on edelleen paljon valtaa erityisesti ulkopoliittikan saralla ja puolueelle voi olla hyödyllistä, että presidenttinä on puolueen arvomaailmaa edustava henkilö. Pienten puolueiden kannattajat nimittäin usein asettuvat isojen puolueiden ehdokkaiden taakse. Osasyynä tähän voi olla esimerkiksi vaaleja edeltävät mielipidemittaukset, joissa eniten suosiota keräävät ehdokkaat usein erottuvat. Lähes kaikki puolueet ovat kuitenkin asettaneet aktiivisesti omia ehdokkaita koko uuden vaalitavan aikana, vaikka pienten puolueiden mahdollisuudet saada ehdokkaansa läpi ovat isoja puolueita epätodennäköisempiä. Pienet ja keski-suuret puolueet hyötyvät kuitenkin vaalien tuomasta näkyvyydestä, vaikka heidän ehdokkaansa eivät tulisikaan valituksi. (Kuitunen 2008, 129–130.) Puolueiden into asettaa oma ehdokas voi johtua monesta eri tekijästä, mutta päällimmäisenä asiaan näyttäisi vaikuttavan vaalien suuri huomioarvo, josta puolueet toivovat hyötyvänsä. Sami Borg arvioi vuoden 2006 vaalien yhteydessä, että se, että lähes kaikki eduskuntapuolueet halusivat asettaa oman ehdokkaan, johtui vaalien huomioarvon lisäksi myös siitä, että eduskuntavaalit olivat niin lähellä. Puolueet siis hakivat yleispoliittista hyötyä ehdokkaidensa menestyksellä. (Borg 2007, 32.)

Myös vuoden 2018 presidentinvaaleissa kaikki eduskuntapuolueet lukuun ottamatta kristillisdemokraatteja ja kokoomusta, asettivat omat ehdokkaansa, vaikka vaalien asetelma ja Niinistön valtava kansansuosio oli selvillä jo kauan ennen vaaleja. Kaikille oman ehdokkaan asettaminen ei ollut kuitenkaan alusta asti selvää. Esimerkiksi SDP:llä näytti olleen joitakin vaikeuksia löytää sopivaa ehdokasta (ks. esim. Helsingin Sanomat 6.6.2017) ja SDP:n pitkäaikainen

poliitikko Erkki Tuomioja ehdotti, että SDP voisi asettua tukemaan valitsijayhdistysehdokas Niinistöä (Yle 5.6.2017). Ehdotus herätti keskustelua erityisesti demareissa (Helsingin Sanomat 5.6.2017), mutta myös vasemmistoliitossa (Iltalehti 8.6.2020), minkä voi nähdä osoituksena siitä, että oma ehdokas tai vähintään puolueen kanssa samoilla linjoilla oleva ehdokas on edelleen monelle tärkeä.

Esimerkkejä presidenttiehdokkuuden tuomasta hyödyistä puolueelle nähdään vuoden 2006 ja 2012 presidentinvaaleista. Sauli Niinistön menestys vuonna 2006 nostatti selkeästi kokoomuksen suosiota seuraavissa eduskuntavaaleissa, vaikka Niinistö hävisikin vaalin toisella kierroksella presidentti Tarja Haloselle. Puolueväki oli innoissaan Niinistön ehdokkuudesta seuraavan vuoden eduskuntavaaleissa ja Niinistö sai Uudeltamaalta yli 60 000 ääntä, mikä oli siihen aikaan kaikkien aikojen suurin äänimäärä yhdessä vaalipiirissä. Kokoomus nousikin oppositiosta hallitukseen ja voitti vuoden 2008 kunnallisvaalit. (Uimonen 2012, 18.) Lienee syytä miettiä, olisiko kokoomus hyötynyt eduskuntavaaleissa yhtä paljon, jos Niinistö olisikin tullut vuoden 2006 presidentinvaaleissa valituksi, ja olisivatko Niinistön äänet ohjautuneet muille kokoomuksen ehdokkaille? Niinistöltä ”jääneet” äännet nähtiin menneen Jyrki Kataiselle ja Alexander Stubbille vuoden 2011 eduskuntavaaleissa, joissa Niinistö ei ollut enää ehdokkaana, sillä hän keskittyi tulevan vuoden presidentinvaaleihin (Uimonen 2012, 19). Toisaalta myös Paavo Väyrösen aktiivinen kampanjointi ja menestys vuoden 2012 presidentinvaaleissa toi nostetta keskustalle (Tilli 2012, 73) ja hän sai mukavan äänipotin seuraavana vuonna puolueen puheenjohtajavaalissa sijoittuen kolmanneksi (Helsingin Sanomat 9.6.2012). Viitaten Paavo Väyrösen suosioon vuonna 2012, Jouni Tilli (2012, 73) näkee, että kriisissä olevan puolueen suosiota voi nostaa presidenttiehdokkaan onnistunut kampanja. Toisaalta on havaittu, että presidentinvaalien tulokset ja taustapuolueiden kannatusprosentit eivät ole nykyisen vaalitavan aikana olleet juurikaan rinnastettavissa (Perälä & Karimäki 2018).

Vuoden 2018 presidentinvaalien yhteydessä mediassa puhuttiin vaalien aiheuttamasta kriisistä erityisesti keskustalle sekä koko puoluekentän vasemmalle siivelle (ks. esim. Turun Sanomat 28.1.2018; Etelä-Suomen Sanomat 29.1.2018). Kokoomus sen sijaan hyötyi heti presidentinvaalien jälkeen pienestä kannatuspiikistä, vaikka Niinistön takana olikin puolueen sijasta valitsijayhdistys, ja myös perussuomalaisten kannatus nousi hieman Laura Huhtasaaren noustessa presidentinvaalien kolmannelle sijalle (Yle 8.2.2018). Kauaa vaikutus ei kuitenkaan kestänyt ja SDP nousi pian vaalien jälkeen suosituimmaksi puolueeksi (Yle 2.3.2018), vaikka puolueen presidenttiehdokas Tuula Haatainen saikin presidentinvaaleissa historiallisen pienen äänimäärän. Lopulta kevään 2019

eduskuntavaalien tulos teki SDP:stä pääministeripuolueen ja osoitti kokoomuksen suunnan oppositioon. Sitten vuoden 2019 aikana perussuomalaiset ovat nousseet kannatusmittauksissa suosituimmaksi puolueeksi reilusti yli 20 prosentin kannatuksella (ks. esim. Yle 5.12.2019), minkä voidaan nähdä johtuvan muun muassa puolueen oppositioasemasta. Puolueiden hyötymisestä presidentinvaaleista lisää keskustelua tutkielman teoriaosuudessa luvussa 2.3.1.

1.4. Tutkielman rakenne

Tutkielma etenee siten, että luvussa kaksi käsitellään tutkielman teoreettinen viitekehys, joka rakentuu neljän teeman ympärille, joiden kautta tutkimusasetelmaan syvennyttään lisää. Nämä teemat ovat puoluepolitiikan haasteet, poliittinen kiinnittyminen, politiikan henkilöityminen sekä ehdokkaan ja puolueen merkitys äänestyspäätökseen. Teorialuvun alussa avataan tarkemmin näiden teemojen yhteyttä toisiinsa sekä merkitystä tutkimusasetelmalle, ja teorialuvun lopuksi esitellään tutkielman neljä tutkimushypoteesia, jotka muodostuvat teoreettisen viitekehysten pohjalta.

Tutkielman kolmannessa luvussa esitellään ja perustellaan tutkielmassa käytetyt aineistot ja menetelmät. Tutkielman pääaineistona toimii vuoden 2018 presidentinvaalien kyselytutkimus, josta saatuja tuloksia verrataan vuosien 2000, 2006 ja 2012 presidentinvaalien tutkimusaineistoihin. Menetelmäosuus perustuu kvantitatiiviseen tutkimukseen ja tutkielman päämenetelmänä käytetään logistista regressioanalyysia. Tämän lisäksi aineistoja tarkastellaan ristiintaulukointien sekä muiden aineistovertailujen avulla.

Varsinainen analyysi sijoittuu tutkielman neljänteen lukuun. Aluksi aineistosta saatuja tuloksia esitellään kuvailevan analyysin kautta ja sen jälkeen siirrytään varsinaiseen analyysiin, logistiseen regressioanalyysiin. Tärkeimmät tulokset esitellään kunkin taulukon jälkeen lyhyesti ja niitä avataan tarkemmin johtopäätöksissä luvussa viisi.

Tutkielman päättävässä viidennessä luvussa vedetään yhteen teoreettinen viitekehys sekä analyysi tutkimusasetelman näkökulmasta ja pyritään vastaamaan asetettuun tutkimuskysymykseen sekä tutkimushypoteeseihin. Luvun lopuksi pohditaan, miten tutkimusta voisi jatkaa tutkittavan teeman osalta ja mihin tämä Pro gradu -tutkielma ei kyennyt vastaamaan.

2. Teoreettinen viitekehys

Tutkielman johdannossa käsiteltiin puolueiden roolia yleisesti presidentinvaaleissa, ja tätä käsittelyä jatketaan syventymällä puoluepolitiikan haasteisiin teoriaosuuden ensimmäisessä luvussa. Puolueiden jäsenmäärät laskevat (Grönlund ym. 2005a, 102), kansalaiset ovat ajautuneet kauemmas puolueista (Toivonen 2017, 44) ja moni yhteiskunnallinen muutos aiheuttaa haasteita erityisesti perinteisille suurille puolueille. Samalla uudet poliittisen osallistumisen muodot ovat ottaneet tilaa poliittisten puolueiden kautta vaikuttamiselta (Paloheimo & Raunio 2008b, 216). Tämä ei kuitenkaan välttämättä kerro tyytymättömyydestä demokratiaa kohtaan (Dalton & Wattenberg 2000, 263) ja vaaliosallistuminen on edelleen merkittävin poliittisen osallistumisen muoto (Raiskila & Wiberg 2017, 50).

Poliittinen osallistuminen kytkeytyy vahvasti poliittisen kiinnittymisen teoriaan, jota käsitellään myös muiden tekijöiden osalta teoriaosuuden toisessa luvussa. Kansalaisten kiinnittyminen politiikkaan ja yhteiskuntaan on demokratian kannalta äärimmäisen tärkeää (Mattila & Sänkiäho 2005, 73) ja tämä heijastuu myös vaaliosallistumiseen. Poliittista kiinnittymistä selittävät poliittisen osallistumisen lisäksi poliittinen kiinnostus ja tietotaso, sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys, poliittinen luottamus sekä puoluesamastuminen. Kaikkia näitä tekijöitä avataan tarkemmin omissa alaluvuissaan.

Teoriaosuuden kolmas luku käsittelee politiikan henkilöitymistä ja sen ilmenemistä presidentinvaaleissa. Poliitiikan henkilöityminen korostuu presidentinvaalissa jo vaalin henkilökeskeisen luonteen takia, mutta yleisestikin vaalitutkimuksessa on huomattu, että kansalaisten äänestyspäätöksissä painavat yhä enemmän ehdokkaiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja luonteenpiirteet (von Schoultz 2016, 160). Poliitiikan henkilöitymiseen vaikuttavat monet eri syyt, kuten median kasvu, yhteiskunnan teknologinen kehitys, muutokset puolueiden ja kansalaisten välisessä suhteessa, yksilökeskeisyyden kasvu sekä muut kulttuuriset muutokset (Rahat & Kenig 2018, 126). On myös tutkittu, että presidentinvaalin henkilökeskeisen luonteen takia puolueet saattavat hyötyä ehdokkaansa menestyksestä (Blondel & Thiébault 2010, 265–266), eikä vaalien merkitystä puolueille voi sulkea pois, vaikka puolueilla ei olisikaan näkyvyyttä ehdokkaiden kampanjoissa (Tavits 2009, 206).

Teoriaosuuden viimeinen luku sivuaa kaikkia kolmea ensimmäistä teemaa, kun käsittelyssä on ehdokkaan ja puolueen suhteellinen merkitys äänestyspäätökseen. Luvussa tarkastellaan asetelmaa siitä näkökulmasta, kumpaa äänestäjä painottaa vaaleissa enemmän. Asetelmaa on tutkittu erityisesti eduskuntavaalitutkimuksessa ja esimerkiksi puolueen korostumiseen on löydetty selittäviä tekijöitä poliittisen kiinnittymisen teoriasta. Osittain näistä havainnoista koostuvat tutkielman kaksi hypoteesia, jotka kahden muun hypoteesin lisäksi esitellään teoriaosuuden lopuksi.

2.1. Puoluepolitiikan haasteet

Suomen poliittinen järjestelmä rakentuu ja on jo pitkään rakentunut puolueiden varaan. Puolueet ovat merkittävä osa demokraattisten valtioiden toimintaa ja kansalaisten poliittinen osallistuminen tapahtuu usein puolueiden toiminnan kautta. (Paloheimo & Raunio 2008a, 11.) Vakaa puoluejärjestelmä voidaan nähdä yhtenä tekijänä länsimaisten demokratioiden menestykselle (von Schoultz 2017, 30). Puolueiden toiminta on kuitenkin murroksessa ja esimerkiksi Elinkeinoelämän Valtuuskunnan (EVA) Arvo- ja asennetutkimuksen mukaan 77 prosenttia suomalaista kokee, että ”puolueet ovat ajautuneet yhä kauemmaksi tavallisen ihmisen ongelmista”. Tämä on ollut jo pidempiaikainen trendi. (Toivonen 2017, 44.) Puolueisiin myös luotetaan hyvin vähän verrattuna muihin instituutioihin (ks. esim. Haavisto 2019). Useimmissa eurooppalaisissa demokratioissa onkin nähty poliittisen tyytymättömyyden lisääntymistä ja sitä kautta kansalaiset ovat vaatineet suurempia vaikutusmahdollisuuksia (Christensen ym. 2016, 448). Perinteisille puolueille asettavat haasteita myös populismin nousu ja uudet poliittiset kysymykset, kuten maahanmuutto, vähemmistöjen oikeudet ja Euroopan integraatio. Nämä muutokset ”politiikan esityslistassa” aiheuttavat valtapuolueiden jakautumista ja toisaalta hyödyttävät uusia populistisia tai radikaalioikeistolaisia liikkeitä. (Niemi ym. 2017b, 298.)

Puolueiden jäsenmäärät ovat pienentyneet viimeisten vuosikymmenten aikana, mikä voi kertoa äänestäjien heikentyneestä valmiudesta sitoutua puolueeseen. Suurimmillaan eduskuntapuolueiden yhteenlaskettu jäsenmäärä on ollut 1980-luvulla, jolloin jäseniä oli yhteensä noin 600 000 (Grönlund ym. 2005a, 102), kun taas vuonna 2016 jäsenmäärä oli noin 230 000 (Suomen vaalitutkimusportaali 2016b). Euroopan tasolla Suomessa on kuitenkin monia muita Euroopan maita enemmän puolueiden jäseniä (Grönlund ym. 2005a, 117). Puoluejäsenyyden vähäistä määrää esiintyy Russell J. Daltonin mukaan ennen kaikkea nuorten, korkeasti koulutettujen ja politiikasta tietävien joukosta. He ovat usein kiinnostuneita poliittisista prosesseista, mutta eivät niinkään puolueiden kautta vaikuttamisesta. Edistyneissä demokratioissa yleinen kiinnostus politiikkaa kohtaan onkin itse asiassa kasvanut, kun

taas kansalaisten osallistuminen puolue toimintaan ja vaalikampanjointiin on vähentynyt. Puoluejäsenyyden laskua ei siis voida suoraan yhdistää demokratiaan kohdistuvaan tyytymättömyyteen. (Dalton & Wattenberg 2000, 263.) Puoluejäsenyyden lasku ei myöskään kerro siitä, etteivätkö puolueet puhuttelisi äänestäjiä, sillä puoluesamastumisen taso ei ole juurikaan laskenut ja vaaleissa äänestäjät löytävät edelleen puolueen, jota kannattaa (Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, 62). Ihmiset eivät kuitenkaan samaistu puolueisiin enää sillä tasolla, että haluaisivat osallistua aktiivisesti niiden toimintaan (Kestilä-Kekkonen 2015, 65).

Puoluepoliittisen osallistumisen vähentyessä äänestäjien tapa arvioida poliittisia johtajia muuttuu, ja mitä vähemmän ihmiset ovat puolueuskollisia, sitä suuremmalla todennäköisyydellä he vaihtavat kantaansa vaalien välillä tai jättävät äänestämättä. Ilman puolueen ohjausta äänestäjät tukeutuvat enemmän kärkipoliitikkojen persoonallisuuksiin ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. (McAllister 2007, 582.) Puolueuskollisuuden väheneminen kehittyneissä demokratioissa onkin ollut yksi merkittävimmistä muutoksista äänestyskäyttäytymisessä 1920-luvun jälkeen (Clarke & Stewart 1998; Dalton & Wattenberg 2000; Webb ym. 2002). Puoluetta vaalien välillä vaihtavien äänestäjien eli liikkuvien äänestäjien osuus on kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana (Paloheimo & Sundberg 2005, 197) ja puoluevalinta vaaleissa on entistä tapauskohtaisempi (Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, 62). Liikkuvia äänestäjiä on eniten nuoremmissa ikäluokissa (Isotalo ym. 2019, 12). Liikkuvaa äänestämistä tarkastellaan usein muun muassa sitä kautta, että missä vaiheessa äänestäjät tekevät äänestyspäätöksensä. Yleisesti tämän päätöksen on nähty siirtyvän yhä myöhempään ajankohtaan. (Moring & Mykkänen 2012, 70.) Liikkuvan äänestämisen voidaan nähdä kertovan heikommasta poliittisesta kiinnittymisestä ja puolueiden täytyy kohdistaa resurssejaan entistä tarkemmin tavoittaakseen tätä suurta osaa äänestäjäkunnasta (Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, 74).

Puolueilla näyttäisi olevan siis vaikeuksia mobilisoida ja sitouttaa äänestäjiä, ja puolueiden ja yhteiskunnan välinen yhteys on selkeästi heikentynyt (Rahat & Kenig, 2018, 19). Lauri Karvosen (2017, 109) mukaan kuitenkin puolueiden institutionaalinen asema ei ole varsinaisesti heikentynyt, vaikka puolueiden suhde kansalaisiin onkin. Ja vaikka esimerkiksi perustuslakiuudistusten Suomessa nähdään heikentäneen puolueiden asemaa presidentinvaaleissa, perustuslakiuudistusten myötä askel parlamentaariseen suuntaan on Lauri Karvosen tutkimuksen mukaan kasvattanut puolueiden valtaa eduskunnassa ja hallituksessa (emt., 110). Samasta syystä johtuen puoluepolitiikan merkitys on yleisesti kasvanut (Niemi ym. 2017, 297). Toisaalta Angelo Panebianco aikaisemmassa tutkimuksessaan puhuu nimenomaan puolueiden institutionaalisen aseman heikkenemisestä, sillä politiikassa on siirrytty joukkopuolueiden ajasta vaalipuolueisiin, ja tämä aiheuttaa

deinstitutionalisoitumista. Joukkopuolueet on nimittäin nähty vahvoina instituutioina, kun taas vaalipuolueet heikkoina (Panebianco 1988, 267).

Tähän muutokseen joukkopuolueista (*eng. mass bureaucratic parties*) vaalipuolueisiin (*eng. electoral-professional parties*²) liittyy moni edellä mainittu tekijä. Panebiancon mukaan äänestäjät ovat ajautuneet kauemmas puolueista ja puolueiden toimintakentästä on tullut epävakaampi. Muutoksessa äänestäjän merkitys kasvaa ja puolueorganisaation itsenäisyys vähenee. (Panebianco 1988, 267.) Joukkopuolueita voi kuvata byrokraattisiksi organisaatioiksi, joissa nojataan puoluekoneistoon sekä jäseniin ja puolueen rahoituskin tulee jäsenistöltä tai lähijärjestöiltä. Ideologialla on vahva merkitys joukkopuolueissa, kun taas vaalipuolueet keskittyvät enemmän ajankohtaisiin kysymyksiin. Vaalipuolueissa erilaisilla asiantuntijoilla on enemmän merkitystä ja puolueet yrittävät vedota erityisesti mielipidettä vaihtaviin äänestäjiin. Vaalipuolueissa puolueen johto on henkilöityneempää ja rahoitus tulee pääasiassa erilaisilta intressiryhmiltä sekä julkisen rahoituksen kautta. (Eml., 264.) Vaikka esimerkiksi tämä Panebiancon teos on 1980-luvun lopulta, samaa keskustelua puolueiden merkityksen heikkenemisestä käydään edelleen politiikan tutkimuksessa. Voidaan sanoa, että puolueorganisaatioista on tullut kevyempiä, johtuen organisaatiomuutoksista sekä puolue toimijoiden vähenemisestä (Kestilä-Kekkonen 2014, 64).

Puolueiden merkityksen muuttuessa uusille poliittisen osallistumisen muodoille on kysyntää. Kansalaiset kaipaavat laajempia yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavia puolueorganisaatioiden tuntua hierarkisilta ja vanhanaikaisilta. Kansalaisjärjestöjen merkitys on kasvanut ja osallistuminen on entistä helpompaa esimerkiksi internetin kautta. (Paloheimo & Raunio 2008b, 216.) Kyse on kognitiivisesta mobilisaatiosta (Dalton 1984; teoksessa von Schoultz 2017, 37), joka johtuu muun muassa yleinen koulutustason noususta länsimaisissa yhteiskunnissa sekä informaation leviämisestä massamedian kautta. Poliittista osallistumista käsitellään tarkemmin poliittisen kiinnittymisen alaluvussa 2.2.1.

2.2. Poliittinen kiinnittyminen

Kansalaisten sitoutumista poliittiseen järjestelmään on pidetty eräänlaisena demokratian toteutumisen edellytyksenä. Poliittisesta kiinnittymisestä kertovat niin kansalaisten asenteet kuin heidän poliittinen toimintansa. (Mattila & Sänkiäho 2005, 73–74.) Kaikenlainen toiminta, jonka tarkoitus on vaikuttaa

² Vaalipuolueen idea on hyvin samanlainen kuin yleispuolueella (*eng. catch-all party*), jota Otto Kirchheimer käytti jo 1950-luvulla (Pekonen 2008, 26).

johonkin yhteisöön, voidaan nähdä osallisuutena politiikassa (Wells 2008, 580). Mikko Mattila ym. määrittelevät poliittisen kiinnittymisen laajasti poliittisen osallistumisen sekä ideologisen poliittisen suuntautumisen kautta. Määritelmän tarkoitus on kuvata toisaalta sitä, miten ihmiset toimivat politiikan saralla, ja toisaalta sitä, millaisia näkemyksiä heillä on politiikasta. (Mattila ym. 2018, 6–7). Suomessa poliittisen kiinnittymisen taso on edelleen hyvä, ja voidaan sanoa, että suomalaiset ovat kiinnostuneita politiikasta, kokevat luottamusta toisiinsa ja osallistuvat aktiivisesti (emt., 10). Oikeastaan viime vuosikymmenten aikana erilaiset yhteiskunnalliset muutokset, kuten yleinen koulutustason nousu ja median kasvu ovat tuoneet ihmisiä jopa lähemmäs politiikkaa (Gabriel 2012, 180). Poliittinen kiinnittyminen on heikointa nuorissa ikäluokissa (Rapeli & Borg 2016, 376). Lisäksi nuorten poliittinen osallistuminen on vanhempia ikäluokkia heikompaa, paitsi joidenkin uudempien osallistumuotojen osalta. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa nuoret ikäluokat allekirjoittivat enemmän vetoamuksia ja kansalaisaloitteita sekä harjoittivat eettisempää kulutuskäyttäytymistä verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. (Borg & Kestilä-Kekkonen 2017, 71–72.)

Poliittinen kiinnittyminen on yhteydessä ihmisen yhteiskunnalliseen asemaan (Gabriel 2012, 180) ja poliittisen kiinnittymisen kannalta suotuisat tekijät usein kasautuvat. Esimerkiksi poliittinen kiinnostus ja politiikkatietämys helpottavat mielipiteen muodostamista vaaleissa ja siten myös äänestyspäätöksen tekemistä (Rapeli & Borg 2016, 376). Tämä ajatus johtaa juonensa Sidney Verban ym. (1995, 343) resurssiteoriasta, jonka mukaan saatavilla olevat resurssit selittävät sitä, miksi toisella on mahdollisuus osallistua politiikkaan ja toisella ei. Toisaalta myös muut subjektiiviset tekijät vaikuttavat siihen, onko yksilö halukas osallistumaan politiikkaan. Toisin sanoen ihmiset, jotka käyttävät resurssejaan, kuten aikaa ja rahaa osallistuakseen politiikkaan, ovat todennäköisemmin myös poliittisesti kiinnittyneitä, ja mitä vähemmän ihmisellä on resursseja, sitä epätodennäköisemmin hän on poliittisesti aktiivinen. (Emt., 343, 355).

Lisäksi on havaittu, että poliittiseen järjestelmään jo valmiiksi kiinnittyneet kansalaiset omaksuvat poliittisesti heikommin kiinnittyneitä todennäköisemmin uusia poliittisen osallistumisen keinoja (Bäck ym. 2016, 394). Kuitenkin, vaikka uudet poliittisen osallistumisen muodot ovatkin vieneet tilaa perinteisemmiltä foorumeilta, kansalaisten poliittinen kiinnittyminen tapahtuu vaaleissa edelleen puolueiden kautta (Kestilä-Kekkonen & Korvela 2017, 13-14). Margit Tavitsin (2009, 235) mukaan suoran kansanvaalin tutkijat ovat itse asiassa havainneet, että mahdollisuus valita presidentti suorilla vaaleilla kasvattaa ihmisten poliittista kiinnittymistä, erityisesti poliittista osallistumista, kansalaispätevyyden tunnetta sekä luottamusta poliittista järjestelmää kohtaan.

Poliittista kiinnittymistä voidaan mitata monella tavalla, ja tutkimuksissa vaihtelee, mitä tekijöitä milloinkin käytetään. Tässä tutkielmassa poliittista kiinnittymistä tarkastellaan poliittisen osallistumisen, poliittisen kiinnostuksen ja tietotason, sisäisen ja ulkoisen kansalaispätevyyden, poliittisen luottamuksen sekä puoluesamastumisen kautta. Kaikki nämä tekijät kytkeytyvät toisiinsa tavalla tai toisella. Esimerkiksi poliittisen kiinnostuksen on nähty lisäävän yksilön tietämystä politiikasta, mikä taas lisää yksilön luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lisäksi koulutus edesauttaa kaikkien näiden tekijöiden toteutumista. (Grönlund ym. 2005, 117.) Poliittisen kiinnostuksen on nähty lisäävän todennäköisyyttä poliittiselle osallistumiselle, ja luonnollisesti toisin päin yksilö, joka ei ole kiinnostunut politiikasta, tuskin haluaa siihen osallistua (Kestilä-Kekkonen 2015, 52). Ylipäätään korkean sosioekonomisen aseman omaava yksilö todennäköisesti kokee voivansa vaikuttaa politiikkaan ja sitä kautta todennäköisemmin myös osallistuu politiikkaan (Campbell ym. 1954; teoksessa Arzheimer 2008, 579).

2.2.1. Poliittinen osallistuminen

Poliittinen kiinnittyminen on läheisessä yhteydessä poliittiseen osallistumiseen, sillä kiinnittyessään yhteiskuntaan yksilöllä on paremmat mahdollisuudet osallistua poliittiseen toimintaan (Rapeli & Borg 2016, 358). Sidney Verban ym. (1995, 37) määritelmän mukaan poliittisessa osallistumisessa on kyse kansalaisten mahdollisuuksista tuoda huoliaan päätöksentekijöiden pöydälle ja saada niihin vastauksia. Poliittisen osallistumisen tutkimuksen ydintä on vaaleissa äänestäminen, mutta osallistumismuotojen kirjo on laajempi (emt., 42). Elina Kestilä-Kekkonen (2014, 41–42) mukaan poliittinen osallistuminen voi karkeasti olla joko tekemistä yhteisen hyvän vuoksi tai keino saada valtaa ja etuja itselleen. Matti Wibergin (2017, 166) mukaan suuri osa poliittisesta osallistumisesta perustuukin omien tai oman ryhmän etujen ajamiseen. Hän käyttää ilmiön kuvailuun taloustieteellistä termiä koronhavittelu (*eng. rent seeking*), viitaten taloustieteilijöistä Kruegeriin (1974), Tullockiin (1967) ja Adam Smithiin. Koronhavittelussa on kyse siitä, että hyötyä tai voittoa tavoitellaan tuottamatta muille hyötyä. Hyötyä siis tavoitellaan muiden etujen kustannuksella, mikä johtaa negatiivisiin seurauksiin yhteiskunnassa. (Wiberg 2017, 166–168.)

Poliittinen osallistuminen voidaan jakaa esimerkiksi viiteen eri muotoon, joita kaikkia on havaittu 60-luvulta asti: 1) äänestäminen, 2) kampanjatyö, 3) viranomaisten ja poliitikkojen kontaktointi, 4) protestointi ja yhteiskunnallisiin liikkeisiin osallistuminen sekä 5) kansalaisvaikuttaminen. 2000-luvulla kuvaan ovat astuneet yhä luovemmat osallistumismuodot, kuten poliittinen kulutuskäyttäytyminen sekä vaikuttaminen internetin ja sosiaalisen media kautta. Uudet teknologiat

ovat tarjonneet osallistumismahdollisuuksia niin kansalaisille kuin poliitikoillekin sekä helpottaneet ja tehostaneet perinteisiäkin poliittisen vaikuttamisen keinoja. Esimerkiksi vetoomuksien allekirjoittaminen on helpottunut internetin kautta ja vaalikoneet helpottavat äänestyspäätöksen tekemistä. (Raiskila & Wiberg 2017, 36–38.) Viime vuosikymmenten aikana myös kansalaisjärjestöjen määrä on moninkertaistunut, sillä ne tarjoavat suurempia ja yksilöllisempiä mahdollisuuksia vaikuttaa (Paloheimo & Raunio 2008b, 216). Kansalaisjärjestöjen ja poliittisten puolueiden ero voidaan nähdä siinä, että järjestöt kannustavat yksilöitä toimimaan omien intressiensä pohjalta, ja järjestöillä on puolueita paremmat mahdollisuudet ajaa yksittäisiä isoja asioita. Poliittiset puolueet usein taas tähtäävät hallinnolliseen valtaan eduskunnassa, ja sen saavuttaessa usein joutuvat tekemään kompromisseja. (Dalton & Wattenberg 2000, 283.)

Vaaliosallistuminen on tyypillisesti nähty olevan demokratian keskiössä ja yksi konkreettisimmista vaikuttamisen ja osallistumisen keinoista (Kestilä-Kekkonen 2014, 53). Uusista osallistumismuodoista riippumatta äänestämistä voidaan pitää edelleen suosituimpana poliittisen osallistumisen muotona (Raiskila & Wiberg 2017, 50). Vaalista riippuen 40–70 prosenttia suomalaisista käy äänestämässä. Äänestäminen koetaan vahvasti myös velvollisuudeksi. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa lähes 90 prosenttia vastaajista piti äänestämässä käyntiä jonkinasteisena kansalaisvelvollisuutena (Rapeli & Borg 2016, 368). Äänestäminen päihittää siis muut poliittisen osallistumisen keinot, mutta verrattuna muihin länsimaihin Suomen äänestysprosentit ovat melko matalia (oikeusministeriö 2014, 24). Äänestysaktiivisuuden taso on laskenut Suomessa jonkin verran kaikissa yleisissä vaaleissa 1970- ja 1980-lukujen jälkeen (Raiskila & Wiberg 2017, 46), mutta 2000-luvulla lasku ei ole ollut enää niin selvää. 2000-luvulla ainoastaan presidentinvaalien äänestysaktiivisuus on laskenut edelleen jokaisessa vaalissa (emt., 26). Silloin, jos kansalaisten poliittinen osallistuminen rajoittuu ainoastaan vaaleissa äänestämiseen ja valittujen päättäjien suodaan tekävän kaikki ratkaisut, voidaan puhua häivedemokratiasta (*eng. stealth democracy*) (Wiberg 2017, 173). Häivedemokratiassa on kyse siitä, että ihmiset haluavat epäitsekäiden päättäjien ja asiantuntijoiden, jotka eivät aja omia etujaan, tekävän päätökset heidän puolestaan, eikä heidän näin ollen tarvitse itse osallistua politiikkaan. (Hibbing & Theiss-Morse 2002, 86).

Uusien osallistumismuotojen myötä vanhat osallistumismuodot eivät kuitenkaan katoa kokonaan, vaan osallistumismuotojen kirjo kasvaa (Theocharis & van Deth 2018, 18–24). Perinteitä poliittisen osallistumisen muotoja, kuten äänestämistä ja puoluetoimintaa voidaan sanoa institutionaaliseksi toiminnaksi, kun taas uusia mielikuvituksellisempia muotoja ei-institutionaaliseksi (*eng. non-*

insitutional) (Theocharis & van Deth 2018, 35–36). On havaittu, että nuoremmat osallistuvat mieluummin uusien, ei-institutionaalisten osallistumismuotojen kautta (ks. esim. Hooghe & Quintelier 2012, 228). Poliittisen osallistumisen muutokseen liittyvät myös uudet eliitin vastaiset puolueet ja poliittiset liikkeet, jotka osin paikkaavat perinteisten puolueiden tilaa. Tällaiset liikkeet tarjoavat kansalaisille uusia vaikuttamiskeinoja ja vaikuttavat politiikkaan uudella tavalla. (Kestilä-Kekkonen 2014, 44.) Osallistumisen tarve voi kummuta politiikkaan kohdistuvasta tyytymättömyyden tunteesta, mutta tyytymättömyys ei ole osallistumisen kannalta välttämätöntä. Lisäksi poliittinen osallistuminen ei ole välttämättä aina toivottavaa tai edes moraalisesti oikein. (Wiberg 2017, 172–173).

Vaali- ja puoluedemokratia on siis haasteellisessa asemassa puolueiden jäsenmäärän pienenemisen ja äänestysaktiivisuudenkin laskun johdosta (Paloheimo & Raunio 2008b, 216). Kansalaisten asema politiikassa on muuttunut uusien osallistumismuotojen ja vaikuttamiskeinojen myötä siten, että osallistumisvalikoimasta pystytään valikoimaan itselle mieluisimmat tavat vaikuttaa. Perinteisiä osallistumismuotoja ja kanavia, kuten toimintaa puolueissa, ei koeta enää niin merkittäviksi. (Forsberg & Raunio 2014, 33–34.) Toisaalta myös erilaiset muutokset yhteiskunnassa ovat johtaneet siihen, että edustuksellisissa demokratioissa politiikan toimijat ja kansalaiset eivät kohtaa (Kestilä-Kekkonen 2014, 73). Kris Deschouwerin (1996; teoksessa Kestilä-Kekkonen 2014, 73) mukaan demokratian ja osallistumismuotojen laajeneminen uhkaa demokratiaa, toisin kuin esimerkiksi autokratian kaltaiset vaihtoehtoiset voimat. Toisaalta Maija Setälä (2003, 184) toteaa, että nimenomaan kansalaisille mielekkäillä vaikuttamismuodoilla on merkitystä demokratian säilymisen kannalta ja siksi uusia osallistumismuotoja tulee kehittää. Haasteena on myös uusien poliittisten osallistumismuotojen kasautuminen jo valmiiksi aktiivisille ja osallistuville kansalaisille, jolloin uusilla osallistumismuodoilla ei välttämättä ole aktivoivaa vaikutusta henkilöihin, jotka eivät ole juurikaan kiinnostuneita poliittisesta osallistumisesta (Paloheimo & Raunio 2008b, 217).

2.2.2. Poliittinen kiinnostus ja tietotaso

Vakiintuneen tutkimustiedon valossa politiikasta kiinnostuneilla ihmisillä on politiikkaan liittyviä näkemyksiä ja mielipiteitä, ja he osallistuvat ja etsivät tietoa enemmän kuin ihmiset, jotka eivät ole kiinnostuneita politiikasta. Poliittinen kiinnostus on myös yhteydessä korkeampaan koulutustasoon ja menestykseen. (van Deth 1999, 275.) Tämän on nähty lisäävän todennäköisyyttä muun muassa poliittiselle osallistumiselle (Kestilä-Kekkonen 2015, 52). Poliittinen kiinnostus todennäköisesti kertoo siitä, että ihmiset ymmärtävät, mitä politiikassa tapahtuu. Poliitikasta kiinnostuneet ihmiset

vaihtavat myös mielipidettään harvemmin ja heidän mielipiteensä ovat harkitumpia, mikä tuo politiikkaan pysyvyyttä. (van Deth 1999, 289, 311.) Poliittista kiinnostusta on tutkittu Suomessa 1960-luvulta alkaen ja kyselytutkimuksissa kiinnostusta on yleensä mitattu kysymyksellä ”*Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?*” (Elo & Rapeli 2012, 282–283). Suomalaisten poliittinen kiinnostus on tutkimusten mukaan vakaata, mutta sen taso vaihtelee eri väestöryhmissä, kuten eri ikäluokissa ja koulutustasoilla (Kestilä-Kekkonen 2015, 52–54).

Poliittinen kiinnostuksen ja tietotason välillä on selkeä yhteys, mikä vaikuttaa positiivisesti poliittiseen kiinnittymiseen (Elo & Rapeli 2012, 275). Poliittisen kiinnostuksen puute saattaa taas johtua tietämyksen ja kansalaispätevyyden puutteesta. Toisaalta poliittinen tietämys ei automaattisesti johda poliittiseen kiinnostukseen, mutta kasvattaa sen todennäköisyyttä. (van Deth 1999, 279.) Yksinkertaisuudessaan poliittinen tietotaso tai politiikkatietämys kuvaa politiikkaa koskevaa tietämystä. Henry Milnerin (2002, 53) mukaan termi ei jätä tulkinnanvaraa ja Lauri Rapelin (2010, 23) mukaan politiikkatietämyksestä ei ole juurikaan keskenään ristiriitaisia määritelmiä. Poliittinen tietämys eroaa muista poliittisen kiinnittymisen teorioista siten, että sen luonne on subjektiivisen sijaan objektiivinen, sillä se mittaa tosiasiallista tietoa (Verba ym. 1995, 347). Poliittikkatietämystä voidaan mitata kyselytutkimuksissa erilaisilla poliittiseen järjestelmään liittyvillä kysymyksillä, kuten tietääkö vastaaja nykyisen pääministerin nimen ja puolueen tai puolueiden kantoja perustavanlaatuisissa kysymyksissä (Milner 2002, 53). Systemaattista tutkimusta politiikkatietämyksestä ei ole tehty Suomessa, mutta poliittista tietämystä mittaavia kysymyksiä sisällytetään usein esimerkiksi eduskuntavaalitutkimuksiin (Elo & Rapeli 2008, 2).

Kimmo Elo ja Lauri Rapeli havaitsivat tutkimuksessaan vuonna 2008, että äänestämisen tärkeys eri tietotason omaaville ihmisille oli erilainen. Esimerkiksi heikoimman tietotason omaavat ihmiset kokivat äänestämisen presidentinvaaleissa tärkeämmäksi, kun taas korkeimman tietotason omaavat ihmiset eduskuntavaaleissa äänestämisen. Tutkijat tuloksista siten, että eri tietämyksen tasoilla käsitykset eri instituutioiden roolista eroavat toisistaan, ja korkeamman tietämyksen tason omaavat ihmiset tunnistivat presidentin valtaoikeuksien vähäisyyden verrattuna esimerkiksi eduskuntaan. (Elo & Rapeli 2008, 104–105.)

2.2.3. Sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys

Kansalaispätevyys (*eng. political efficacy*) tarkoittaa yksilön käsitystä siitä, voiko hän vaikuttaa poliittisiin prosesseihin (Arzheimer 2008, 579). Subjektiivisesta kansalaispätevyydestä puhuttaessa

tulee tarkastella kahta eri näkökulmaa: sisäistä ja ulkoista kansalaispätevyyttä. Sisäinen kansalaispätevyys kuvaa yksilön arviota siitä, kuinka hyvin hän ymmärtää politiikkaa ja ulkoinen kansalaispätevyys siitä, missä määrin hän kokee pystyvänsä vaikuttamaan politiikkaan ja tuottaako poliittinen järjestelmä tarpeeksi tyydyttäviä tuloksia. (Rapeli & Borg 2016, 360.) Kyselytutkimuksissa sisäistä kansalaispätevyyttä on usein mitattu väitteellä ”*Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä, mitä on tekeillä*” ja ulkoista kansalaispätevyyttä väitteellä ”*Minulla ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä maan hallitus ja eduskunta päättävät*” (emt., 362).

Subjektiiivisella kansalaispätevyydellä on nähty olevan yhteys erityisesti poliittiseen kiinnostukseen sekä politiikkatietämykseen. Lisäksi koulutustaso on vahvasti yhteydessä kansalaispätevyyden tunteeseen. (Grönlund ym. 2005a, 99.) Yliopistokoulutuksen saaneilla sekä sisäisen että ulkoisen kansalaispätevyyden tunne onkin nähty olevan vahvempi kuin matalasti koulutetuilla. On todettu, että suomalaiset pitävät politiikkaa suhteellisen monimutkaisena. Toisaalta heikolla ulkoisella kansalaispätevyydellä voi olla positiivisiakin vaikutuksia poliittisen osallistumisen kannalta ja ulkoisen kansalaispätevyyden tunteen puuttuminen saattaa motivoida uusien osallistumiskeinojen pariin. (Kestilä-Kekkonen 2016, 56–57.) Korkea kansalaispätevyyden tunne saattaa selittää sekä perinteisempää vaaliosallistumista että uusia poliittisen osallistumisen muotoja, kuten mielenosoituksia ja boikotteja. Lisäksi kansalaispätevyyden tunnetta voidaan käyttää muuttujana, kun tarkastellaan esimerkiksi sosioekonomisen aseman ja poliittisen osallistumisen yhteyttä. (Arzheimer 2008, 579.)

2.2.4. Poliittinen luottamus

Poliittinen luottamus mittaa sitä, miten hyvin poliittiset instituutiot, kuten hallitus, vastaavat yksilön odotuksiin (ks. esim. Stokes 1962 & A. Miller 1974; teoksessa Hetherington 1998, 791). Edustuksellisissa demokratioissa ajatellaan yleisesti, että yhteiskunnan vakauden säilyttämiseksi tarvitaan poliittista luottamusta. Poliittisen luottamuksen nähdään siis olevan merkki toimivasta yhteiskunnasta. (van der Meer & Zmerli 2017, 1; Hetherington 1998, 791–792.) Jos kansalaiset eivät luota poliittiseen järjestelmään tai sen instituutioihin, järjestelmää ei voida pitää legitimitetiltään kovin hyvänä (Forsberg & Raunio 2014, 15). Toisaalta poliittisen järjestelmän kyseenalaistaminen ja luottamuksen horjuminen ovat myös osa järjestelmää ja usein kriittiset kansalaiset voivatkin olla poliittisesti aktiivisia. Ilmiön nurja puoli on kuitenkin kriittisyyden muuttuminen epäluottamukseksi

ja kyynisyydeksi, jolloin edustuksellisen demokratian instituutiot ovat uhattuina. (van der Meer & Zmerli 2017, 1.) Elina Kestilä-Kekkonen ja Isak Vento (2019, 29) kuvaavat dilemmaa näin:

”On perusteltua kysyä, missä määrin luottamus poliittisiin toimijoihin ja instituutioihin on toimivan edustuksellisen demokratian edellytys ja missä määrin luottamuksen vähäisyys kuvaa kansalaisten tervettä epäilyä julkisia vallanpitäjiä kohtaan.”

Poliittisen luottamuksen ja poliittisen osallistumisen suhdetta on tutkittu noin 1960-luvulta asti. Tutkimustulokset eivät ole kuitenkaan olleet kovinkaan merkittäviä, sillä poliittisella luottamuksella ei ole nähty olevan kovinkaan suurta roolia poliittisen osallistumisen kannalta. Toisaalta tutkimuksessa on tehty havaintoja alhaisen poliittisen luottamuksen suhteesta aggressiivisempiin osallistumismuotoihin (ks. esim. Müller 1977; teoksessa Gabriel 2017, 235). Onkin havaittu, että poliittisia instituutioita kohtaan epäluottamusta kokevat yksilöt osallistuvat esimerkiksi protesteihin todennäköisemmin kuin luottamusta kokevat yksilöt. Korkea poliittinen luottamus voi myös epäaktivoida, jos kansalaiset luottavat siihen, että vastuussa olevat poliitikot kykenevät tekemään oikeita päätöksiä äänestäjien kannalta. Toisaalta vaaleissa äänestämisen voidaan nimenomaan nähdä luottamuksen osoituksena. (Gabriel 2017, 232–238.) Tutkimuksista on käynyt myös ilmi, että esimerkiksi sisäisellä kansalaispätevyydellä on merkitystä poliittiseen luottamukseen ja alhainen poliittinen luottamus on yhteydessä alhaiseen poliittiseen kiinnostukseen. (Bäck ym. 2016, 393–394.)

Poliittisessa luottamuksessa on siis yksinkertaistettuna kyse kansalaisten ja poliittisen järjestelmän välisestä suhteesta (Bäck ym. 2016, 379). Poliittista luottamusta mitataan kysymällä missä määrin vastaaja luottaa eri tahoihin. Luottamusta ja suhtautumista eri instituutioihin, kuten esimerkiksi puolueisiin, voidaan mitata myös muilla väittämillä, kuten ”*Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuksi*” ja ”*On ainakin yksi puolue, joka aina yrittää ajaa minun etuani*” (ks. esim. Grönlund ym. 2005b, 136). Suomessa kansalaiset luottavat eniten presidenttiin, poliisiin, yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin, ja vähiten eduskuntaan, puolueisiin ja poliitikoihin (Bäck & Kestilä-Kekkonen 2019, 11).

Taulukkoon 1 on kerätty tilastoa suomalaisten luottamuksesta yhteiskunnan eri toimijoita kohtaan Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) Arvo- ja asennetutkimuksesta vuodelta 2018. Tutkimuksen mukaan jopa 81 prosenttia vastaajista luottaa presidenttiin. Vain puolustusvoimiin ja poliisiin kohdistuva luottamus oli korkeampaa. Selvityksessä kerrotaan, että verrattuna muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin presidenttiin kohdistuva luottamus on kasvanut kymmenessä vuodessa kaikista eniten, jopa 18 prosenttiyksikköä. Samassa tutkimuksessa poliittisiin puolueisiin, hallitukseen ja eduskuntaan kohdistuva luottamus oli heikkoa. EVA:n tutkimuspäällikkö Ilkka

Haavisto kiinnittääkin tähän huomiota ja toteaa presidentin kasvaneen luottamuksen olevan poikkeuksellista verrattuna muihin politiikan toimijoihin ja nostaa mielenkiintoisena seikkana sen, että juuri luottamus puoluepolitiikkaan laskee, mutta presidenttiin ja esimerkiksi Euroopan unioniin kasvaa. Tämä on demokratian kannalta mielenkiintoinen havainto, sillä jälkimmäiset edustavat ei-parlamentaarista vallankäyttöä. (Haavisto 2019, 5.)

Taulukko 1. Luottamus yhteiskunnan eri toimijoita kohtaan EVA:n Arvo- ja asennetutkimuksessa 2018 (%).

	Luottaa (%)
Poliisi	86
Puolustusvoimat	82
Tasavallan (nykyinen) presidentti	81
Maamme koulutusjärjestelmä	80
Oikeuslaitos	75
Yleisradio YLE	69
Pienyritykset, yksityisyrittäjät	68
Sosiaaliturvajärjestelmä	57
Maamme tiedotusvälineet yleensä	56
Pankit, pankkijärjestelmä	56
Oman maakunnan joht. sanomalehti	55
Helsingin Sanomat	48
Valtion virkamiehistö	47
Ympäristöjärjestöt	44
Ammattiyhdistysliike	42
Markkinatalousjärjestelmä	41
Kirkko	41
Yleensä kansalaisjärjestöt	39
MTV3	38
Euroopan unioni, EU	38
Wikipedia	37
Eduskunta	35
Työnantajajärjestöt	32
Google	30
Maan (nykyinen) hallitus	27
Suuryritykset, pörssiyhtiöt	23
Poliittiset puolueet	17
Sosiaalinen media	8

Lähde: Ilkka Haavisto (2019), EVA:n Arvo- ja asennetutkimus 2018. Taulukko on muokattu alkuperäisestä.

2.2.5. Puoluesamastuminen

Puoluesamastuminen kuvaa yksilön ja poliittisen puolueen välistä sidettä. Käsite voidaan jakaa kahteen ulottuvuuteen, joista toinen mittaa sitä, mihin puolueeseen henkilö samaistuu ja toinen sitä,

kuinka vahvasti hän samaistuu tähän puolueeseen. (Schoen 2008, 535.) Puoluesamastumisen käsite on omaksuttu laajasti alan tutkimuskirjallisuudessa ja se kuvaa erityisen hyvin äänestyskäyttäytymisen vakautta. Jos äänestäjä kokee samaistuvansa johonkin puolueeseen, on epätodennäköistä, että hän äänestäisi jotakin toista puoluetta. (Evans 2004, 20, 175.) Puoluesamastuminen kertoo äänestäjän yhteenkuuluvuuden tunteesta puolueeseen ja sen aatemaailmaan. Puoluesamastumisen tason on nähty olevan korkeampi vanhemmissa ikäryhmissä sekä yliopistotutkinnon suorittaneilla ja matalampi nuoremmassa ikäryhmissä sekä muilla koulutustasoilla. (Kestilä-Kekkonen 2015, 54–55.)

Vaikka puolueiden aseman nähdäänkin heikentyneen puolueiden jäsenmäärien laskettua ja poliittisten osallistumismuotojen laajennuttua, puoluesamastuminen on Suomessa kuitenkin edelleen vakaata, eikä puoluesamastumisen laskua ole juurikaan havaittu esimerkiksi 2000-luvulla (Kestilä-Kekkonen 2015, 54). Sen sijaan poliittisilla ideologioilla ei ole enää niin suurta merkitystä ja yhä suurempi osuus äänestäjistä valitsee puolueen vasta vaalikampanjan aikana. Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa näin toimi yli kolmannes äänestäjistä (von Schoultz 2016, 160). Sami Borg tarkastelee kansalaisten kiinnittymistä puolueisiin kolmen “kehän” kautta, joista ensimmäisellä eli sisimmällä kehällä ovat puolueen jäsenet, jotka osallistuvat aktiivisesti puolueen toimintaan. Toisella kehällä ovat puolueen jäsenet, jotka osallistuvat vain satunnaisesti puolueen toimintaan. Kolmannella ja uloimmalla kehällä ovat taas ne, jotka eivät puolueen jäseniä, mutta samaistuvat vahvasti puolueeseen ja useimmiten antavat vaaleissa äänensä kyseiselle puolueelle. (Borg 2008, 85.) Kuitenkaan puoluejäsenyys ei automaattisesti takaa, että henkilö samaistuisi tai olisi puolueeseen voimakkaammin sitoutuneempi kuin joku toinen, joka ei ole puolueen jäsen (Kestilä-Kekkonen 2014, 66).

Puolueeseen kiinnittymistä on käytetty sekä vaalitulosten ennustamiseen että kansalaisten poliittisen sitoutumisen mittaamiseen (Verba ym. 1995, 348). Puoluekannatusta mitataan usein äänestämiskäyttäytymiseen liittyvillä kysymyksillä, kuten mitä puoluetta tai ryhmittymää henkilö äänesti edellisissä vaaleissa tai mitä puoluetta tai ryhmittymää henkilö äänestäisi, jos vaalit pidettäisiin nyt. Sami Borgin mukaan jälkimmäinen kysymys osoittaa puoluekannan kuitenkin paremmin, sillä ensimmäiseen kysymykseen voi olla vaikeampaa vastata rehellisesti. Jos äänestäjä ei ole esimerkiksi äänestänyt lainkaan, eikä halua myöntää sitä, hän saattaa vastata äänestäneensä jotakin puoluetta. Puoluesamastumista taas voidaan mitata kysymällä, katsooko äänestäjä olevan lähellä jotain puoluetta tai tuntuuko joku puolue läheisemmältä kuin muut puolueet. (Borg 2008, 91–92.) Tässä tutkielmassa käytetyssä aineistossa puoluesamastumista mittaavaa kysymystä ei ole, mutta

analyysiosiossa käytetään kysymystä “*Jos eduskuntavaalit olisivat nyt, niin minkä puolueen tai muun ryhmittymän edustajaa äänestäisit?*” kuvaamaan äänestäjän puoluekantaa.

2.3. Poliitiikan henkilöityminen

Poliittisten ideologioiden ja puolueiden painoarvon heiketessä puoluejohtajien ja kärkipoliitikkojen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja persoonallisuuksiin kiinnitetään yhä enemmän huomiota (von Schoultz 2016, 160). Viime vuosikymmenten aikana onkin puhuttu paljon politiikan henkilöitymisestä (*eng. personalisation/personalization of politics*). Lauri Karvosen (2010, 5) määritelmän mukaan politiikan henkilöityminen on sitä, kun yksittäisten poliitikkojen sama huomio kasvaa perinteisten puolueiden ja muiden ryhmittymien kustannuksella. Ilmiönä tämä ei ole uusi, sillä jo Max Weber (1957) esitti karismaattisen auktoriteetin olevan yksi tärkeimmistä tekijöitä politiikan legitimitetin kannalta (Karvonen 2010, 2). Eri tekijät, kuten äänestäjien liikkuvuus, äänestäjien sitoutumattomuus ja puolueiden jäsenmäärien lasku, ovat saaneet politiikan tutkijat määrittelemään uudelleen demokratiaa 2000-luvulla. Poliitiikan henkilöityminen on näyttäytynyt siinä suuressa roolissa. (Renwick & Pilet 2016, 2.)

Rahat ja Kenig (2018, 126) esittävät politiikan henkilöitymiselle eri syitä, jotka korostuvat kirjallisuudessa. Ensimmäinen on politiikan medioituminen (*eng. mediatization of politics*), johon liittyvät muun muassa muutokset joukkotiedotusvälineissä. Medioitumisessa on kyse siitä, että median merkitys kasvaa ja siitä on tullut keskeinen osa yhteiskunnan toimintaa. Media myös vaikuttaa suorasti ja epäsuorasti yhteiskunnan eri alueisiin. Tämä kehitys on toisaalta tapahtunut osittain muiden yhteiskunnallisten instituutioiden kustannuksella. (Strömbäck & Esser 2014; Mazzoleni 2008; Hjarvard 2013.) Toiseksi syyksi politiikan henkilöitymiselle Rahat ja Kenig esittävät muutokset puolueissa ja puolueiden ja kansalaisten välisen yhteyden heikentymisen sekä kolmanneksi syyksi yksilökeskeisyyden kasvun ja laajemman kulttuurisen muutoksen, jossa kyse on sosiaalikulttuurisesta muutoksesta, teknologian kehityksestä ja siitä, että yksilön merkitys kasvaa yhteisöä suuremmaksi. (Rahat & Kenig 2018, 126.)

Median ja politiikan henkilöitymisen suhdetta voi tarkastella monella eri tavalla. Toisaalta politiikan henkilöitymisessä on kyse median vaikutuksesta politiikkaan ja toisaalta poliitikot hyötyvät median tuomasta julkisuudesta sekä saavat vaikutusvaltaa ja ”poliittisia pisteitä”. Poliitikkojen ja toimittajien yhteistyö onkin lisääntynyt ja siitä on tullut epämuodollisempaa. Poliitikot kokevat usein hyötyvänsä tästä yhteistyöstä, vaikka se veisikin paljon aikaa muulta työltä. (Kunelius ym. 2009, 73, 309, 348).

Politiikan medioitumisen myötä poliittisille toimijoille on tullut erityisen tärkeäksi tavoittaa ihmisiä median avulla (Strömbäck & Esser 2014, 7). Sen lisäksi, että media toimii areenana poliittiselle keskustelulle, medially voi olla myös valtaa nostaa tai jättää nostamatta haluamiaan aiheita julkiseen keskusteluun ja joissain tapauksissa myös politiikan agendalle. Toisaalta monessa tapauksessa media tarttuu asiaan vasta, kun jokin muu eliittiin kuuluva taho nostaa asian esille. Vaikka medially onkin oma vaikutuksensa poliittiseen päiväjärjestykseen, usein median vaikutus kuitenkin ulottuu yksittäisiin ongelmiin tai periaatteisiin, eikä varsinaisesti poliittisen päätöksentekoon tai laidansäädäntöön. (Kunelius ym. 2009, 398–409.) Tutkimusten mukaan suurin osa Suomen päättäjistä kuluttaa päivittäin samoja medioita, mikä kasvattaa medioiden ja muutamien “ykköstoimittajien” valtaa. Poliitikot seuraavat ajankohtaista keskustelua erityisesti Helsingin Sanomista, Yleltä ja MTV:ltä, eivätkä juurikaan hyödynnä muita medioita. Toki esimerkiksi internetin ja sosiaalisen median käyttö vaihtelee päättäjissä sukupolvesta riippuen. (Emt., 305–306.)

Politiikan henkilöitymisen ja medioitumisen myötä myös poliitikkoihin liittyvät skandaalit ovat yleistyneet (Alho 2012, 94). Poliittisia skandaaleja on aina ollut, mutta niiden voidaan nähdä yleistyneen länsimaisissa demokratioissa 1960-luvulla (Thompson 2000, 115). Pohjoismaissa, kuten Suomessakin, nykyajan poliittiset skandaalit ovat suhteellisen uusi ilmiö. Vasta 1990-luvun lopulla skandaaleja alkoi tulla paremmin mediassa esiin juuri median muutoksen myötä. Ilman mediaa ei olisi poliittisia skandaalejakaan, eivätkä asiat paisuisi niin suuriksi. (Herkman 2018, 55.) Poliittisten skandaalien yleistymiseen on vaikuttanut moni asia, erityisesti poliittisten johtajien kasvanut näkyvyys, uudet teknologiat sekä muutokset journalismissa ja poliittisessa kulttuurissa (Thompson 2000, 115). John B. Thompson (2000, 120) jakaa poliittiset skandaalit kolmeen ryhmään: seksi-, talous- ja valtaskandaaleihin. Lisäksi Juha Herkman (2018, 58–59) pitää omana luokkana oikeistopopulististen puolueiden skandaalit, jotka usein saavat alkunsa tietoisesta provokaatiosta. Esimerkiksi Suomessa 2010-luvulla suurin osa poliittisista skandaaleista on liittynyt populistisiin puolueisiin, erityisesti perussuomalaisiin. (Emt., 55).

Politiikan henkilöitymistä on tutkittu erityisesti suljetun listavaalin järjestelmissä sekä presidenttijohtoisissa maissa, kuten Yhdysvalloissa (von Schoultz 2016, 161). Jotta voimme tutkia politiikan henkilöitymistä tarpeeksi laajasti, täytyy ilmiötä avata sekä näissä järjestelmissä että Euroopan parlamentaarisisissa demokratioissa, joiden väliin Suomikin asettuu. Itse asiassa Suomen avoimen listavaalin järjestelmän on sanottu olevan yksi ehdokaskeskeisimmistä vaalijärjestelmistä (Lijphart 1999; teoksessa von Schoultz 2016, 161), ja Suomessa politiikan henkilöitymistä onkin havaittu enemmän kuin monessa muussa Euroopan maassa (ks. esim. Karvonen 2010, 96).

Kansainvälisesti politiikan henkilöitymisestä on nähty viime vuosina selviä esimerkkejä, kuten Donald Trumpin nouseminen Yhdysvaltain presidentiksi vuonna 2016 ja Emmanuel Macronin Ranskan presidentiksi vuonna 2018. Molemmat nousivat suosioon ilman vahvan puoluekoneiston tukea. Vaikka nämä esimerkit ovatkin Yhdysvaltain presidenttijohtoisesta ja Ranskan puolipresidentiaalisesta järjestelmästä, Gideon Rahat ja Ofer Kenig näkevät, että samaa nähdään myös parlamentaarisisissa demokratioissa. (Rahat & Kenig 2018, 116.)

Moni tutkimus osoittaa politiikan olevan henkilöitynyttä, mutta kaikissa tutkimuksissa henkilöitymistä ei ole havaittu (Isotalus 2017, 51). Tutkijat ovat kuitenkin samaa mieltä siitä, että politiikan henkilöityminen on ilmiönä moniulotteinen ja sitä esiintyy eri tavalla eri demokratioissa (Holtz-Bacha ym. 2014, 155–156). Ian McAllister on yksi tutkijoista, joka puhuu politiikan henkilöitymisen puolesta. McAllisterin mukaan politiikan henkilöityminen on kehittynyt parlamentaarisisissa demokratioissa paljon viimeisten vuosikymmenten aikana, ja sen merkitys tulee säilymään politiikan keskiössä. Hän yhdistää politiikan henkilöitymisen nimenomaan osaksi politiikan muutosta, jossa puolueiden jäsenmäärät vähenevät ja liikkuvien äänestäjien määrät kasvavat. McAllister vetoaa erityisesti poliittisten johtajien vaikutukseen, ja siihen, kuinka puoluesiteen puuttuessa äänestäjät saattavat arvioida erityisesti poliittisia johtajia heidän persooniansa kautta tehdessään äänestyspäätöksiä. Heikompien puoluesiteiden ja luokkaan kuulumisen tunteen puutteesta äänestäjät todennäköisemmin vaihtavat puoluetta vaalien välillä tai jättävät äänestämättä. Tämä korostaa taas näkyvien poliittisten johtajien merkitystä, jotka voivat vedota yhä suurempaan joukkoon äänestäjiä yli puoluerajojen. Ja mikäli äänestyspäätökset eivät perustu enää puolueen, vaan yksittäisten ehdokkaiden arvioihin, voi se tuoda valituille eräänlaista poliittista autonomiaa, jos hän on tullut valituksi persoonansa eikä puolueensa ansiosta. (McAllister 2007, 582–585.)

McAllisterin mukaan erityisesti televisiolla on ollut suuri vaikutus politiikan henkilöitymiseen. Hän näkee television vaikutuksen siinä, että televisiosta tulevien poliittisten ohjelmien ja haastattelujen kautta äänestäjät saavat lisää informaatiota ajankohtaisista asioista ja niiden valossa poliitikoista muodostuu äänestäjille tietynlaisia kuvia. (McAllister 2007, 578–579.) Vaalien alla ehdokkaat ikään kuin saapuvat äänestäjien olohuoneisiin poliittisten debattien kautta (Hayes 2009, 232). Ensimmäisenä poliittisena televisioituna debattina on pidetty John F. Kennedyn ja Richard Nixonin välinen väittely vuoden 1960n presidentinvaalien aikaan Yhdysvalloissa. Jälkikäteen onkin argumentoitu, että tällä saattoi olla suurikin merkitys vaalien lopputulokseen. (McAllister 2007, 578.)

On kuitenkin haasteellista arvioida, mikä todellinen vaikutus politiikan henkilöitymisellä on ollut esimerkiksi vaalijärjestelmiin tai kansalaisten suhtautumiseen politiikkaan. Esimerkiksi Renwick ja Pilet osoittavat politiikan henkilöitymisen kasvaneen Euroopan maiden vaalijärjestelmissä, mutta he eivät pysty arvioimaan, onko henkilöitymisellä ollut merkittävä vaikutus esim. kansalaisten ja politiikan suhteeseen. (Renwick & Pilet 2016, 240, 264.) Heidän mukaansa poliitikot ovat kyllä tehneet merkittäviä muutoksia vastatakseen uuteen tilanteeseen, mutta se ei välttämättä ole vaikuttanut niin näkyvästi äänestäjien toimintaan (emt., 247).

Toisenlaisen näkökulman aiheeseen tuo Lauri Karvonen, jonka tutkimus ei tue näkemystä siitä, että politiikan henkilöityminen olisi kasvava trendi parlamentaarisisissa demokratioissa. Hänen mielestään ilmiötä on liioiteltu sekä mediassa että muissa tutkimuksissa ja että puolueet tulevat jatkossakin olemaan yksittäisiä poliitikkoja enemmän politiikan keskiössä. Hän käyttää analyysinsä tueksi useamman eri tutkijan ja useamman eri tutkimuksen dataa päästäkseen johtopäätökseen siitä, onko politiikan henkilöitymistä tapahtunut vakiintuneissa demokratioissa. Karvonen tutkii politiikan henkilöitymistä instituutioiden, yksittäisten ehdokkaiden, median sekä poliittisten johtajien ja kansalaisten suhteen näkökulmasta. (Lauri Karvonen 2010, 96.)

Karvosen tutkimuksessa havainnot esimerkiksi Suomesta, Belgiasta ja Irlannista ovat positiivisia politiikan henkilöitymisen kannalta. Näissä maissa pääministerillä oli suurempi vaikutus ja yksittäisiä ehdokkaita korostettiin enemmän. Sen sijaan Kanadasta, Japanista ja Norjasta olivat jopa negatiivisia politiikan henkilöitymisen kannalta. Näissä maissa pääministerin rooli ei ollut kasvanut ja poliittisilla johtajilla ei juurikaan ollut vaikutusta äänestäjien puoluevalintaan. Todisteita löytyi siis sekä teorian puolesta että sitä vastaan, joten Karvonen ei voinut tehdä selkeää johtopäätöstä kumpaankaan suuntaan. Jatkotutkimuksen kannalta Karvonen kuitenkin painottaa politiikan ja median suhdetta, sillä hänen mielestään kaikesta huolimatta medially on iso rooli siinä, miten kansalaiset arvioivat politiikkaa. (Karvonen 2010, 102–106.) Median kautta asioista syntyy tiettyjä mielikuvia ja huomio kohdistuu vain esillä oleviin asioihin (Noppiari & Niemi 2017, 261).

Suomi on yksi Euroopan maista, joissa politiikan henkilöitymistä on selkeästi havaittu, ja se johtuu osittain Suomen vaalijärjestelmästä. Presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla, ja muissakin vaaleissa ääni annetaan suoraan ehdokkaalle. Tämä helposti kannustaa puolueita korostamaan yksittäisiä ehdokkaita vaalikampanjoissaan, mikä ei kuitenkaan johda siihen, että ehdokkaat kampanjoisivat itse omaa puoluetta tai muita puolueen ehdokkaita vastaan. Kaikki ehdokkaat nimittäin haluavat maksimoida yhteisen listan kokonaisäänimäärän. (Karvonen 2010, 96.) Suljetun

listavaalin järjestelmissä äänestetään usein vain puoluetta, eikä ehdokkaiden rooli korostu samalla tavalla. (Karvonen 2010, 96, 35.)

Erityisen suuri vaikutus politiikan henkilöitymiselle Suomessa on ollut vuoden 2000 perustuslakiuudistus, jonka myötä pääministerin valtaoikeuksia kasvatettiin. Pääministeriin kohdistuva mielenkiinto onkin kasvanut ja eduskuntavaaleista usein puhutaankin ”pääministerivaaleina”, mikä kertoo jo itsessään vaalien henkilöityneestä luonteesta. Samoin Suomessa erityisesti eduskuntavaaleissa ehdokkaiksi on nostettu julkisuuden henkilöitä urheilun tai viihdemaailma puolelta, mitä jotkut kutsuvat termillä ”americanized”. Karvosen mielestä Suomen politiikkaa ei tulisi kritisoida siitä, että julkisuuden henkilöistä tulee poliitikkoja, vaan siitä, että poliitikoista tulee julkisuuden henkilöitä. (Karvonen 2010, 52.)

Karvosen mukaan kansalaisille ei ollut aiemmin niin isoa merkitystä, millainen henkilö hänen äänestämänsä puolueen johdossa on. Nykyään näyttäisi siltä, että juuri mielikuvilla puolueiden johtajista olisi vaikutusta äänestyspäätökseen. Ja näin ollen luulisi, että kansalaisilla olisi selkeästi positiivinen tai negatiivinen mielipide puoluejohtajista, mikä taas tukisi väitettä politiikan henkilöitymisestä. Kuitenkin Karvosen tutkimuksen mukaan puolueiden johtajia kohtaan ei ole havaittavissa suurta muutosta kansalaisten mielipiteissä, eikä teoria ole näin ollen kovin yksiselitteinen. (Karvonen 2010, 73.) Myös Åsa von Schoultz toteaa vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimuksessa, että vaalitutkimuksesta ei juurikaan löydy empiiristen havaintojen tukea sille, että puolueen puheenjohtajien suosiolla olisi merkittävä vaikutus vaalien tulokseen (von Schoultz 2016, 173). Kuitenkin monen politiikan tutkijan lisäksi myös useimmat kansalaiset, toimittajat ja jopa poliitikot uskovat, että puoluejohtajien ja ehdokkaiden persoonilla olisi merkittävä vaikutus vaaleissa (King 2002, 212). Esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa äänestäjät kokivat puolueen puheenjohtajien vaikuttaneen heidän äänestyspäätöksiinsä. (von Schoultz 2016, 173.) Kansainvälisistä tutkimuksista on tosin käynyt ilmi, että puolueiden puheenjohtajien ja yksittäisten poliitikkojen merkitys on suurempi nuoremmissa demokratioissa, kun taas vakiintuneimmissa demokratioissa puoluejärjestelmänkin ollessa vakiintuneempi, puolueilla on enemmän merkitystä (Garzia 2017, 639).

2.3.1. Poliitiikan henkilöityminen presidentinvaaleissa

Suomen vaalijärjestelmä mahdollistaa sen, että samalla voi äänestää sekä puoluetta että ehdokasta, mikä nostaa molempien merkitystä kaikissa vaaleissa. Poliitiikan henkilöitymistä on kuitenkin nähty

erityisesti europarlamenttivaaleissa ja presidentinvaaleissa. (Pekonen 2008, 17.) Presidentinvaalien henkilöityneisyys kumpuaa ennen kaikkea viran luonteesta itsessään, sillä virkaan valitaan kaikista ehdokkaista ja puolueista vain yksi henkilö.

Jody C. Baumgartnerin mukaan se, että presidentinvaalissa äänestetään vain yhtä henkilöä, ei kuitenkaan tarkoita, että politiikan henkilöitymistä tapahtuisi presidentinvaaleissa automaattisesti, vaan henkilöitymiselle on presidentinvaaleissa olemassa selkeä potentiaali. Hän myös uskoo, ettei maan puoluejärjestelmällä ole suurta merkitystä sille, kuinka henkilö- tai puoluekeskeisiä presidentinvaalikampanjat ovat. (Baumgartner 2000, 151.) Tämän tiedon valossa politiikan henkilöitymistä voitaneen siis tarkastella myös Suomen monipuoluejärjestelmässä. Ja vaikka Yhdysvaltojen presidenttijohtoinen järjestelmä, jonka kaltaisissa järjestelmissä politiikan henkilöitymistä on tutkittu eniten, eroakin hyvin paljon Suomen järjestelmästä, löytyy politiikan henkilöitymisen teorioista kyseisessä kontekstissa hyvin paljon myös Suomen presidentinvaaleihin soveltuvia näkökohtia. Baumgartner puhuu kampanjoinnin uudesta tavasta, joissa presidentinvaalikampanjoita ei enää johdeta puolueasiantuntijoiden, vaan kampanjoinnin ammattilaisten toimesta, ja joissa ehdokkaista on tullut puolueen kustannuksella kampanjan pääfokus. (Emt., 150.)

Baumgartner näkee monta eri tekijää, jotka johtavat henkilöityneisiin presidentinvaaleihin. Erityisesti puolueiden rooli on heikentynyt presidentinvaalikampanjoissa. Myös erilaiset modernin yhteiskunnan piirteet, kuten teknologian kehittyminen ja politiikan ammattimaistuminen ovat vaikuttaneet presidentinvaalien henkilöitymiseen. Teknologian kehittymisen johdosta ehdokkaat ja kampanjaorganisaatiot voivat käyttää monipuolisesti eri tiedotusvälineitä, televisiota, sanomalehtiä, mainoksia ja sosiaalista mediaa kommunikoidakseen äänestäjille, eivätkä he näin ole enää riippuvaisia puolueen viestintäkanavista. Ehdokkaat nojautuvat voimakkaammin myös alan ammattilaisiin, joilla on osaamista hyödyntää uusimpia teknologioita ja kääntää ne kampanjan hyödyksi. Perinteiset puolueet ovat vaihtuneet strategisiin tiimeihin, jotka johtavat kampanjaa. (Baumgartner 2000, 151–153.)

Politiikan ja poliittisen viestinnän ammattimaistumisella tai professionalisoitumisella (*eng. professionalisation*) viitataan tässä yhteydessä siihen, että esimerkiksi vaalikampanjoissa käytetään tavoitteiden saavuttamiseksi yhä monipuolisempaa osaamista ja entistä enemmän resursseja (Negrine 2007). Muun muassa äänestäjien liikkuvuus aiheuttaa sen, että puolueiden ja vaalikampanjoiden täytyy nähdä entistä enemmän vaivaa tavoittaakseen haluamansa äänestäjät. Vaalikampanjoiden

ammattimaistumisen myötä äänestäjiä pyritään tavoittamaan yhä laajemmin ja tehokkaammin erilaisten viestintävälineiden kautta, kuten perinteisten sanomalehtien, television, sosiaalisen median, vaalikoneiden ja erilaisten internet-sivujen kautta (Moring & Mykkänen 2012, 67). Poliitiikan ammattimaistuminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että uudet ihmiset kiinnostuisivat politiikasta, sillä on huomattu, että kampanjoinnin uusiin tapoihin saatetaan suhtautua jopa negatiivisesti, jos suhtautuminen muutenkin politiikkaa ja puolueita kohtaan on kielteinen. (Emt., 75.)

Suomessa sosiaalinen media tuli kampanjoihin mukaan 2000-luvun puolivälissä. Vuoden 2006 presidentinvaaleissa oli mukana blogikirjoitukset ja 2010-luvulla melkein kaikilla vaikuttavilla poliitikoilla on Facebook- ja Twittertilit, joiden kautta he viestivät. Sosiaalinen media tuo uusien kampanjointimuotojen lisäksi myös haasteita poliittiseen viestintään ja monimutkaistaa asioiden seuraamista ja moni asia vaatii nopeaa reagointia. (Noppari & Niemi 2017, 265–266.)

Baumgartnerin mukaan presidenttiehdokkaaksi ja jopa presidentiksi voi päätyä henkilö, jolla ei välttämättä ole vahvaa puoluesidettä tai edes kokemusta poliittisessa virassa toimimisesta. Vahvan kampanjaorganisaation avulla ehdokas voi nimittäin vakuuttaa tarpeeksi suuren yleisön ilman puolueen tukea. Henkilövaalissa ehdokkaiden henkilökohtaisilla ominaisuuksilla näyttäisi olevan merkitystä. Baumgartner listaa joukon ominaisuuksia, joita menestynyt ehdokas tarvitsee. Hänen tulee olla kansallisesti tunnettu, ”paksunahkainen” sekä karismaattinen ulkonäöltään ja puhujanlahjoiltaan. Hänen perheensä on oltava esimerkillinen ja hänellä on oltava kyky saavuttaa suuren yleisön tuki. Ehdokkaan täytyy myös tuntea uusimmat teknologiat tai hänen täytyy palkata kampanjaansa alan ammattilaisia, jotka osaavat hyödyntää niitä. Kyse on mielikuvista, ja populistinen sekö henkilöitynyt kampanja voi siis myös herättää valheellisiakin odotuksia ehdokkaasta. (Baumgartner 2000, 160, 167.) Äänestyspäätökset perustuvatkin entistä enemmän uskomuksiin ja oletuksiin ehdokkaiden persoonista ja heidän painotuksistaan politiikassa (Pekonen 2008, 17).

Vaikka puolueiden merkitys on muuttunut presidentinvaalikampanjoissa, ei Baumgartnerkaan näe puolueiden roolia lainkaan vähäpätöisenä. Asettuminen nimittäin tietyn puolueen presidenttiehdokkaaksi kertoo joka tapauksessa jotain olennaista ehdokkaan arvomaailmasta tietyissä yhteiskunnallisissa kysymyksissä. (Baumgartner 2000, 154.) Monet tutkijat näkevätkin ehdokkaan ja puolueen välisen siteen tärkeänä siksi, että puolue toimii eräänlaisena tasapainottavana tekijänä ja saattaa esimerkiksi estää presidenttiä käyttämästä valtaansa väärin. Presidentinvaalin henkilöityminen saattaa siis heikentää presidentin ja puolueen välistä suhdetta, jolloin presidenttijohtoisessa järjestelmässä puolue saattaa karata liian kauas poliittisesta johdosta.

Parlamentarisempiin demokratioihin tätä tuskin voi soveltaa, johtuen hyvin pitkälti presidentin suppeammista valtaoikeuksista. (Emt., 166–167.)

Kuten jo tutkielman johdannossa todettiin, puolueet saattavat myös hyötyä presidenttiehdokkaansa menestyksestä, sillä presidentinvaalien saama huomio mediassa on iso. Ja mikäli puolueen ehdokas pääsee läpi, presidenttiys pyritään varmasti säilyttämään puolueella seuraavissakin vaaleissa. Jos puolueet hyötyvät presidentinvaaleista kannatuksellisesti, on luonnollista, että he haluavat investoida presidentinvaalikampanjaankin, vaikka ehdokas ei kampanjassa korostaisikaan puoluetta. Kaikki tämä haastaa käsitystä siitä, että presidentinvaaleilla ei olisi merkitystä parlamentarisissa demokratioissa. (Tavits 2009, 206.) Voidaankin sanoa, että vaikka presidentin valtaoikeudet olisivatkin heikot, presidentinvaaleilla itsessään voi olla merkittäväkin vaikutus esimerkiksi muissa vaaleissa menestymisessä (emt., 234).

Jean Blondel ja Jean-Louis Thiébault näkevät politiikan henkilöitymisen vaikutuksen juuri siinä, että puolue hyötyy ehdokkaansa menestyksestä esimerkiksi presidentinvaaleissa ja saa sitä kautta positiivista virettä. Huomio pätee erityisesti puolipresidentiaalisiin järjestelmiin, joissa presidentinvaalit ja parlamenttivaalit pidetään eri ajankohtina (Blondel & Thiébault 2010, 265), ja siten myös Suomeen, jota voidaan edelleen pitää ainakin jossain määrin puolipresidentiaalisena järjestelmänä. Puolueen kannatuksen nousu presidentinvaaleista johtuen ei vaikuttaisi kuitenkaan ulottuvan kovinkaan pitkälle, ja Blondel ja Thiébaultkin puhuvat lähinnä niin sanotusta ”kuherruskuukaudesta” eli hetkellisestä kannatuspiikistä menestyksekkäiden vaalien jälkeen. He myös toteavat, että henkilöitymisellä on esimerkiksi enemmän vaikutusta äänestäjään presidentinvaaleissa, joissa ehdokas edustaa itseään, toisin kuin muissa vaaleissa, joissa ehdokas saattaa esiintyä esimerkiksi puoluejohtajana. (Emt., 265–266.)

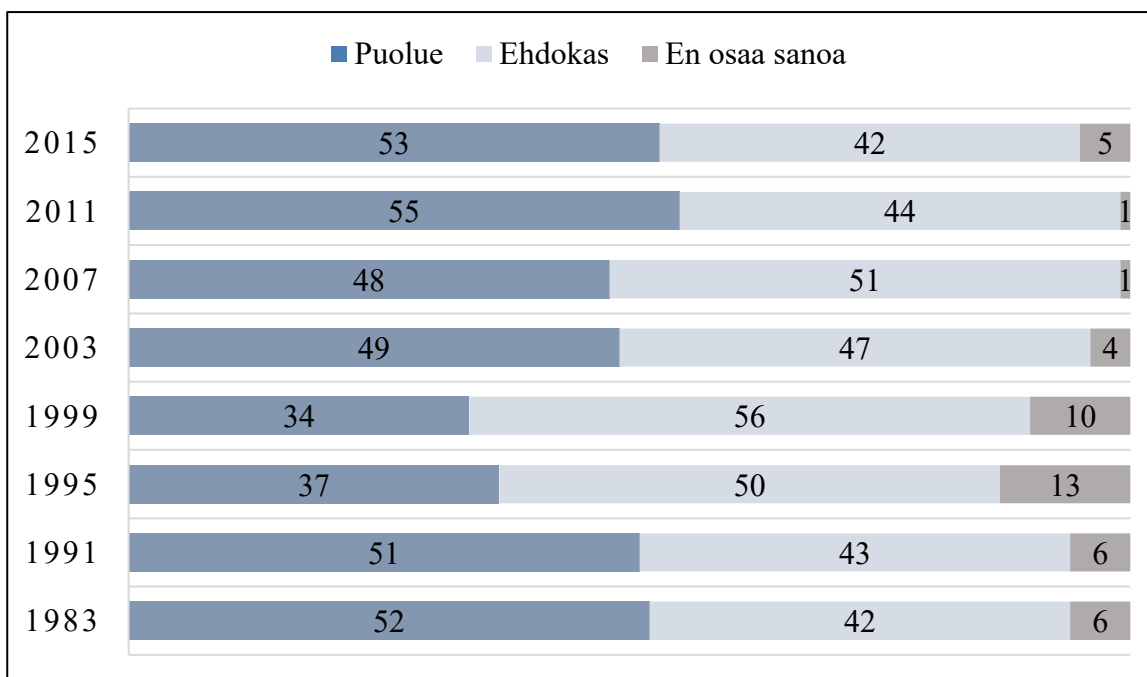
2.4. Ehdokkaan ja puolueen merkitys äänestyspäätökseen

Suomen vaalijärjestelmä eroaa henkilökeskeisyydellään monista muista vakaiden demokraattisten valtioiden vaalijärjestelmistä. Presidentinvaalien henkilökeskeisyys johtuu osittain jo vaalitavasta itsessään, mutta myös muissa Suomen valtiollisissa vaaleissa ääni annetaan ehdokkaalle. Äänestäjän on käytännössä pakko valita sekä puolue että ehdokas (Karvonen 2012, 313), eivätkä äänestäjät useimmiten valitse ehdokasta sattumanvaraisesti puolueen listalta (Karvonen 2011, 18). Lauri Karvonen on vertaillut Suomen vaalijärjestelmää muihin vertailukelpoisiin maihin ja toteaa, että täysin samanlaista järjestelmää, suhteellisen listavaalin ja henkilövaalin yhdistelmää, ei ole muualla

maailmassa ja henkilövaalin puitteissa Suomessa ehdokkaat panostavat menestymismielessä henkilökohtaisiin kampanjoihinsa muita maita enemmän. (Karvonen 2012, 321.)

Yleisen trendin mukaan puolueet ovat menettäneet pikkuhiljaa merkitystään, kun taas ehdokkaiden merkitys on kasvanut. Eduskuntavaaleissa muutos ei ole kuitenkaan ollut kovinkaan radikaali, jos katsoo puolueen ja ehdokkaan suhteellista merkitystä eduskuntavaaleissa noin 30 vuoden ajalta. Vertailu näkyy kuviossa 1.

Kuvio 1. Puolueen ja ehdokkaan merkitys äänestäjälle vuosien 1983–2015 eduskuntavaalitutkimuksissa (%).

Lähde: Suomen vaalitutkimusportaali (2016c). Kuvio on muokattu alkuperäisestä.

Kuviosta 1 nähdään, että puolueen merkitys väheni 1980-luvulta vuosituhaten taitteeseen huomattavasti, kun taas ehdokkaan merkitys kasvoi. 2000-luvun alussa tuli kuitenkin käänös ja puolueen merkitys alkoi jälleen korostumaan ehdokasta enemmän. 2010-luvulla puolueen merkitys on jälleen ollut yli 50 prosenttia. Korkein piikki oli vuoden 2011 eduskuntavaaleissa, joissa 55 prosenttia vastaajista piti puoluetta äänestyspäätöksessään tärkeämpänä kuin ehdokasta. (Suomen vaalitutkimusportaali 2016c.) Syynä vuoden 2011 ilmiöön nähtiin olevan erityisesti perussuomalaisten vaalivoitto ja se, että puolueiden eroihin kiinnitettiin vaaleissa erityisen paljon huomiota. (Bengtsson 2012, 143–144.)

Eduskuntavaalitutkimuksessa on havaittu, että nuoret ovat 2010-luvulla alkaneet painottamaan ehdokkaan sijasta selkeästi enemmän puoluetta. Alle 30-vuotiaista vain runsas kolmannes painottaa ehdokasta äänestyspäätöksessään. Syynä voi olla se, että nuoret äänestävät erityisesti vihreitä, kokoomusta ja perussuomalaisia, ja näissä puolueissa puolueita painotetaan enemmän. Toisaalta nuoret eivät myöskään tunne ehdokkaita kovinkaan henkilökohtaisella tasolla, ja siksi saattavat painottaa puoluetta. (Borg ym. 2015, 66–67.)

Kansainvälisessä tutkimuksessa ehdokkaan ja puolueen välistä suhdetta äänestyspäätöksen kannalta ei ole juurikaan kysytty, mutta Suomessa se on ollut osa eduskuntavaalitutkimusten kysymyspatteristoa jo jonkin aikaa (Karvonen 2012, 316). Myös esimerkiksi Irlannissa on tutkittu ehdokkaan ja puolueen merkitystä äänestyspäätökseen (ks. esim. Marsh 2007). Ehdokkaan ja puolueen merkitystä äänestyspäätöksen kannalta mitataan usein suoralla kysymyksellä, kumpi merkisi (äänestyspäätöksen kannalta) enemmän, ehdokas vai puolue. Ehdokkaan painottaminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, etteikö myös puolueella olisi väliä. Ehdokasta painottavalla äänestäjällä saattaa olla esimerkiksi taustalla joitakin sellaisia arvoja, jotka estävät tiettyjen puolueiden ehdokkaiden äänestämisen. (Bengtsson & Grönlund 2005, 231). Eduskuntavaalitutkimuksissa on myös kysytty asiaa siltä kantilta, olisiko vastaaja äänestänyt valitsemaansa ehdokasta, vaikka hän olisi edustanut jotakin muuta puoluetta. Tutkimuksista on käynyt ilmi, että vain harva olisi tässä tapauksessa valmis antamaan äänensä samalle ehdokkaalle. (Karvonen 2012, 317.) Toisaalta on myös arvioitu, että puolueiden kannatus vaihtelisi nykyistä enemmän, mikäli äänestäjät eivät kiinnittäisi mitään huomiota valitsemansa ehdokkaan puoluettaustaan (Bengtsson & Grönlund 2005, 232).

Presidentinvaaleissa ehdokkaan ja puolueen suhteellista merkitystä äänestyspäätökseen on kysytty vuoden 2006 tutkimusaineistossa ”Presidentinvaalit 2006 ja demokratiaindikaattori”. Tutkimustulokset osoittavat, että suurimmalle osalle (83 %) äänestäneistä puoluettaustalla oli melko tai erittäin paljon merkitystä. Kuitenkin puolueen ja ehdokkaan suhteellista merkitystä tarkasteltaessa ehdokkaan merkitys korostuu, ja puoluettaustaa piti tärkeämpänä vain 20 prosenttia vastaajista. (Borg 2007, 40.)

Lauri Karvonen on tutkinut ehdokkaan ja puolueen välistä suhdetta äänestyspäätöksen kannalta vuoden 2007 ja 2011 eduskuntavaalien osalta. Tutkimustulokset kertoivat, että puolueen merkitystä painottivat eritoten vanhimmat äänestäjäryhmät sekä politiikasta eniten kiinnostuneet ja korkean poliittisen tietotason omaavat äänestäjät. Lisäksi vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden näkökulmasta

tarkasteltuna oikealle ja vasemmalle itsensä sijoittavat painottivat enemmän puoluetta ja keskellä ehdokkaan merkitys oli tärkeämpi. Tämä päti myös puoluekannatukseen: SDP:n, kokoomuksen ja RKP:n kannattajat korostivat puoluetta ja keskustan kannattajat ehdokasta. Lisäksi kävi ilmi, että mitä vakiintuneempi puoluekanta vastaajalla oli, sitä todennäköisemmin hän painotti puolueen merkitystä äänestyspäätöksessään. Toisin kuin näiden havaintojen osalta, sukupuolen ja koulutustason osalta ei löytynyt tilastollista merkitsevyyttä. Karvosen päätelmä on, että hyvin koulutetut, politiikasta kiinnostuneet ja hyvän poliittisen tietotason omaavat äänestäjät osallistuvat vaaleihin todennäköisemmin ja painottavat puolueen merkitystä äänestyspäätöksessään. Sama pätee myös päinvastoin: ehdokasta todennäköisemmin painottavat äänestäjät, joilla on alempi koulutustaso, kiinnostuksen puute ja heikompi tietotaso. (Karvonen 2012, 320–321.)

Myös Åsa Bengtsson ja Kimmo Grönlund ovat tarkastelleet vuoden 2003 eduskuntavaalien osalta ehdokkaan ja puolueen vaikutusta eri tekijöiden kautta. Havaintojen perusteella sosioekonomisella asemalla, poliittisella kiinnittymisellä ja ideologisilla painotuksilla oli vaikutusta puolueen painottamiseen äänestyspäätöksessä. Korkea sosioekonominen asema, korkeampi ikä, poliittinen kiinnostus, hyvä poliittinen tietotaso, vahva luottamus puolueisiin, vieraantumattomuus poliittisesta järjestelmästä, selkeä sijoittuminen poliittisesti vasemmalle tai oikealle ja korkea puoluesamastumisen taso vaikuttivat siihen, että äänestäjä piti puoluevalintaa tärkeämpänä kuin ehdokasvalintaa. Kyseisessä aineistossa erityisesti keskustan ja RKP:n kannattajat korostivat puoluetta. (Bengtsson & Grönlund 2005, 232–237.)

Bengtssonin ja Grönlundin analyysin mukaan positiivinen suhtautuminen poliittiseen järjestelmään sekä puoluesamastumisen tunne vaikuttivat näistä tekijöistä kaikista eniten ja sosioekonomisen aseman vaikutus näkyi ennen kaikkea välillisesti, sillä moni korkeamman sosioekonomisen taustan tekijöistä vaikuttaa positiivisesti poliittisen kiinnittymisen tasoon. (Bengtsson & Grönlund 2005, 238–239.) Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden ja puolueen korostamisen yhteys voi taas johtua siitä, että vasemmalle tai oikealle itsensä sijoittavat kokevat puolueiden ideologioilla olevan enemmän eroa ja ovat vahvemmin samaistuneita puolueisiin kuin ideologisesti keskelle sijoittuvat, jotka painottivat ehdokkaan merkitystä. Iän merkitystä Bengtsson ja Grönlund pohtivat siten, että sen vaikutus voi selittyä joko sillä, että vanhemmissa ikäluokissa puolue vaikuttaa enemmän ja nykypäivän nuoret aikuiset korostavat puoluetta entistä enemmän vanhetessaan, tai sillä, että nykypäivän nuoret aikuiset ovat tottuneempia henkilöityneeseen politiikkaan eivätkä iänkään karttuessa ala painottamaan puoluetta ehdokkaan sijasta. (Emt., 236, 234.)

Edellä mainitut havainnot ovat kiinnostavia tämän Pro gradu -tutkielman tutkimusasetelman kannalta, ja on positiivista, että samat havainnot puolueen merkityksestä toistuvat jopa kolmessa 2000-luvun eduskuntavaalitutkimuksessa. Vaikka tässä tutkielmassa käytetyssä aineistossa ei olekaan kysymystä liittyen ehdokkaan ja puolueen suhteelliseen merkitykseen äänestyspäätöksessä, edellä lueteltuja päätelmiä voi kenties soveltaa myös presidentinvaaleihin muiden muuttujien avulla.

Presidentinvaaleissa ei ole Jouni Tillin (2012, 70) mukaan lainkaan selvää, että tietyn puolueen kannattajat samaistuisivat oman puolueensa ehdokkaaseen saatikka äänestäisivät tätä. Sen sijaan jonkun muun puolueen ehdokas, joka tekee vaikutuksen eri asioilla, saattaa vaikuttaa paremmalta vaihtoehdolta. Tilli (2012, 77) nostaa Helsingin Sanomien julkaiseman kyselytutkimuksen vuoden 2012 presidentinvaaleista, jonka mukaan äänestäjät painottivat äänestyspäätöksissään nimenomaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Niinistön äänestäjille jopa Haaviston seksuaalinen suuntautuminen oli tärkeämpi tekijä äänestyspäätökselle kuin Niinistön ulkopoliittinen osaaminen. Toisaalta myös puolueella oli yllättävä merkitys Haaviston kannattajilla, sillä heistä reilu neljännes ei olisi voinut äänestää kokoomuksen ehdokasta, ja siksi äänesti Haavistoa. (Helsingin Sanomat 7.3.2012.) Tässä tutkielmassa käytettävästä aineistosta ei löydy samanlaisia havaintoja, mutta oletettavasti samankaltaisten “protestiäänestäjien” määrä olisi näissä vaaleissa ollut huomattavasti pienempi. Vuonna 2018 Niinistön asema oli eri, hän oli jo voittanut kansan luottamuksen, eikä esiintynyt enää puolueen ehdokkaana.

Åsa Bengtsson ja Kimmo Grönlund muistuttavat, että tutkimuskyselyissä äänestäjien vastaukset ehdokkaan tai puolueen merkityksestä eivät varsinaisesti kerro heidän äänestyskäyttäytymisestään, vaan perustuvat tunteeseen. Ehdokkaan painottaminen ei myöskään kerro siitä, että puolueella ei olisi lainkaan merkitystä, sillä äänestäjällä saattaa olla esimerkiksi tiedostamattomia toimintaa ohjaavia ajatuksia puolueen merkityksestä. (Bengtsson & Grönlund 2005, 231.) Toisaalta moni muikin mielipiteeseen perustuva kysymys perustuu nimenomaan vastaajan tunteeseen, eikä välttämättä kerro siitä, miten vastaaja todellisuudessa toimii.

2.5. Hypoteesit

Seuraavaksi esitellään tutkielman hypoteesit, eli tutkimustulosten ennakko-oletukset (Nummenmaa 2009, 146), jotka muodostuvat edellä esitetyn teoreettisen viitekehyksen kautta. Näiden tutkimushypoteesien avulla pyritään löytämään vastauksia tutkielman tutkimuskysymykseen ”*Mikä merkitys ehdokkaan puoluetustalla on presidentinvaaleissa?*”. Tutkielman neljä hypoteesia

nojaavat erityisesti politiikan henkilöitymisen ja poliittisen kiinnittymisen teorioihin sekä ottavat tukea tutkimuksesta liittyen ehdokkaan ja puolueen suhteelliseen merkitykseen äänestyspäätöksessä. Presidentinvaaleista löytyvän puutteellisen tutkimuksen johdosta asetettujen hypoteesien avulla tarkastellaan muun muassa sitä, pätevätkö eduskuntavaalitutkimuksessa havaitut ilmiöt myös presidentinvaaleissa.

Pääolettamuksena on, että politiikan henkilöitymisellä on vaikutusta presidentinvaaleissa ja sekä henkilövaalin luonteesta että presidentin virasta johtuen henkilöityminen on presidentinvaaleissa odotettua. Presidentinvaalin vaalitavassa on tapahtunut muutoksia, presidentin valtaoikeuksia on vähennetty ja median rooli on kasvanut kampanjoinnissa. Kaikki nämä viittaavat myös siihen, että samalla ehdokkaan merkitys olisi kasvanut ja puolueen merkitys vähentynyt. Täten ensimmäiset kaksi hypoteesia ovat:

H1: *”Ehdokkaalla on äänestyspäätöksen kannalta enemmän merkitystä kuin puolueella.”*

H2: *”Puolueen merkitys on vähentynyt presidentinvaaleissa 2000-luvulla.”*

Hypoteesit siis olettavat, että presidentinvaalien ja eduskuntavaalien välillä on tämän suhteen ero, sillä eduskuntavaalien kyselytutkimusten perusteella puolueen merkitys ei ole merkittävästi vähentynyt suhteessa ehdokkaan merkitykseen. Sen sijaan tutkielman kolmannessa ja neljännessä hypoteesissa nojaututaan vahvasti eduskuntavaalitutkimukseen, joka osoittaa, että puolueella on ehdokasta enemmän merkitystä korkeasti koulutettujen, vanhempiin ikäluokkiin kuuluvien, selkeästi vasemmalle tai oikealle sijoittuvien sekä poliittisesti kiinnittyneiden, eli politiikasta kiinnostuneiden, politiikasta tietävien, puolueisiin samaistuvien, poliittista luottamusta kokevien ja korkeaa kansalaispätevyyttä tuntevien äänestäneiden joukossa. Täten tutkielman kolmas ja neljäs hypoteesi ovat:

H3: *”Korkeampi ikä, korkeampi koulutustaso ja sijoittuminen poliittisesti oikealle tai vasemmalle lisäävät todennäköisyyttä painottaa puolueen merkitystä.”*

H4: *”Poliittinen kiinnostus, korkea kansalaispätevyyden tunne ja luottamus puolueisiin lisäävät todennäköisyyttä painottaa puolueen merkitystä.”*

Hypoteesit on jaettu siten, että kolmannessa hypoteesissa tarkastellaan taustatekijöiden vaikutusta ja neljännessä hypoteesissa poliittisen kiinnittymisen vaikutusta henkilön äänestyspäätökseen. Puoluesamastumiseen ja poliittiseen tietotasoon liittyviä kysymyksiä ei valitettavasti löydy

tutkielmassa käytetystä aineistosta, mutta niidenkin osalta voitaisiin olettaa, että korkea puoluesamastumisen ja poliittisen tietämyksen taso lisäävät todennäköisyyttä sille, että äänestäjä painottaa puolueen merkitystä äänestyspäätöksessään.

3. Aineistot ja menetelmät

3.1. Aineistojen kuvaus

Pääaineistona tässä tutkielmassa käytetään vuoden 2018 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen seurantatutkimusta, jonka on kerännyt suomalainen markkinatutkimusyriety Kantar TNS Oy. Aineisto kuuluu vaalien seurantatutkimusten sarjaan (GallupKanava), joiden tavoitteena on ollut selvittää suomalaisten äänestyskäyttäytymistä, puolue- ja ehdokasvalinnan perusteita sekä eri asiakysymysten, tietolähteiden, tiedotusvälineiden, vaalikampanjoiden ja vaalimainonnan vaikutuksia äänestyspäätöksiin (GallupKanava 2018). Perusjoukkona aineistossa toimii Suomen 18–74 vuotta täyttänyt väestö, pois lukien Ahvenanmaa, ja otantamenetelmänä on 3-vaiheinen ositettu otanta. Aineisto on kerätty nettikyselylomakkeella vuoden 2018 presidentinvaalien jälkeen 2.2.2018–7.2.2018 ja kyselyyn vastasi 1007 henkilöä. (Nurmela ym. 2018.) Tutkielman pääanalyysi logistinen regressio on toteutettu tällä aineistolla. Lisäksi aineistoa käytetään logistista regressiota edeltävässä kuvailevassa analyysiosiossa luvussa 4.1.

Tutkimuskysymyksen valossa vertaillaan vuoden 2018 aineistosta saatuja tuloksia kaikkiin 2000-luvun presidentinvaaleihin Suomessa. Tähän käytetään niin ikään Kantar TNS Oy:n keräämiä seurantatutkimuksia vuosien 2000, 2006 ja 2012 presidentinvaaleista. Myös nämä aineistot kuuluvat GallupKanavan vaalien seurantatutkimusten sarjaan ja perusjoukkona toimii Suomen 18–74 vuotta täyttänyt väestö, pois lukien Ahvenanmaa. Vuoden 2000 1. kierroksen seurantatutkimukseen osallistui 1394 henkilöä (Suomen Gallup 2000), vuoden 2006 seurantatutkimukseen 1049 henkilöä (Moring & Pehkonen 2006) ja vuoden 2012 seurantatutkimukseen 1107 henkilöä (Kantar TNS Oy 2012). Tuloksia näistä aineistoista hyödynnetään osana tutkielman ristiintaulukointeja sekä muita vertailuja luvussa 4.1. Kuvailevassa analyysissä olisi ollut perusteltua käyttää myös vuoden 1994 presidentinvaalien tutkimusaineistoa, sillä näin tutkielmaan olisi saatu vertailua koko uuden vaalitavan ajalta. Aineistosta (Borg 1994) ei kuitenkaan löytynyt tähän tutkielmaan sopivia muuttujia, kuten ehdokkaan puoluetustan vaikutusta tai poliittista kiinnittymistä kuvaavia muuttujia.

Tutkielman teoriaosuuden painottuessa suurelta osin myös eduskuntavaalitutkimukseen, on vertailun vuoksi analyysiin tuotu tuloksia myös vuoden 2015 eduskuntavaalien tutkimusaineistosta (Grönlund & Kestilä-Kekkonen 2015), jonka otoksena ovat vuoden 2015 eduskuntavaaleissa olleet Suomessa asuvat äänioikeutetut lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Aineisto on kerätty vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen huhti-heinäkuussa ja tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 1587 henkilöä.

Aineistoa käytetään kuvailevassa analyysiosiossa luvussa 4.1. tuomassa vertailevaa näkökulmaa presidentinvaalitutkimusaineistoista saatuihin tuloksiin.

3.2. Menetelmät

Tämän Pro gradu -tutkielman analyysiosiossa käytetään kvantitatiivisista tutkimusmenetelmistä logistista regressioanalyysia sekä ristiintaulukointeja. Päämenetelmänä toimii logistinen regressioanalyysi, jonka avulla selvitetään, mikä vaikutus erityisesti poliittisella kiinnittymisellä sekä muilla taustatekijöillä on sille, että ehdokkaan puoluetustalla on vaikutusta vastaajan äänestyspäätökseen. Ristiintaulukointien avulla tutkitaan tutkimusasetelman kannalta olennaisia muuttujia ja vastausjakaumia.

Käyttäytymistieteissä käytetään paljon erilaisia regressioanalyysieja mallintamaan muuttujen välisiä yhteyksiä (Nummenmaa 2009, 309). Logistinen regressio, jota tässä tutkielmassa käytetään päämenetelmänä, voi olla joko binäärinen tai multinominen (emt., 319), joista tässä tutkielmassa käytetään ensimmäistä. Logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on aina dikotominen eli kaksiluokkainen ja selittävillä muuttujilla voi olla eri mitta-asteikkoja (Jokivuori & Hietala 2014, 48). Mitta-asteikot voivat olla muun muassa laatuero-, järjestys-, välimatka- ja suhdeasteikollisia (Nummenmaa 2009, 331). Logistisessa regressioanalyysissä on tarkoitus ennustaa todennäköisyyttä jonkin asian tapahtumiselle tai pätemiselle (Jokivuori & Hietala 2014, 58). Toisin sanoen selittävien muuttujien avulla pyritään ennustamaan havaintojen jakautumista luokkiin. Jokaiselle muuttujalle tulee asettaa referenssikategoria ja ennustetuksi kategoriaksi sellainen, joka saa teoreettista tukea, ja johon havainnon ennustetaan nimenomaan kuuluvan. (Nummenmaa 2009, 337–338.)

Tämän tutkielman logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on ehdokkaan puoluetustan vaikutus äänestyspäätökseen. Selittäviksi sosiodemografisiksi taustamuuttujiksi ovat valikoituneet vastaajan sukupuoli, ikä ja koulutus. Muita selittäviä muuttujia ovat asettuminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle, poliittinen kiinnostus, sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys sekä luottamus puolueisiin. Muuttujat ovat valikoituneet aineistosta teoreettisen viitekehyksen pohjalta ja myös hypoteesit ovat rakentuneet näiden muuttujien ympärille. Teoriasta hyödynnetään erityisesti poliittisen kiinnittymisen teoriaa, johon poliittinen kiinnostus, poliittinen luottamus ja kansalaispätevyyden tunne kietoutuvat, sekä politiikan henkilöitymisen teoriaa.

Logistisessa regressioanalyysissä mallin selitysaste kärsii heikosta muuttujasta, ja jokainen muuttuja joko nostaa tai laskee mallin selitysastetta (Nummenmaa 2009, 317). Siksi onkin tärkeää pystyä perustelevaan teoreettisesti, miksi juuri näiden muuttujien välistä yhteyttä pyritään selittämään (Jokivuori & Hietala 2014, 14). Tutkielman logistisen regression malliin on valittu muuttujat, joiden oletetaan selittävän selitettävää muuttujaa ja siten myös antavan tukea hypoteeseille. Toisaalta Jokivuoren ja Hietalan (2014, 52) mukaan tieto heikostakin muuttujasta on omalta osaltaan mielenkiintoinen tieto, vaikka se ei selittäisikään ilmiötä.

Logistisen regressioanalyysin lisäksi hyödynnetään ristiintaulukointeja, joiden avulla tutkitaan muuttujien jakautumista ryhmittäin sekä verrataan vuoden 2018 vaalien seuranta-aineistosta saatuja tuloksia muihin 2000-luvun presidentinvaaleihin Suomessa. Huomiota kiinnitetään erityisesti puoluetustan vaikutukseen äänestyspäätöksen kannalta ja sen muutokseen vaalien välillä. Ristiintaulukointien avulla on tarkoitus selvittää, millainen yhteys eri muuttujilla on ylipäätään. Samoja muuttujia käytetään myös logistisessa regressioanalyysissä, joten ristiintaulukointien avulla pyritään samalla tuottamaan logistisen regressioanalyysin päätelmiä tukevia havaintoja. Kunkin ristiintaulukoinnin tulokset esitellään erillisissä taulukoissa, joissa toinen muuttuja muodostaa sarakkeet ja toinen muuttuja rivit. Muuttujien tilastollista riippuvuutta mitataan perinteisesti khiin neliö -testillä (Heikkilä 2017, 198, 200), mitä tämänkin tutkielman analyysiosiossa käytetään.

Kvantitatiivinen tutkimus perustuu lukumääriin ja prosentiosuuksiin, ja vaatii tarpeeksi suuren ja edustavan otoksen aineistossa pystyäkseen selittämään jotain ilmiötä (Heikkilä 2017, 15). Tässä tutkielmassa käytettävien kyselytutkimusten otokset ovat tarpeeksi suuria, jotta ne voisivat edustaa populaatiota riittävällä tasolla. Aineistojen käsittelyssä on käytetty myös valmiita painomuuttujia, jotta aineistot vastaisivat paremmin populaatiota sekä vaalitulosta.

4. Analyysi

4.1. Kuvaileva analyysi

Seuraavaksi esitellään vuoden 2018 presidentinvaalien tutkimusaineistosta (Nurmela ym. 2018) saatuja tuloksia ristiintaulukointien sekä muiden aineistovertailujen avulla. Osaa tuloksista verrataan muihin 2000-luvulla kerättyihin presidentinvaalien seurantalutkimuksiin (Suomen Gallup 2000; Moring & Pehkonen 2006; Kantar TNS Oy 2012). Lisäksi merkittävimpiä tuloksia on syytä verrata myös eduskuntavaalitutkimukseen, johon tutkielman teoreettinen viitekehyskin osittain perustuu. Tässä apuna on käytetty vuoden 2015 eduskuntavaalien tutkimusaineistoa (Kestilä-Kekkonen & Grönlund 2015), jonka osalta havainnot on esitelty sanallisesti.

Vuoden 2018 presidentinvaalien tutkimusaineistossa on kaksi keskeistä kysymystä liittyen ehdokkaan puoluetustan vaikutukseen äänestyspäätöksen kannalta: ”Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä äänestit presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella?” ja ”Mitä mieltä olet seuraavasta väittämästä: oikean henkilön saaminen presidentiksi oli minulle tärkeämpää kuin se, mihin puolueeseen hän kuuluu?”. Ensimmäinen kuvaa tarkasteltavaa ilmiötä kenties suuremmin, minkä johdosta sitä käytetään selitettävänä muuttujana tutkielman pääanalyyseissa. Toisaalta jälkimmäinen kysymys mittaa hyvin selkeästi sitä, kuinka tärkeä henkilön merkitys on äänestäjälle verrattuna puolueeseen, mikä antaa tärkeää tietoa juuri politiikan henkilöitymisen teorian näkökulmasta. Kuvailevan analyysin kahdessa ensimmäisessä taulukossa on vertailtu vastauksia näihin kahteen kysymykseen 2000-luvun presidentinvaaleissa.

Taulukko 2. Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä vastaaja äänesti vuosien 2000–2018 presidentinvaalien 1. kierroksella (%)

	2000	2006	2012	2018
Vaikutti ratkaisevasti	20	18	13	9
Vaikutti melko paljon	19	21	24	14
Vaikutti jonkin verran	24	25	29	21
Ei vaikuttanut lainkaan	36	33	31	54
En osaa sanoa	2	3	3	3
Yht.	100	100	100	100
(n)	(1269)	(941)	(990)	(886)

Lähdeaineistot: Nurmela ym. (2018); Kantar TNS Oy (2012); Moring & Pehkonen (2006); Suomen Gallup (2000)

Taulukossa 2 on vertailtu ehdokkaan puoluetustaan vaikutusta äänestyspäätökseen 2000-luvun presidentinvaaleissa. Kysymys on kysytty aineistoissa kahdella eri tavalla: ”*Kuinka paljon ehdokkaan puoluetusta vaikutti äänestämäsi ehdokkaan valintaan vaalin 1. kierroksella?*” ja ”*Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä äänestit presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella?*”. Vertailun perusteella kolmessa ensimmäisessä presidentinvaalissa vastaajien kokemukset ovat muuttuneet hyvin vähän, mutta vuoteen 2018 ero on merkittävä. Vuosina 2000, 2006 ja 2012 ehdokkaan puoluetusta vaikutti noin 40 prosentille vastaajista joko ratkaisevasti tai melko paljon, kun vuonna 2018 sillä oli vaikutusta vain 23 prosentille vastaajista. Toisaalta jos tarkastellaan pelkästään äärimmäisimmän vastausvaihtoehdon ”*vaikutti ratkaisevasti*” lukuja, voidaan huomata, että osuus tässä ryhmässä on tasaisesti tippunut vuosien mittaan. Tästä voidaan päätellä, että ehdokkaan puoluetusta ei vaikuta enää niin ratkaisevasti kuin 2000-luvun alussa.

Vuoden 2015 eduskuntavaalien tutkimusaineistossa 72 prosentilla vastaajista ehdokkaan puoluekanta vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon vastaajan äänestyspäätökseen. Tähän verrattuna presidentinvaalien luvut ovat hyvin maltillisia.

Vaalien väliltä löytyy merkittävämpi löydös henkilön ja puolueen väliseen valintaan liittyen. Vuosina 2006–2018 presidentinvaalien seuranta tutkimuksissa on kysytty, mitä mieltä vastaaja on väitteestä ”*Oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin se, mihin puolueeseen hän kuuluu*”. Vertailun tulokset näkyvät taulukossa 3.

Taulukko 3. Mitä mieltä vastaaja oli seuraavasta väitteestä presidentinvaalien 1. kierroksella: ”*Oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin se, mihin puolueeseen hän kuuluu*” vuosien 2000 – 2018 presidentinvaalien 1. kierroksella (%)

	2000	2006	2012	2018
Vaikutti	-	37	43	86
Ei vaikuttanut	-	63	57	14
Yht.	-	100	100	100
(n)	-	(941)	(990)	(848)

Lähdeaineistot: Nurmela ym. (2018); Kantar TNS Oy (2012); Moring & Pehkonen (2006).

Vastaajien mielipide yllä esitetystä väitteestä on muuttunut kolmen vaalin välillä yllättävän paljon, sillä vielä vuosina 2006 ja 2012 reilusti alle puolet vastaajista ei pitänyt oikean henkilön saamista presidentiksi puoluetta tärkeämpänä, kun taas vuoden 2018 vaalien osalta nähdään, että jopa 86

prosentille oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää. Taulukon vertailu osoittaa vuoden 2018 presidentinvaalien henkilöitymistä Sauli Niinistöön. Aineistojen eroina täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että vuoden 2006 ja 2012 kyselytutkimuksissa asetelma erosi siten, että vastaajilta kysyttiin, pitikö väite vastaajan kohdalla paikkansa presidentinvaalien ensimmäisellä kerroksella, ja vastauksen ”*Samaa mieltä*” luku perustuu siihen, kuinka moni piti väitettä omalla kohdalla paikkansa. Vuoden 2018 tutkimuksessa vastaus ”*Samaa mieltä*” käsittää vastaajat, jotka olivat väitteestä täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä³.

Vaikka vastaukset tähän kysymykseen antavat kiinnostavaa tietoa siitä, miten ihmiset ajattelevat ehdokkaan merkityksestä suhteessa ehdokkaan puolueustaan, ei suorilla johtopäätöksiä puolueustan merkityksestä voi tämän kysymyksen pohjalta tehdä. Ei voida esimerkiksi olettaa, että kysymykseen kieltävästi vastaaminen tarkoittaisi sitä, että puolueella olisi tosiasiallisesti enemmän merkitystä kuin ehdokkaalla. Toisaalta myös kysymykseen myöntävästi vastaaminen ei automaattisesti tarkoita sitäkään, etteikö puolueella olisi myös vaikutusta.

Seuraavan sivun kuviossa 2 tarkastellaan äänestyspäätökseen vuoden 2018 presidentinvaaleissa vaikuttaneita tekijöitä keskittyen erityisesti ehdokkaan puolueustan vaikutukseen verrattuna muihin tekijöihin. Ehdokkaan puolueustan vaikutus koko joukossa oli vain 24 prosenttia, eli jopa 76 prosenttia vastaajista koki, että ehdokkaan puolueusta vaikutti äänestyspäätökseen vain jonkin verran tai ei lainkaan. Kaikista äänestyspäätökseen vaikuttaneista tekijöistä ehdokkaan puolueustan vaikutus ei ollut kuitenkaan vähäisin, ja 26 tekijän joukosta sen vaikutus oli 15. suurin. Vastaajista yli 90 prosentille ehdokkaan sukupuoli, ikä, vaalikoneelta saadut tiedot ja informaatio, sosiaalisen median kautta tullut tieto, ystävien välittämä tieto ja suositukset sekä puolueiden kannanotot ja äänestyskehotukset vaikuttivat vain jonkin verran tai eivät lainkaan.

Sen sijaan ehdokkaan kyvykkyys ja pätevyys hoitaa maan asioita, kyvykkyys ja asiantuntemus ulkopoliitikassa, luonteenpiirteet ja ominaisuudet, edustamat arvot yhteensä sekä kokemus presidentille kuuluvista tehtävistä olivat suurimpia vaikuttajia vastaajien äänestyspäätöksiin. Näistä tekijöistä ehdokkaan kyvykkyys ja pätevyys hoitaa maan asioita koettiin kaikkein tärkeimmäksi. Ehdokkaan luonteenpiirteiden ja ominaisuuksien korostuminen vahvistaa politiikan henkilöitymisen teoriaa ja kokemus presidentille kuuluvista tehtävistä viittaa kenties siihen, että vaalissa suosittiin istuvaa presidenttiä.

³ Muut vaihtoehdot olivat ”*Jokseenkin eri mieltä*” ja ”*Täysin eri mieltä*”. Vaihtoehto ”*En osaa sanoa*” on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

Kuvio 2. Äänestyspäätökseen vaikuttaneet tekijät vuoden 2018 presidentinvaaleissa – niiden osuus, jotka sanoivat asian vaikuttaneen ratkaisevasti tai melko paljon (%).

Lähdeaineisto: Nurmela ym. (2018). Kysymys aineistossa: ”Missä määrin seuraavat tekijät vaikuttivat siihen, ketä äänestit presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella?”. Vaihtoehto ”En osaa sanoa” on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

Samat tekijät, kuten ehdokkaan kyvykkyys ja pätevyys hoitaa maan asioita sekä ulkopoliittinen osaaminen, korostuivat myös muissa 2000-luvun presidentinvaalien aineistoissa sekä vuoden 2015 eduskuntavaalien tutkimusaineistossa. 2000-luvulla ehdokkaan luonteenpiirteiden ja ominaisuuksien merkitys on tosin aavistuksen kasvanut presidentinvaaleissa ja ero on huomattava etenkin vuoteen 2018. Vuoden 2006 aineistossa 58 prosentille vastaajista ehdokkaan luonteenpiirteet ja ominaisuudet vaikuttivat joko ratkaisevasti tai melko paljon vuonna 2012 63 prosentille ja vuonna 2018 74 prosentille. Ero ei ole kuitenkaan suuri vuoden 2018 vaaleja edeltäneiden vaalien välillä, eikä samaa kysymystä mitattu vuoden 2000 presidentinvaaleissa, joten tästä ei välttämättä voida tehdä johtopäätöksiä ehdokkaan henkilökohtaisten ominaisuuksien korostumisesta yleisesti.

Taulukossa 4 puoluetustaan vaikutusta tarkastellaan sukupuolen, iän, koulutuksen, vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden, sisäisen ja ulkoisen kansalaispätevyuden, poliittisen kiinnostuksen sekä puolueisiin kohdistuvan luottamuksen mukaan vuoden 2018 presidentinvaaleissa. Näiden ryhmien vaikutusta tarkastellaan myös tutkielman pääanalyysissa, jonka tulokset löytyvät luvusta 4.2. Tässä ristiintaulukoinnissa kaikissa ryhmissä puoluetustaan vaikutus jäi alle 50:een prosenttiin. Sukupuolten välillä ei löydy mainittavaa eroa, ja suurimmalla osalla sekä miehistä että naisista ehdokkaan puoluetusta joko ei vaikuttanut lainkaan tai vaikutti jonkin verran. Ikäluokkien väliltä sen sijaan löytyy jonkin verran eroja. Vastaajista 18–30-vuotiailla ehdokkaan puoluetusta vaikutti hiukan enemmän kuin muissa ikäluokissa, ja ikäluokissa 41–50 ja 51–60 vähiten. Tämä on mielenkiintoinen havainto, sillä muissa 2000-luvun presidentinvaaleissa puoluetustalla oli eniten vaikutusta vanhimmissa ikäluokissa. Myös vuoden 2015 eduskuntavaaleissa puoluetustalla oli eniten vaikutusta vanhimmassa ikäluokassa. Eroa ikäluokkien välillä pohditaan tarkemmin vielä tämän analyysiluvun lopussa sekä tutkielman johtopäätöksissä.

Taulukon mukaan akateemisesti kouluttautuneilla puoluetusta vaikutti hiukan enemmän kuin alemmilla koulutustasoilla ja vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta tarkastelemalla huomataan, että vasemmalle itsensä sijoittavilla puoluetustaan vaikutus erottuu muista, sillä jopa 42 prosentilla puoluetusta vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon. Myös oikealle itsensä sijoittavilla puoluetustalla oli enemmän vaikutusta kuin keskeimmälle sijoittuneilla. Sisäisen ja ulkoisen kansalaispätevyuden tarkastelussa ei löydy isoa eroa, mutta korkeaa kansalaispätevyyttä kokevilla puoluetusta vaikutti hiukan enemmän kuin heikkoa kansalaispätevyyttä kokevilla. Poliittisen kiinnostuksen ja puolueisiin kohdistuvan luottamuksen osalta vastaukset jakautuvat selvemmin ja korkean poliittisen kiinnostuksen ja korkean luottamuksen puolueisiin omaavilla henkilöillä puoluetusta vaikutti enemmän kuin heikosti kiinnostuneilla ja luottavilla.

Havainnot ovat samankaltaisia verrattuna vuoden 2015 eduskuntavaalien tutkimusaineistoon, jossa puoluetustalla oli enemmän vaikutusta poliittisesti kiinnostuneiden, puolueisiin luottavien ja selvästi vasemmalle tai oikealle itsensä sijoittavien vastaajien osalta. Sukupuolten väliltä ei eduskuntavaalienkaan aineistosta löytynyt eroja. Koulutustason osalta erot eivät olleet kovinkaan suuria, mutta on kuitenkin yllättävää, että puoluetusta vaikutti enemmän henkilöillä, joilla ei ollut ammattikoulutusta (81 prosenttia vastaajista). Muiden tasojen, mukaan lukien yliopistokoulutuksen, osalta puoluetustalla oli vaikutusta noin 70 prosentille vastaajista.

Taulukko 4. Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä vastaaja äänesti vuoden 2018 presidentinvaaleissa – vastausjakaumien vertailu ryhmittäin. Ristiintaulukointi (%).⁴

	Vaikutti ratkaisevasti / melko paljon	Vaikutti jonkin verran / ei lainkaan	Yht.	(n)
Kaikki	24	77	100	(864)
Nainen	23	78	100	(426)
Mies	25	75	100	(439)
18–30 v	30	70	100	(156)
31–40 v	26	74	100	(149)
41–50 v	19	82	100	(162)
51–60 v	20	80	100	(123)
61–v	23	77	100	(276)
Peruskoulutus	22	79	100	(335)
Muu koulutus	23	77	100	(367)
Akateeminen	30	70	100	(159)
Vasemmalla	42	58	100	(83)
Jonkin verran vasemmalla	24	76	100	(200)
Jonkin verran oikealla	20	80	100	(280)
Oikealla	37	63	100	(126)
Heikko sis. kansalaispätevyys	21	79	100	(476)
Korkea sis. kansalaispätevyys	28	72	100	(330)
Heikko ulk. kansalaispätevyys	22	78	100	(510)
Korkea ulk. kansalaispätevyys	28	72	100	(280)
Heikko poliittinen kiinnostus	14	86	100	(392)
Korkea poliittinen kiinnostus	31	69	100	(472)
Heikko luottamus puolueisiin	15	85	100	(360)
Korkea luottamus puolueisiin	32	68	100	(416)

Lähdeaineisto: Nurmela ym. (2018). Kysymys aineistossa: ”Ehdokkaan puoluetusta: Missä määrin seuraavat tekijät vaikuttivat siihen, ketä äänestit presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella?”.

⁴ Khiin neliö χ^2 -riippumattomuustestin perusteella vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden ($p=0,000$), sisäisen kansalaispätevyyden ($p=0,019$), ulkoisen kansalaispätevyyden ($p=0,047$), poliittisen kiinnostuneisuuden ($p=0,000$) ja luottamuksen puolueisiin ($p=0,000$) jakaumat eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan, kun taas sukupuolen ($p=0,474$), iän ($p=0,117$) ja koulutuksen ($p=0,125$) osalta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Lopuksi tarkastellaan vastaajan puoluekannan ja äänestysvalinnan yhteyttä taulukossa 5. Vertailusta käy ilmi, että äänestäjät ovat hajaantuneet hyvin paljon puoluekannoistaan. Ehdokkaita asettaneista puolueista Sauli Niinistö oli keskustan, SDP:n ja RKP:n kannattajien suosituin vaihtoehto. Kokoomuksen kannattajat selkeästi pitivät Niinistöä ”oman puolueen” presidenttiehdokkaana, sillä heistä jopa 94 prosenttia äänesti Niinistöä. Myös kristillisdemokraattien ja sinisten kannattajat äänestivät pääosin Niinistöä. Oman puolueen ehdokasta äänestivät vain perussuomalaisen, vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat. Paavo Väyrynen oli suosituin ehdokas vastaajilla, jotka valitsivat vaihtoehdon ”*Muu puolue tai ryhmittymä*”. Erityistä huomiota herättää puolueaustaltaan kokoomuslaisen ehdokkaan suosio vasemmistossa ja eritoten SDP:ssä, jonka kannattajista yli 60 prosenttia äänesti Niinistöä ja vain alle 20 prosenttia puolueen omaa ehdokasta Tuula Haataista. Samoin keskustan kannattajista yli puolet äänesti Niinistöä, kun puolueen omaa pitkän linjan poliitikkoa Matti Vanhasta äänesti vain vajaa neljäsosa. Näille luvuille voidaan löytää monia syitä, mutta kovin tavanomaisilta ne eivät vaikuta. Nils Torvaldsin 18 prosentin kannatus RKP:n kannattajissa ei myöskään ole mairitteleva luku puolueelle, mutta pienempänä puolueena se selittyy helpommin kuin suuria ja perinteisiä puolueita edustavat SDP ja keskusta.

Taulukko 5. Vastaajien puoluekanta ja äänestäminen vuoden 2018 presidentinvaaleissa. Ristiintaulukointi (%).⁵

	KESK	PS	KOK	SDP	VIHR	VAS	RKP	KD	SIN	MUU
Tuula Haatainen	0	0	0	19	1	2	0	0	0	0
Pekka Haavisto	7	0	0	7	54	29	14	0	0	7
Laura Huhtasaari	1	55	1	2	2	2	7	6	7	29
Merja Kyllönen	1	0	0	3	0	46	0	6	0	0
Sauli Niinistö	55	28	94	62	41	21	61	82	93	21
Nils Torvalds	1	0	1	1	1	2	18	0	0	7
Matti Vanhanen	23	0	3	2	0	0	0	6	0	0
Paavo Väyrynen	13	17	0	7	1	7	0	0	0	36
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	(104)	(47)	(140)	(117)	(98)	(42)	(28)	(17)	(15)	(14)

Lähdeaineisto: Nurmela ym. (2018). Puoluekanta mitattiin seuraavalla kysymyksellä: ”*Jos eduskuntavaalit olisivat nyt, niin minkä puolueen tai muun ryhmittymän edustajaa äänestäisit?*” Vaihtoehdot ”*En äänestäisi*”, ”*En osaa sanoa*” ja ”*En halua sanoa*” on koodattu puuttuviksi tiedoiksi.

⁵ Äänestäjän puoluekannan ja äänestyspäätöksen p-arvo on χ^2 -riippumattomuustestin perusteella 0,000, eli jakaumat eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Vaikka puolueiden kannattajat ovat selvästi hajaantuneet, on puoluekannan mukainen äänestäminen tässäkin aineistossa havaittavissa. Kaikissa puolueissa puolueen omaa ehdokasta äänestettiin vähintään seuraavaksi eniten Niinistön jälkeen. Lisäksi joidenkin puolueiden kannattajissa äänet jakautuivat vain muutamalle ehdokkaalle, esimerkiksi sinisissä, kokoomuksessa ja kristillisdemokraateissa. Toisaalta vastaajien määräkin sinisissä ja kristillisdemokraateissa oli hyvin pieni. Vain SDP:n kannattajien äänet jakautuivat kaikkien ehdolla olleiden kesken. Muissa 2000-luvun presidentinvaaleissa puoluekannan mukainen äänestäminen oli vahvempaa, ja näissä tutkimusaineistoissa kaikissa puolueissa suurin osa äänesti oman puolueen ehdokasta.

Poliittisen kiinnittymisen ja vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden osalta kysymykseen ehdokkaan puolueustan vaikutuksesta syvennyttään vielä tarkemmin seuraavan luvun logistisessa regressioanalyysissä. Aineistosta nousi kuitenkin muitakin kiinnostavia huomioita, kuten ehdokkaan korostuminen nuoremmissa ikäluokissa ja puolueperustaisen äänestämisen vähäinen merkitys SDP:n ja keskustan kannattajille. Tämän luvun lopuksi tarkastellaan siis vielä tutkimusaineistoa näiden ryhmien osalta muun muassa eri väittämien kautta.

Taulukossa 6 nähdään vastausten jakautuminen kolmen eri väittämän osalta eri ikäryhmissä ja puolueustan mukaan. Nämä väittämät ovat ”*Oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin se, mihin puolueeseen hän kuuluu*”, ”*Äänestämällä halusin vaikuttaa siihen, että vaali ratkeaisi jo ensimmäisellä kierroksella*” ja ”*Minulle oli jo kauan aikaa sitten selvää, ketä äänestän*”. Kyseisten väittämien avulla voidaan saada lisätietoa siitä, miten vastaajat ylipäättään suhtautuivat äänestyspäätökseen. Taulukon n-sarakkeissa on kunkin ryhmän vastaajamäärä, josta viereiset prosenttiluvut on muodostettu.

Taulukko 6. Kolmen väitteen vastausjakauman vertailu iän ja puoluetustan mukaan vuoden 2018 presidentinvaaleissa – niiden osuus, jotka olivat väitteestä täysin samaa mieltä. Ristiintaulukointi (%).⁶

	Oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin puolue	(n)	Halusi vaikuttaa siihen, että vaali ratkeaisi jo 1. kierroksella	(n)	Oli jo kauan aikaa sitten selvää, ketä äänestää	(n)
18–30 v	37	(153)	32	(158)	42	(157)
31–40 v	44	(144)	27	(134)	44	(147)
41–50 v	59	(160)	49	(156)	63	(162)
51–60 v	58	(122)	46	(120)	52	(125)
61– v	67	(269)	59	(264)	70	(273)
KESK	58	(108)	47	(105)	60	(108)
PS	45	(51)	27	(51)	44	(52)
KOK	66	(145)	70	(145)	81	(146)
SDP	61	(118)	46	(118)	58	(120)
VIHR	36	(98)	23	(97)	53	(100)
VAS	19	(42)	14	(43)	33	(48)
RKP	33	(27)	44	(25)	46	(28)
KD	90	(22)	39	(23)	39	(23)
SIN	87	(15)	70	(16)	81	(16)
MUU	28	(14)	19	(16)	40	(15)
Kaikki	55	(848)	45	(832)	56	(864)

Lähdeaineisto: Nurmela ym. (2018). Muut vastausvaihtoehdot olivat ”*Jokseenkin samaa mieltä*”, ”*Jokseenkin eri mieltä*” ja ”*Täysin eri mieltä*”. Vastausvaihtoehto ”*En osaa sanoa*” on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

Vastaajan puoluekannan osalta käy ilmi, että oman ehdokkaan asettaneista puolueista SDP:n ja keskustan kannattajat olivat vahvimmin sitä mieltä, että oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin se, mitä puoluetta hän edustaa. Kyseisten puolueiden kannattajat halusivat myös vahvimmin vaikuttaa äänestämislänsen siihen, että vaali ratkeaisi 1. kierroksella. Lisäksi heille oli jo kauan aikaa sitten selvää, ketä ehdokasta haluavat äänestää. Vain kokoomuksen, kristillidemokraattien ja sinisten kannattajat olivat vahvemmin näistä väitteistä samaa mieltä, mikä on ymmärrettävää, sillä heidän kannattamansa puolueet eivät asettaneet omaa ehdokasta. Tämä vertailu edelleen vahvistaa sitä, että oman ehdokkaan asettaneista puolueista SDP:n ja keskustan kannattajat pitivät Niinistön voittoa hyvin selvänä, eikä puolueella ollut suurimmalle osalle näille äänestäjille juurikaan merkitystä.

⁶ Kaikissa tähän taulukkoon tuoduissa ristiintaulukoinneissa p-arvot ovat χ^2 -riippumattomuustestin perusteella 0,000, eli jakaumat eroavat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan.

Vertailusta ikäluokittain havaitaan, että nuorimmissa ikäluokissa, 18–30- ja 31–40-vuotiaissa, oikean henkilön saaminen presidentiksi ei ollut yhtä tärkeää kuin vanhemmissa ikäluokissa. Tämä vahvistaa havaintoa siitä, että ehdokkaan puoluetustalla oli nuoremmille isompi merkitys äänestyspäätöksen kannalta. Lisäksi vanhemmille ikäluokille oli nuoria tärkeämpää vaikuttaa äänestämisläpään siihen, että vaali ratkeaisi jo 1. kierroksella. Vanhemmissa ikäluokissa myös ehdokas oli jo kauemmin selvillä. Tästä voidaan päätellä myös, että vanhemmissa ikäluokissa haluttiin Niinistön jatkavan presidenttinä. Väitettä tukee myös se, että jopa 73 prosenttia yli 61-vuotiaista äänesti Sauli Niinistöä, joka toki oli suosituin ehdokas kaikissa ikäryhmissä, mutta esimerkiksi 31–40-vuotiaista alle puolet (47 %) äänesti Niinistöä. Nuoremmissa ikäluokista huomattavasti suurempi osuus (18–30: 17,5 % ja 31–40: 23 %) äänesti myös vihreiden Pekka Haavistoa verrattuna yli 61-vuotiaisiin, joista vain 4,5 prosenttia äänesti Haavistoa.

Lopuksi näiden ryhmien osalta käytiin läpi myös muita äänestyspäätökseen vaikuttaneita syitä, joita tarkasteltiin koko vastaajajoukossa luvun alussa kuviossa 2. Vertailusta kävi ilmi, että äänestyspäätökseen vaikuttaneista tekijöistä suurin piirtein samat syyt, kuten ehdokkaan kyvykkyys ja pätevyys hoitaa maan asioita, ehdokkaan edustamat arvot sekä käyttäytyminen arvoihin vaikuttivat eniten myös SDP:n ja keskustan kannattajilla. Puoluetustankaan vaikutus ei ollut näiden puolueiden osalta merkittävästi pienempi verrattuna koko joukkoon. Sen sijaan ikäluokkien osalta havaittiin suurempia eroja, ja kävi ilmi, että ehdokkaan vaalikampanjalla, menestyksellä vaaleja edeltäneissä kannatusmittauksissa, sosiaalisen median kautta tulleella tiedolla, valikoineilta saaduilla tiedoilla, ystävien ja tuttavien suosituksilla sekä puolueiden ja niiden johtohenkilöiden kannanotoilla ja äänestyskehotuksilla oli huomattavasti suurempi vaikutus nuorimmissa ikäluokissa, eli 18–30-vuotiaissa verrattuna vanhempiin ikäluokkiin. Erityisesti viimeksi mainittu tekijä on kiinnostava tieto tutkimusasetelman kannalta, sillä tutkimusaineistossa jopa 18 prosenttia 18–30-vuotiaista oli sitä mieltä, että puolueiden kannanotot vaikuttivat ratkaisevasti tai melko paljon äänestyspäätökseen, kun taas vastaava luku yli 61-vuotiailla oli vain 3 prosenttia.

4.2. Logistinen regressioanalyysi

Seuraavaksi esitellään logistisen regressioanalyysin avulla saatuja tuloksia vuoden 2018 presidentinvaaleista. Analyysissa testattiin, mikä vaikutus poliittisella kiinnittymisellä ja muilla taustatekijöillä on sille, että ehdokkaan puoluetusta vaikuttaa äänestyspäätökseen, ja mitkä tekijät selittävät ehdokkaan puoluetustan vaikutusta tilastollisesti parhaiten.

Analyysin selitettävänä muuttujana toimii ehdokkaan puoluetustan vaikutus äänestyspäätökseen, jota kysyttiin aineistossa kysymyksellä ”*Missä määrin ehdokkaan puoluetusta vaikutti siihen, ketä äänestit presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella?*”. Selitettävä muuttuja on koodattu kaksiluokkaiseksi muuttujaksi (0=ei vaikuta, 1=vaikuttaa)⁷. Sosiodemografisiksi taustamuuttujiksi valikoituivat sukupuoli, ikä ja koulutus. Sukupuolen referenssikategoriaksi asetettiin mies, iän referenssikategoriaksi nuorin ikäryhmä 18–30-vuotiaat ja koulutuksen referenssikategoriaksi matalin koulutustaso eli peruskoulutus. Muita selittäviä muuttujia olivat sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle sekä poliittisen kiinnittymisen muuttujista poliittinen kiinnostus, sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys sekä luottamus puolueisiin. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden referenssikategoriaksi asetettiin vasemmisto, poliittisen kiinnostuksen referenssikategoriaksi ei kiinnostunut, sisäisen ja ulkoisen kansalaispätevyyden referenssikategoriaksi heikko kansalaispätevyys sekä puolueisiin kohdistuvan luottamuksen referenssikategoriaksi heikko luottamus. Poliittista kiinnostusta mitattiin kysymyksellä ”*Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?*”, sisäistä kansalaispätevyyttä väittämällä ”*Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä*”, ulkoista kansalaispätevyyttä väittämällä ”*Minulla ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä maan hallitus ja eduskunta päättävät*” ja luottamusta puolueisiin väittämällä ”*Puolueiden kautta kansalaisten mielipiteet tulevat päätöksenteossa huomioon otetuiksi*”.

Regressioanalyysi jakautuu kahteen malliin, joista ensimmäisessä testattiin taustamuuttujien sekä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden vaikutusta. Tämän mallin selitysaste oli 31,5 prosenttia. Toiseen malliin lisättiin poliittista kiinnittymistä kuvaavat muuttujat. Tämän mallin selitysaste oli 36,7 prosenttia. On siis huomioitava, että poliittisen kiinnittymisen muuttujien lisäämisen johdosta mallin selitysarvo hieman paranee. Logistisen regressioanalyysin tulokset on koottu taulukkoon 7. Tuloksissa on raportoitu kunkin muuttujan vaikutus ristitulo-suhteen (OR) avulla, jolloin luvut yli 1,00

⁷ Arvo ”1” sisältää vastausvaihtoehdot ”*Vaikutti ratkaisevasti*” ja ”*Vaikutti melko paljon*”. Arvo ”0” sisältää vastausvaihtoehdot ”*Vaikutti jonkin verran*” ja ”*Ei vaikuttanut lainkaan*”. Vastausvaihtoehdot ”*En osaa sanoa*” on koodattu puuttuvaksi tiedoksi.

kertovat selittävän muuttujan vaikutuksesta selitettävän muuttujan todennäköisyydelle ja luvut alle 1,00 kertovat selitettävän muuttujan todennäköisyyden laskusta.

Taulukko 7. Ehdokkaan puoluetustan vaikutus äänestyspäätökseen vuoden 2018 presidentinvaaleissa. Logistinen regressio (OR).

	Malli 1	Malli 2
Sukupuoli (ref. mies)		
Nainen	1,036	1,070
Ikä (ref. 18–30 vuotta)		
31–40 vuotta	0,597	0,452*
41–50 vuotta	0,432**	0,316***
51–60 vuotta	0,436**	0,319***
Yli 61 vuotta	0,552*	0,379***
Koulutus (ref. matala koulutus)		
Muu koulutus	1,104	1,013
Akateeminen	1,565	1,291
Vasemmisto–oikeisto (ref. vasemmalla)		
jonkin verran vasemmalla	0,453	0,303***
jonkin verran oikealla	0,390***	0,238***
oikealla	0,917	0,617
Sisäinen kansalaispätevyys (ref. heikko)		
vahva		0,866
Ulkoinen kansalaispätevyys (ref. heikko)		
vahva		0,705
Poliittinen kiinnostus (ref. ei kiinnostunut)		
kiinnostunut		1,837**
Luottamus puolueisiin (ref. heikko)		
korkea		2,492***
Nagelkerke R2		
	0,315	0,367
n		
	595	595
* p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001		

Lähdeaineisto: Nurmela ym. (2018).

Tulokset kertovat, että sosiodemografisista taustamuuttujista sukupuoli ei vaikuta kummassakaan mallissa tilastollisesti merkitsevästi ehdokkaan puoluetustan vaikutukseen. Korkeampi koulutustaso näyttäisi vaikuttavan positiivisesti ehdokkaan puoluetustan vaikutukseen, mutta senkään vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevä. Sen sijaan kaikissa ikäluokissa havainnot ovat tilastollisesti merkitseviä siten, että vanhemmat ikäluokat laskevat todennäköisyyttä puoluetustan merkitykselle suhteessa nuorimpaan ikäluokkaan eli 18–30-vuotiaisiin. Havainnot ovat samasuuntaisia kuin kuvailevan analyysissa, jossa ehdokkaan puoluetustalla oli hieman enemmän vaikutusta nuoremmassa ikäluokassa. Tämä on erityisen kiinnostava havainto muun muassa siksi, että 2000-luvun eduskuntavaalitutkimuksissa on osoitettu, että puolueilla on isompi merkitys vanhemmissa ikäluokissa. Myös poliittisesti jonkin verran vasemmalle ja jonkin verran oikealle asettuminen laskevat tilastollisesti merkittävästi todennäköisyyttä puoluetustan vaikutukselle suhteessa vasemmalle sijoittumiselle. Tämän voi nähdä merkitsevän sitä, että selvästi vasemmalle ja mahdollisesti myös oikealle sijoittuvat painottavat ehdokkaan puoluetustan merkitystä enemmän kuin keskemmälle sijoittuvat. Sama havainto tehtiin myös edellisen luvun taulukossa 4, jossa jonkin verran vasemmalle tai oikealle itsensä sijoittaneet painottivat ehdokkaan puoluetustaa selkeästi vähemmän kuin selkeästi vasemmalle tai oikealle sijoittuvat.

Puolueisiin kohdistuva luottamus ($OR=2,492$) ja poliittinen kiinnostus ($OR=1,837$) selittävät ehdokkaan puoluetustan vaikutusta äänestyspäätökseen tilastollisesti parhaiten. Toisin sanoen puolueisiin kohdistuva luottamus ja korkea poliittinen kiinnostus kasvattavat todennäköisyyttä sille, että ehdokkaan puoluetustalla on merkitystä vastaajan äänestyspäätökseen. Nämä havainnot tukevat aiempaa teoriaa poliittisen kiinnittymisen merkityksestä. Muista poliittisen kiinnittymisen muuttujista sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys eivät kuitenkaan saa tilastollisesti merkitseviä arvoja. Onkin kiinnostavaa, että eri tutkimuksissa sisäisen kansalaispätevyyden on nähty kytkeytyvän erityisesti poliittiseen kiinnostukseen sekä muihin poliittisen kiinnittymisen muotoihin, mutta tämän tutkimuksen valossa korkeampi sisäinen tai ulkoinen kansalaispätevyys eivät erotu. Kuvailevan analyysin taulukon 4 havainnot tukevat myös näitä tuloksia poliittisen kiinnittymisen muuttujien vaikutuksesta ehdokkaan puoluetustan merkitykseen.

Logistisen regressioanalyysin tuloksia sekä kuvailevan analyysin havaintoja pohditaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

5. Johtopäätökset

Presidentinvaaleissa lähes kaikki puolueet asettavat oman ehdokkaan ja maksavat ison osan ehdokkaansa kampanjakuluista. Silti ehdokkaat eivät juurikaan korosta puoluetustaansa vaan pyrkivät pikemminkin häivyttämään sen. Äänestäjiin vetoaa koko kansaa puhutteleva presidenttiehdokas, joka käyttäytyy mallikkaasti ja jolla on kokemusta presidentille kuuluvista tehtävistä. Tämän Pro gradu -tutkielman tutkimuskysymykseen ”*Mikä merkitys ehdokkaan puoluetustalla on presidentinvaaleissa?*” sekä tutkielman hypoteeseihin pyritään tässä luvussa antamaan selityksiä teoreettisen viitekehyksen ja tutkielman analyysin perusteella.

Vuoden 2018 presidentinvaalissa ehdokkaan kyvykkyyteen ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvät tekijät vaikuttivat äänestyspäätökseen huomattavasti enemmän kuin ehdokkaan puoluetusta. Puolueiden ja niiden johtohenkilöiden kannanotoilla ja äänestyskehotuksilla ei myöskään ollut juurikaan vaikutusta. Lisäksi jopa 86 prosenttia vastaajista koki, että oikean henkilön saaminen presidentiksi oli tärkeämpää kuin se, mihin puolueeseen hän kuuluu. Presidentinvaalien tulokset eivät juurikaan noudata puolueiden oikeaa kannatusta ja puoluekannasta riippumatta äänestäjät jakautuvat suhteellisen laaja-alaisesti kannattamaan eri puolueiden ehdokkaita. Täten tutkielman ensimmäinen hypoteesi ”*Ehdokkaalla on äänestyspäätöksen kannalta enemmän merkitystä kuin puolueella*” saa vahvistusta. Toki ehdokkaan merkitys korostui enemmän vuoden 2018 presidentinvaaleissa myös siitä syystä, että vaalin tulos näytti selvältä jo reilusti ennen vaaleja ja Sauli Niinistön siivitti voittoon moni tekijä, joilla ei ollut mitään merkitystä puolueen tai sen koommin asiakysymysten kanssa. Suurin kysymys taisi olla se, valitaanko Niinistö ensimmäisellä vai toisella kierroksella. Kuitenkin samat äänestyspäätökseen johtaneet syyt toistuivat myös muissa 2000-luvun presidentinvaaleissa.

Yksi kiinnostava havainto äänestyspäätökseen vaikuttaneista tekijöistä oli sosiaalisen median vaikutus, joka koettiin äänestyspäätöksen kannalta vähiten vaikuttavaksi tekijäksi. Poliittinen kampanjointi tapahtuu kuitenkin yhä enenevässä määrin sosiaalisessa mediassa ja internetissä (Strandberg 2016, 102), joten osa tuloksesta saattaa selittyä sillä, että ihmiset eivät tiedosta sosiaalisen median vaikutusta omiin mielipiteisiinsä. Saman voi olettaa pätevän myös vaalikoneilta saatuihin tietoihin, ystävien suosituksiin tai puolueiden kannanottoihin, joiden vaikutus näyttäisi olleen hyvin pieni. Äänestäjät eivät kenties halua tunnustaa, että tällaisilla tekijöillä olisi vaikutusta heidän äänestyspäätöksiinsä tai haluavat kokea, että valinta perustuisi enemmän asiakysymyksiin. Toisaalta tämä on kaikesti myös sukupolvikysymys, sillä nuorin

ikäluokka painotti sosiaalisen median vaikutusta muita ikäluokkia selkeästi enemmän, kuten kuvailevasta analyysistä kävi ilmi.

Tutkielman toinen hypoteesi ”*Puolueen merkitys on vähentynyt presidentinvaaleissa 2000-luvulla*” saa osittain vahvistusta, mutta tulokset eivät ole täysin yksiselitteisiä. Ehdokkaan puoluetusta ei vaikuta enää niin ratkaisevasti kuin 2000-luvun alussa ja lasku on ollut tasaista. Kokonaiskuvassa puoluetustan vaikutuksen lasku ei ole kuitenkaan ollut merkittävää, paitsi vuoden 2018 vaalien osalta. Toisaalta aineistojen perusteella entistä suurempi osuus äänestäjistä pitää oikean henkilön saamista presidentiksi tärkeämpänä kuin puoluekanta, mikä viittaa puolueiden merkityksen laskuun. Tämän kysymyksen osalta ei tosin voi vielä tehdä johtopäätöksiä ehdokkaan todellisesta vaikutuksesta, sillä kysymys on kysytty eri vuosina hieman eri tavalla. Tulos kuitenkin ohjaa siihen suuntaan, että aiemmissa 2000-luvun presidentinvaaleissa suurempi osa vastaajista ei olisi äänestänyt ehdokasta miettimättä lainkaan hänen edustamaansa puoluetta. Vuonna 2018 tällä ei näyttänyt olevan enää juurikaan merkitystä ja puolueen merkitys oli oletustikin vähäinen, johtuen jälleen vaalien erityisestä asetelmasta. Sauli Niinistö oli istuva presidentti, joka nautti korkeaa suosiota mielipidemittauksissa jo ennen vaaleja ja pyrki jatkokaudelle puolueen sijaan valitsijayhdistyksen kautta. Tulokset vahvistavat myös sitä mediakeskustelua, jonka mukaan puoluekannalla oli vähäisempi merkitys vuoden 2018 vaaleissa. Jos presidentinvaaleissa puolueen merkitys on vähentynyt, eduskuntavaaleissa tilanne on päinvastainen ja tarkastelu esimerkiksi ehdokkaan ja puolueen suhteellisesta merkityksestä äänestyspäätökseen osoittaa, että puolueen merkitys on vain kasvanut 2000-luvulla eduskuntavaaleissa.

Nuoret kiinnittyvät puolueisiin heikommin (Kestilä-Kekkonen 2015, 54) ja omaksuvat uusia poliittisen osallistumisen keinoja vanhempia ikäluokkia herkemmin (Hooghe & Quintelier 2012, 228). Myös liikkuva äänestäminen korostuu nuoremmassa ikäluokissa (Isotalo ym. 2019, 12). Silti tässä tutkielmassa kävi ilmi, että puoluetustalla oli eniten vaikutusta juuri nuoremmassa ikäluokissa. Näin ollen tutkielman kolmas hypoteesi ”*Korkeampi ikä, korkeampi koulutustaso ja sijoittuminen poliittisesti oikealle tai vasemmalle lisäävät todennäköisyyttä painottaa puolueen merkitystä*” ei saa iän puolesta vahvistusta. Tulos kuitenkin saa vahvistusta useista aineistovertailuista edellisestä luvusta, joten hypoteesi olisi voinut olla toisinkin päin. Teorian perusteella näin ei kuitenkaan voitu olettaa. Koulutuksen osalta tulos on hypoteesin suuntainen, mutta vaikutus ei ollut kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä, kuten logistisesta regressioanalyysistä kävi ilmi. Taulukosta 4, jossa ehdokkaan puoluetustan vaikutusta

äänestyspäätökseen tarkasteltiin ryhmittäin, käy kuitenkin ilmi, että hieman suurempi osuus akateemisesti koulutetuista painotti puoluetustaa verrattuna muihin koulutusasteisiin.

Tulokset sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle sen sijaan vahvistavat hypoteesia ja voidaan todeta, että henkilö, joka sijoittuu selkeästi vasemmalle tai oikealle, korostaa enemmän ehdokkaan puoluetustan merkitystä äänestyspäätöksessään verrattuna henkilöön, joka sijoittuu keskemälle. Tämä kertoo kenties siitä, että puoluekanta on selkeämpi niillä, jotka osaavat sijoittaa itsensä poliittisesti oikealle tai vasemmalle, samaistuvat johonkin puolueeseen ja näin ollen kiinnittyvät politiikkaankin puolueiden kautta. Åsa Bengtssonin ja Kimmo Grönlundin (2005) pohdinnat siitä, että vasemmalle tai oikealle itsensä sijoittavat näkevät puolueiden välillä suurempia ideologisia eroja ja näin ollen painottavat puolueen merkitystä enemmän kuin keskemälle sijoittuvat, voivat päteä tässäkin tapauksessa. Puolueen painottaminen vaaleissa, joissa yksittäiset henkilöt kamppailevat voitosta, voi hyvin kertoa siitä, että jotkin äänestäjät kokevat ehdokkailla olevan puoluetustojensa takia sellaisia ideologisia eroavaisuuksia, jotka ikään kuin pakottavat pohtimaan äänestyspäätöstä myös puolueen kannalta. Olisi kiinnostavaa tutkia, kuinka moni näistä selkeästi vasemmalle tai oikealle sijoittuvat äänestäjät, joille ehdokkaan puoluetusta merkitsi enemmän, on esimerkiksi jonkin poliittisen puolueen jäsen.

Entä miksi nuoret painottavat ehdokkaan puoluetustaa enemmän kuin muut? Yksi mahdollinen syy ehdokkaan puoluetustan korostumiselle nuoremmissä ikäluokissa voi olla se, että nuoret äänestivät vanhempiin ikäluokkiin verrattuna enemmän Pekka Haavistoa, joka on vahvasti profiloitunut vihreänä poliitikkona. Pekka Haaviston lisäksi myös Laura Huhtasaaren kannatus painottui nuorempiin ikäluokkiin, ja ehkä kaikista ehdokkaista juuri Laura Huhtasaaren kampanjassa puoluetta korostettiin eniten. Myös eduskuntavaalitutkimuksessa on havaittu, että nuoret painottavat nykyään enemmän puoluetta kuin ehdokasta, ja Sami Borg ym. (2015, 66) ovat arvioineet, että tämä saattaisi johtua juuri nuorten puolue mieltymyksistä. Täten havainnot ovat presidentinvaalien osalta samansuuntaisia. Kiinnostava löydös oli myös se, että nuoret kertoivat puolueiden kannanottojen vaikuttaneen heidän äänestyspäätökseensä, ja että oikean henkilön saaminen presidentiksi puolueen kustannuksella ei nuorilla näyttänyt niin tärkeänä tekijänä kuin vanhemmilla ikäluokilla. Kenties nuoret eivät olleet istuvaan presidenttiin niin tyytyväisiä kuin muut yleisesti ottaen, ja halusivat antaa mahdollisuuden muillekin ehdokkaille. Tosin Sauli Niinistö oli selkeästi suosituin ehdokas myös nuorimmissa ikäluokissa.

Tutkielman analyysi painottui poliittisen kiinnittymisen teoriaan, johon erityisesti viimeinen, eli neljäs hypoteesi ”*Poliittinen kiinnostus, korkea kansalaispätevyyden tunne ja luottamus puolueisiin lisäävät todennäköisyyttä painottaa puolueen merkitystä*” keskittyi. Hypoteesi saa osittain vahvistusta, sillä poliittinen kiinnostus ja luottamus puolueisiin vaikuttavat vahvasti siihen, että äänestäjä painottaa puolueen merkitystä. Tämä havainto vahvistaa poliittisen kiinnittymisen vaikutusta, ja kun otetaan mukaan positiivinen tulos akateemisesti kouluttautuneiden osalta, voidaan summata, että ehdokkaan puolueustalla on merkitystä poliittisesti kiinnittyneen henkilön äänestyspäätökseen. Sen sijaan sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys eivät tilastollisesti merkitsevästi vaikuttaneet puolueen merkitykseen, mutta niidenkin kohdalla puolueusta vaikutti hiukan enemmän vahvaa kansalaispätevyyttä tuntevien joukossa. Sille, miksi poliittinen kiinnittyminen vaikuttaa positiivisesti ehdokkaan puolueustan merkitykseen äänestyspäätöksessä, voi olla monia syitä. Yksi voi olla se, että erityisesti vaaleissa ihmiset edelleen kiinnittyvät politiikkaan puolueiden kautta (Kestilä-Kekkonen & Korvela 2017, 13–14). Poliittisesti kiinnostuneet ihmiset tietävät politiikasta ja puolueista enemmän, pitävät puolueita yleisestikin tärkeämpänä ja kenties siksi tekevät äänestyspäätöksiään puolueperusteisesti. Luottamuksen puolueisiin katsotaan yleisesti olevan Suomessa matalaa (ks. esim. Toivonen 2017), joten on luontevaa, että tästä poikkeuksen tekevät painottavat puoluetta hieman enemmän äänestyspäätöksessään.

Tutkielman varsinaiseen tutkimuskysymykseen ”*Mikä merkitys ehdokkaan puolueustalla on presidentinvaaleissa?*” voidaan antaa useampia vastauksia ja aineistosta voidaan tehdä monenlaisia tulkintoja. Johtopäätöksenä voidaan kuitenkin todeta, että ehdokkaan puolueustalla on merkitystä äänestäjälle presidentinvaaleissa, mutta muut syyt, kuten ehdokkaan kyvykkyyteen, pätevyyteen ja ominaisuuksiin liittyvät tekijät vaikuttavat enemmän. Merkitys on siis olemassa, mutta se ei ole äänestyspäätöksen kannalta kovinkaan suuri verrattuna moneen muuhun tekijään. Tutkielman analyysi osoitti myös selkeän yhteyden ehdokkaan puolueustan vaikutuksen ja tiettyjen tekijöiden välillä, mikä kertoo siitä, että puolueustan korostumisella on potentiaalia tietyissä ryhmissä. Ehdokkaan puolueustan merkitys korostuu erityisesti politiikasta kiinnostuneiden ja puolueisiin luottavien joukossa. Myös nuorempaan ikäluokkaan kuuluminen ja selkeästi vasemmalle tai oikealle sijoittuminen ovat yhteydessä ehdokkaan puolueustan korostamiseen äänestyspäätöksessä. Voidaan kenties todeta, että puolueella on merkitystä presidentinvaaleissa niille, joille puolueilla on yleensäkin merkitystä. Tähän viittaavat erityisesti luottamus puolueisiin ja sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle. Puolueustan vaikutus tulee esille myös siinä, kun tarkastellaan puoluekannan mukaista äänestämistä, eli sitä, että tietyn puoluekannan omaava äänestäjä

äänestää kyseisen puolueen ehdokasta. Tämä yhteys oli huomattavasti selkeämpi muissa 2000-luvun presidentinvaalitutkimuksissa, mutta on havaittavissa myös vuoden 2018 aineistossa.

Sekä presidentinvaalit että eduskuntavaalit ovat kulkeneet henkilöityneempään suuntaan; eduskuntavaaleista puhutaan pääministerivaaleina (Karvonen 2010, 52) ja presidentinvaaleissa on järkevää pyrkiä häivyttämään puoluetustaa (Tilli 2012, 72). Puolueen merkitys näyttäisi yleisesti kuitenkin vähentyneen enemmän presidentinvaaleissa ja jopa kasvaneen eduskuntavaaleissa. Yleisesti ehdokkaan puoluetustan merkitys äänestyspäätökseen on presidentinvaaleissa huomattavasti heikompi kuin eduskuntavaaleissa. Molemmat vaalit saattavat näyttäytyä äänestäjälle henkilökeskeisinä, mutta eduskuntavaaleissa puolueet ovat läsnä jo vaalitavan vuoksi, mutta myös vaalitenteissä ja hallituskoalitioiden ennustuksissa. Vaikka henkilön merkitys korostui erityisesti vuoden 2018 presidentinvaaleissa, vaalin tulos taisi kuitenkin johtua enemmän Sauli Niinistön asemasta kuin politiikan henkilöitymisestä tai puolueiden merkityksen vähenemisestä. Toisaalta vuoden 2018 presidentinvaalin luonne ja Niinistön suosio vahvistavat politiikan henkilöitymisen kehityskulkua ja sitä, että presidentinvaaleissa on hyvät mahdollisuudet saada häivytettyä puoluetusta hyvin pieneksi. Tarpeeksi vetovoimainen ehdokas voi tulla valituksi ensimmäisellä kierroksella ilman puolueen tukea ja vasemmistoonkin kallellaan oleva äänestäjä voi hyvällä omallatunnolla äänestää porvaritaustaista presidenttiä.

Aiemmassa vaalitutkimuksessa tehdyt havainnot poliittisen kiinnittymisen ja puolueen merkityksen suhteesta pitivät siis pääosin paikkansa tässä Pro gradu -tutkielmassa. Tutkimusasetelman haasteena on kuitenkin se, että eduskuntavaalitutkimuksessa poliittisen kiinnittymisellä on selitetty nimenomaan puolueen painottamista suhteessa henkilön painottamiseen, kun taas tämän tutkielman logistisessa regressioanalyysissä käytetty selitettävä muuttuja mittasi ehdokkaan puoluetustan merkitystä äänestyspäätökseen sellaisenaan. Tutkimusaineistossa ei ollut kysymystä, joka olisi mitannut puolueen ja ehdokkaan suhteellista merkitystä äänestyspäätöksen kannalta. Käytetty muuttuja oli kuitenkin tarpeeksi samanlainen ja analyysin tuloksetkin olivat samansuuntaisia eduskuntavaalitutkimukseen nähden, joten näin ollen eri kysymyksen käyttö selitettävänä muuttujana oli perusteltua. Presidentinvaalitutkimuksessa tulisi kuitenkin jatkossa tarkastella nimenomaan puolueen ja ehdokkaan suhteellista vaikutusta äänestyspäätökseen esimerkiksi kysymyksellä ”*Kumpi asia oli sinulle loppujen lopuksi tärkeämpi äänestäessäsi, puolue vai ehdokas?*”.

Olellainen osa poliittisen kiinnittymisen teoriaa on myös äänestäjän ja puolueen välinen yhteys, jota mitataan puoluesamastumisen tasolla. Eduskuntavaalitutkimuksessa vahvalla puoluesamastumisella onkin nähty olevan vaikutusta puolueen korostamiseen äänestyspäätöksessä (ks. esim. Bengtsson & Grönlund 2005). Tämän tutkielman tutkimusaineistossa ei kuitenkaan ollut kysymystä, joka mittaisi vastaajan puoluesamastumisen tasoa, mikä voidaan nähdä myös aineiston puutteeksi. Osittain tästä johtuen aineiston avulla ei voitu tehdä yleisiä johtopäätöksiä äänestäjän ja puolueen välisestä siteestä vuoden 2018 presidentinvaaleissa tai puoluesamastumisen vaikutuksesta ehdokkaan puoluetustan korostamiseen. Jälleen, jotta tätä asetelmaa voitaisiin jatkossa tutkia tarkemmin, tulisi puoluesamastumista mittaavan kysymyksen löytyä tulevista presidentinvaalitutkimuksista. Muut poliittisen kiinnittymisen tekijät, jotka puuttuivat aineistosta, olivat poliittinen tietotaso, jota usein mitataan erilaisilla päivänpolitiikan tietämystä mittaavilla kysymyksillä sekä poliittinen osallistuminen, jota voidaan selvittää antamalla vastaajalle erilaisia poliittisen osallistumisen muotoja ja kysyä, mihin niistä hän on osallistunut. Näiden tekijöiden mukana olo tuskin olisi muuttanut analyysia suuntaan tai toiseen, mutta olisi todennäköisesti tukenut päätelmiä poliittisen kiinnittymisen yhteydestä puoluetustan merkitykseen.

Tämä tutkielma rajoittuu aineiston osalta 2000-luvun presidentinvaaleihin, eikä näin ollen tuloksia pystytä vertaamaan aikaisempiin vaaleihin tai aikaan ennen perustuslakiuudistuksen tuomia merkittäviä muutoksia presidentin valtaoikeuksissa. Pidemmän aikavälin tarkastelu olisi luultavasti tuottanut mielenkiintoisia tuloksia, mutta lähes kahdenkymmenen vuoden ajanjakso riittää myös hyvin puoluetustan vaikutuksen yleiseen tarkasteluun. Lisäksi käytettävän aineiston määrä täytyi luonnollisesti rajata. Ei voida kuitenkaan suoraan olettaa, että presidentin valtaoikeuksissa tapahtuneet muutokset olisivat automaattisesti vaikuttaneet siihen, kuinka tärkeänä äänestäjät pitävät puoluetta äänestyspäätöksensä kannalta. Jonkinlainen muutos puolueen merkityksessä on kuitenkin varmasti tapahtunut, perustuen esimerkiksi siihen, että puolueiden merkitys yhteiskunnassa on yleisestikin kokenut muutoksia viime vuosikymmenten aikana.

Kuten tutkielman analyysista käy ilmi, Niinistö oli useamman puolueen kannattajien joukossa suosituin ehdokas, mutta ei kaikkien. Kun tarkastellaan kaikkia 2000-luvun vaaleja, puolueiden kannattajat ovat pääosin äänestäneet oman puolueensa ehdokasta. Kuitenkin vuoden 2018 vaaleissa suurista puolueista erityisesti SDP:n ja keskustan kannattajat erottuivat joukosta äänestäessään joukolla Niinistöä. Analyysista kävi ilmi, että verrattuna muiden ehdokkaita asettaneisiin puolueisiin, SDP:n ja keskustan kannattajat pitivät oikean henkilön saamista

presidentiksi tärkeämpänä kuin ehdokkaan puoluetaustaa. Samoin suurempi osa näiden puolueiden kannattajista halusi äänestyspäätöksellään vaikuttaa siihen, että vaali ratkaistaisiin jo ensimmäisellä kierroksella. Onkin vaikea arvioida, mistä puolueiden historiallisen pieni kannatus presidentinvaaleissa johtui, mutta katse kääntyy ennen kaikkea Niinistö-ilmiöön. Voihan olla, että esimerkiksi SDP:n keho kannatus johtui osittain siitä, että presidenttikisasta kieltäytyi moni puolueen kärkipoliitikko, ja ehdokkaaksi valikoitui henkilö, joka ei tainnut vakuuttaa tarpeeksi puolueensa kannattajia. Keskustan ehdokkaana sen sijaan oli puolueen yksi pitkäaikaisista poliitikoista sekä entinen pääministeri, tosin Vanhasen suosio on kuitenkin vaihdellut vuosien mittaan (ks. esim. Yle 11.1.2018). Tutkimusaineistosta kävi ilmi, että puoluekannaltaan sekä SDP:n että keskustan kannattajat äänestivät laajasti kaikkien puolueiden ehdokkaita, mikä vahvistaa sitä, että heidän puolueensa ehdokkaat eivät vain tuntuneet tarpeeksi houkuttelevilta, eikä äänestyskäyttäytyminen näin ollen johtunut pelkästään tyytyväisyydestä Niinistöön.

Kuten moneen otteeseen tässä tutkielmassa on todettu, presidentinvaaleissa ehdokkaan puoluetaustaa pyritään häivyttämään siksi, että saadakseensa tarpeeksi kannatusta ehdokkaan täytyy voittaa puolelleen äänestäjiä yli puoluerajojen. Puolueen korostaminen tai korostamatta jättäminen presidentinvaalikampanjassa voi kenties riippua myös siitä, kuinka iso puolue on ja kuinka todennäköistä on, että puolueen ehdokas menestyy vaaleissa. Nykyisistä puoluekisteriin merkityistä puolueista vain isoimpien puolueiden, eli kokoomuksen, SDP:n ja keskustan asettamia ehdokkaita on valittu presidentiksi. Toki perussuomalaisetkin voi nykyään sijoittaa isojen puolueiden joukkoon ainakin kannatusmittausten perusteella, mutta ainakin vuoden 2018 presidentinvaaleissa Huhtasaaren kampanjassa vielä pyrittiin korostamaan nimenomaan perussuomalaisia arvoja (ks. esim. Aamulehti 31.12.2017) sen sijaan, että kampanja olisi häivyttänyt puoluetaustaa ja keskittynyt koko kansaa koskettaviin arvoihin ja asiakysymyksiin. Ero puolueiden välillä on kuitenkin siinä, että perussuomalaisia ei populistisena puolueena mielletä perinteiseksi puolueeksi, toisin kuin kokoomus, keskusta ja SDP.

Pienellekin puolueelle voi olla hyödyllistä asettaa oma ehdokas, vaikka ehdokkaan karisma ei riittäisikään voittoon asti, ja kuten tutkielman teoriaosuudesta kävi ilmi, puolueet voivat ainakin jossain määrin kuitenkin hyötyä vaalien mediahuomiosta (ks. esim. Kuitunen 2008, 129–130). Pienemmillä puolueilla agenda voi aidosti olla näkyvyydestä hyötymisen, kun taas esimerkiksi suurten puolueiden tai mielipidemittauksissa pärjäävillä ehdokkailla täytyy löytyä kyky puhutella äänestäjiä yli puoluerajojen, jolloin puolueen kannatuksen nostaminen vaalien

seurauksena jäänee taka-alalle. Toisaalta puoluetta voi olla jopa mahdotonta häivyttää kokonaan, sillä usein ehdokkaat ovat toimineet näkyvissä tehtävissä esimerkiksi puolueen kansanedustajina ja ministereinä. Tiedolla ehdokkaan puolueesta voi kenties olla myös äänestyspäättöstä helpottava vaikutus.

Läpi tutkielman on pyritty tuomaan esille vuoden 2018 presidentinvaalien erityisluonnetta, joka johtui Sauli Niinistön ylivoimasta ja harvinaisesta mediakeskustelusta vaalien ympärillä. On siis syytä nostaa esille, että tämän tutkielman pääanalyysi olisi kenties ollut otollisempi jonkin muun presidentinvaalin kohdalla, jossa asetelma olisi ollut niin sanotusti ”normaalimpi”. Toisaalta juuri vuoden 2018 vaalien asetelma innoitti näiden kysymysten pohtimiseen ja ehkä juuri siksi olikin otollisin aika juuri tälle tutkimukselle. Sekin on kiinnostava tieto, että puolueilla ylipäättään oli jonkinlainen merkitys myös vuoden 2018 vaaleissa. Olivatko vuoden 2018 vaalit vain poikkeus, vai tullaanko yhden kierroksen vaaleja näkemään entistä useammin? Tulevatko tulevien vaalien presidenttiehdokkaat tukeutumaan puolueiden sijasta kansanliikkeisiin? Entä miten äänestäjät noudattavat jatkossa puoluekantojaan presidentinvaaleissa?

Niinistön pääsy jatkokaudelle valitsijayhdistyksen kautta ei olisi luultavasti toteutunut samalla tavalla ilman, että hän olisi ollut istuva presidentti tai muulla tavalla hankkinut niin suuren kansansuosion vaaleja edeltävinä vuosina. Vuoden 2024 vaalit näyttävät, mitä puolueen merkitykselle tapahtuu. Luultavasti se tulee hieman kasvamaan vuodesta 2018, sillä asetelma on niin sanotusti normaalimpi, kun ehdokkaana ei ole istuvaa presidenttiä. Istuvaa presidenttiä voikin useimmiten pitää vähintäänkin vahvana kilpakumppanina muille. Tämän osoittaa jo se, että uuden vaalitavan aikana istuva presidentti on joka kerta valittu uudelleen, mikäli hän on ollut ehdokkaana. Lisäksi kuten analyysistä kävi ilmi, kokemus presidentille kuuluvista tehtävistä oli yksi tärkeimmistä perusteista vastaajien äänestyspäättökselle. Kokemusta presidentille kuuluvista tehtävistä voi tuskin saada ilman, että on jo toiminut presidenttinä. Istuvan presidentin uudelleenvalinta samalla myös ikään kuin mittauttaa kansan luottamuksen presidentin työhön.

Valitsijayhdistyksen kautta presidentiksi pyrkiminen voi olla luonnollinen valinta istuvalle presidentille tai muuten tarpeeksi näkyvälle poliitikolle, mutta tuskin esimerkiksi ensimmäistä kertaa hakevalle ehdokkaalle. Sauli Niinistö perusteli ehdokkuuttaan valitsijayhdistyksen kautta myös sillä, että hän joka tapauksessa on luopunut puoluekirjastaan jo astuessaan presidentiksi ensimmäisellä kaudella, joten miksi liittyä takaisin puolueeseen vain hetkeksi ja

näennäisesti (ks. esim. Helsingin Sanomat 29.1.2018). Tämä saattoi olla vain vivahde muun kampanjan joukossa, mutta voihan olla, että samanlaiseen retoriikkaan turvaudutaan jatkossakin. Nähtäväksi jääkin, missä roolissa valitsijayhdistykset tulevat säilymään presidentinvaaleissa. Puolueen rooli ehdokasasettajana tuskin tulee katoamaan.

Lopuksi

Vuoden 2018 presidentinvaalit olivat hyvä esimerkki siitä, miten tarpeeksi suosittu ehdokas saa äänestäjät hylkäämään puoluekantansa. Toisaalta vaalit olivat myös osoitus siitä, että puolueille presidentinvaaleilla on edelleen merkitystä, oli asetelma mikä hyvänsä. Julkisessa keskustelussa esiintyy kuitenkin vahvasti sellainen näkemys, että puolueilla ei olisi juurikaan merkitystä presidentinvaaleissa, kun taas eduskuntavaalien alla puoluevalinnan tärkeyttä korostetaan. Jo presidentinvaalin vaalitapa asettaa ehdokkaat ja puolueet automaattisesti sellaiseen asemaan, että puolueistaan häivyttäminen on kannattavaa ja ehdokkaan osaamisen ja ominaisuuksien korostaminen lähes välttämätöntä. Puolueilla on kuitenkin edelleen vahva rooli ehdokasasettajina ja lähtökohta näyttäisi edelleen olevan, että presidentinvaaleissa ehdokkaat asetetaan puolueiden kautta ja valitsijayhdistyksen kautta pyrkimiselle on usein joku erityinen syy. Toisinaan syynä on se, että kyseinen ehdokas on jäänyt sivuun oman puolueen ehdokasasettelusta. Sauli Niinistön tapauksessa kyse oli kuitenkin siitä, että hän oli jo päässyt istuvana presidenttinä sellaiseen asemaan, että valitsijayhdistyksen kautta toiselle kaudelle pyrkiminen olisi kenties luontevampaa.

Tutkielmalla pyrittiin tuomaan uutta näkökulmaa puolueistaan merkityksestä äänestyspäätökseen presidentinvaaleissa. Tutkielman myötä heräsi myös uusia mielenkiintoisia kysymyksiä, joita voisi jatkossa tutkia presidentinvaalien näkökulmasta. Yksi kysymys on nuorten osuus puolueen korostamisessa. Kuten tästä tutkielmasta kävi ilmi, eniten ehdokkaan puolueistaan merkitystä äänestyspäätöksessään painottivat 18–30-vuotiaat. Myös eduskuntavaalitutkimuksessa 2010-luvulla on huomattu, että nuoret painottavat yhä enemmän puoluetta ehdokkaan sijasta. Nuorten vaaliosallistumista ja kiinnostusta politiikkaan on toki tutkittu, mutta nimenomaan tästä asetelmasta aihetta voisi tarkastella syvällisemmin. Erityisen kiinnostavan tiedon tästä tekee se, että vanhemmat ikäluokat ovat perinteisesti samaistuneet puolueisiin nuoria voimakkaammin. Voiko tämä kertoa esimerkiksi nuorten alhaisemmasta poliittisesta tietotasosta ja siitä, että nuoret eivät ole täysin tietoisia presidentin valtaoikeuksista tai sisäpoliittisesta asemasta? Tässä viitataan Kimmo Elon ja Lauri Rapelin tutkimukseen (2008, 104–105), jossa havaittiin, että poliittisella tietotasolla oli vaikutusta siihen, kuinka

tärkeänä esimerkiksi äänestämistä eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa pidettiin, mikä johtui eri käsityksistä instituutioiden roolista. Vai onko kyse kuitenkin siitä, mitä puolueita nuoret yleensä äänestävät?

Toinen näkökulma, jota presidentinvaalien osalta voisi myös jatkossa tutkia on se, miksi lähes kaikki puolueet edelleen asettavat oman ehdokkaansa presidentinvaaleissa, vaikka tyypillisesti henkilöiden rooli korostuu ja puoluetustaa pyrkivät häivyttämään sekä ehdokkaat että ehdokkaiden kampanjat. Kysymys on erityisen kiinnostava pienten puolueiden osalta, sillä nämäkin puolueet rahoittavat suuren osan ehdokkaidensa kampanjoista, vaikka todennäköisempää on, että suurten puolueiden ehdokkaat menestyvät presidentinvaaleissa. Syy on todennäköisesti siinä, että pienille puolueille on tärkeää tuoda agendaansa esiin ja saada näkyvyyttä jokaisessa vaalissa. Kuitenkaan kovinkaan suoria vaikutuksia puolueiden kannatukseen positiivisessa mielessä ei voi odottaa presidentinvaalien perusteella. Mitkä ovat todelliset hyödyt puolueille presidentinvaaleissa? Missä määrin puolueet voivat sisällyttää puolueen omia tavoitteita ehdokkaansa presidentinvaalikampanjaan? Tulemmeko kenties vielä näkemään pienen puolueen, kuten RKP:n tai kristillisdemokraattien ehdokkaiden voittavan presidentinvaalit? Tässä tutkielmassa pyrittiin selvittämään, mikä merkitys puolueella on presidentinvaaleissa äänestäjälle, mutta kysymyksen voi kääntää myös siten, mikä merkitys presidentinvaaleilla on puolueelle?

Lähteet

- Aamulehti (31.12.2017), ”Puolueet ovat presidenttiehdokkaille kiusallinen kumppani – Äänestäjien luottamus murentunut”. Artikkel. Saatavissa <<https://www.aamulehti.fi/a/200637588>>, luettu 9.2.2020.
- Aamulehti (13.8.2018), ”Presidentti Sauli Niinistö osallistui salaisesti kiky-sopimuksen neuvotteluihin ja sisäpolitiikkaan: Kutsui EK:n ja SAK:n johdon Mäntyniemeen – pääministeri Sipilä harhautti samalla tiedotusvälineitä”. Artikkel. Saatavissa <<https://www.aamulehti.fi/a/201121320>>, luettu 21.11.2019.
- Aarnio, Eeva & Isotalus, Pekka (2000), ”Miten presidentti on tehty?”. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio, Eeva (toim.), *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty?*, 5–21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alho, Arja (2012), *Politiikan henkilöityminen – tunteita ja skandaalinkäryä*. Media & Viestintä, 35(2), 92–97.
- Arzheimer, Kai (2008), ”Political Efficacy”. Teoksessa Holtz-Bacha, Christina & Kaid, Lynda Lee (toim.), *Encyclopedia of Political Communication*, 579–580. SAGE Publications.
- Baumgartner, Jody C. (2000), *Modern Presidential Electioneering: An Organizational and Comparative Approach*. Westport, Connecticut: Praeger.
- Bengtsson, Åsa & Grönlund, Kimmo (2005), ”Ehdokasvalinta”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 229–251. Helsinki: WSOY.
- Bengtsson, Åsa (2012), ”Väljarnas kandidatval: rörlighet och motiv”. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 139–155. Helsinki: oikeusministeriö.
- Blondel, Jean & Thiébault, Jean-Louis (2010), *Political Leadership, Parties and Citizens*. London: Routledge.
- Borg, Sami (Tampereen yliopisto): Kannatusmittaustutkimus 1994, osa 1 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2000-08-14). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD1019>
- Borg, Sami (2007), ”Vaalitulokset ja äänestyspäätökset”. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.), *Presidentinvaalit 2006*, 32-55. Porvoo; Helsinki: WSOY.
- Borg, Sami (2008), ”Kansalaisten jäsenyys ja toiminta puolueissa”. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 85–108. Helsinki: WSOY.
- Borg, Sami (2015), ”Tulos, kannatusmuutokset ja äänestyspäätösten taustoja”. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina & Westinen, Jussi (toim.), *Demokratiaindikaattorit 2015*, 13–38. Helsinki: oikeusministeriö.
- Borg, Sami (2018), ”Mikä selittää Niinistön ylivoiman?”, *Vaikuttaja* (blogi), Tampereen yliopisto. Julkaistu 31.1.2018. Saatavissa: <<https://vaikuttaja.uta.fi/mika-selittaa-niiniston-ylivoiman/>>, luettu 12.10.2019.

Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina (2017), ”Viisi väitettä osallistumisesta”. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.), *Poliittinen osallistuminen – Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*, 52–76. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Bäck, Maria, Kestilä-Kekkonen, Elina & Söderlund, Peter (2016), ”Suomalaisten poliittinen luottamus ja siihen vaikuttavat tekijät”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*. 379–397. Helsinki: oikeusministeriö.

Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (2019), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus – Polut, trendit ja kuulut*. Helsinki: valtiovarainministeriö.

Christensen, Henrik Serup, Karjalainen, Maija & Setälä Maija (2016), ”Kansalaisaloite poliittisen yhdenvertaisuuden näkulmasta”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 435–456. Helsinki: oikeusministeriö.

Clarke, Harold D. & Stewart, Marianne C. (1998), “The decline of parties in the minds of citizens”, *Annual Review of Political Science*. Vol 1, Issue 1.

Dalton, Russell J. & Wattenberg, Martin P. (2000), “Partisan Change and the Democratic Process”. Teoksessa Dalton, Russell J. & Wattenberg, Martin P. (toim.), *Parties without partisans: Political change in advanced industrial democracies*, 261–284. Oxford: Oxford University Press.

van Deth, Jan W. (1999), ”Interest in Politics”. Teoksessa Jennings, M. Kent & van Deth Jan W. (toim.), *Continuities in political action: a longitudinal study of political orientations in three western democracies*, 275–312. Berlin: deGruyter.

Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008), *Suomalaisten politiikkatietämys*. Helsinki: oikeusministeriö.

Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2012), ”Politiikkatietämys ja poliittinen kiinnostus”. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 275–291. Helsinki: oikeusministeriö.

Etelä-Suomen sanomat (29.1.2018), ”Asiantuntija: Vaalien suurimpia häviäjiä olivat vasemmisto ja keskusta”. Artikkelin saatavissa <<https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/art2433447>>, luettu 20.3.2018.

Evans, Jocelyn A.J. (2004), *Voters and Voting: And Introduction*. London: Sage Publications.

Forsberg, Tuomas & Raunio, Tapio (2014), ”Johdanto: Muuttuva maailma, muuttuva politiikka”. Teoksessa Forsberg, Tuomas & Raunio, Tapio (toim.), *Politiikan muutos*, 9–40. Tampere: Vastapaino.

Gabriel, Oscar W. (2012), “Cognitive political engagement”. Teoksessa Keil, Silke I & Gabriel, Oscar W. (toim.), *Society and Democracy in Europe*, 162–184. Abingdon: Routledge.

Gabriel, Oscar W. (2017), “Participation and political trust”. Teoksessa Zmerli, Sonja & van der Meer, Tom W.G. (toim.), *Handbook on Political Trust*, 228–241. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Gallup Kanava (2018), Vaalien seurantatutkimukset. Saatavissa <<http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/luettelo/sarjat.html#vaaseura>>, luettu 10.4.2018.
- Garza, Diego (2017), ”Voter Evaluation of Candidates and Party Leaders”. Teoksessa Arzheimer, Kai, Evans, Jocelyn, Lewis-Beck, Michael S. (toim.), *The SAGE Handbook of Electoral Behavior*. 633–653. Los Angeles: SAGE reference.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, Sundberg, Jan, Sänkiaho, Risto & Wass, Hanna (2005a), ”Kiinnittyminen politiikkaan”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 88–118. Helsinki: WSOY.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki & Wass, Hanna (2005b), ”Äänestysosallistuminen”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 119–146. Helsinki: WSOY.
- Haavisto, Ilkka (2019), *Politiikan pudotus: Valtioon luotetaan mutta poliittisia toimijoita epäillään*. Eva arvio.
- Hague, Rod, Harrop, Martin & McCormick, John (2016), *Comparative Government and Politics: An Introduction*. New York: Palgrave Macmillan. 10th edition.
- Hallberg, Pekka, Hidén, Mikael, Martikainen, Tuomo, Nousiainen, Jaakko & Tiikkanen, Päivi (2009), ”Presidentti-instituutio muotoutuu uudelleen”. Teoksessa Hallberg ym. (toim.), *Presidentin valta: Hallitsijavallan ja parlamentarismien välinen jännite Suomessa 1919-2009*, 320–373. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hayes, Danny (2009), ”Has Television Personalized Voting Behaviour”, *Political Behavior*, vol.31(2): 231–260.
- Heikkilä, Tarja (2017), *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita.
- Helsingin Sanomat (7.3.2012), ”Haaviston homoseksuaalisuus vaikutti vaalien tulokseen”. Artikkel. Saatavissa <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002522606.html>>, luettu 26.11.2019.
- Helsingin Sanomat (9.6.2012), ”Juha Sipilä Keskustan johtoon”. Uutinen. Saatavissa <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002536736.html>>, luettu 26.11.2019.
- Helsingin Sanomat (5.6.2017), ”Sdp:n presidenttipakka sekaisin – Tuomioja tukisi Sauli Niinistöä, Jaakonsaari Pekka Haavistoa tai demarinuorten Mikkel Näkkäläjärveä”. Artikkel. Saatavissa <<https://www.hs.fi/paivanlehti/06062017/art-2000005241572.html>>, luettu 9.2.2020.
- Helsingin Sanomat (6.6.2017), ”Mikä on, kun demarit eivät löydä presidenttiehdokasta?”. Pääkirjoitus. Saatavissa <<https://www.hs.fi/paivanlehti/06062017/art-2000005241572.html>>, luettu 9.2.2020.
- Helsingin Sanomat (23.1.2018), ”Puolueet eivät enää tee presidenttiä, ja sukupuoli on menettänyt merkitystään – Ihanne-ehdokkaassa yhdistyvät yleensä kaksi peruskriteeriä, sanoo professori”. Artikkel. Saatavissa <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005534975.html>>, luettu 29.3.2018.

Helsingin Sanomat (13.8.2018), ”Presidentti Niinistön puuttuminen kiky-neuvotteluihin valtiosäännön rajamailla, arvioivat asiantuntija – ”Vallanjaon hengen vastaista””. Artikkelin Saatavissa <<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005790035.html>>, luettu 21.11.2019.

Herkman, Juha (2018), ”Pohjoismainen malli murroksessa? Populismien haaste journalismille Pohjoismaissa”. Teoksessa Niemi, Mari K. & Houni, Topi (toim.), *Media & Populismi – työkaluja kriittiseen journalismiin*, 43–63. Tampere: Vastapaino.

Hetherington, Marc J. (1998), ”The Political Relevance of Political Trust”, *The American Political Science Review*, Vol. 92, No. 4: 791–808.

Hibbing, John R. & Theiss-Morse, Elizabeth (2002), *Stealth democracy: Americans' beliefs about how government should work*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.

Hjarvard, Stig (2013), *The Mediatization of Culture and Society*. New York: Routledge.

Holtz-Bacha, C, Langer, A. I. & Merkle, S. (2014), ”The personalization of Politics in Comparative Perspective: Campaign Coverage in Germany and the United Kingdom”, *The European Journal of Communication* 29 (2): 153–170.

Hooghe, Marc & Quintelier, Ellen (2012), ”Political participation in Europe”. Teoksessa Keil, Silke I & Gabriel, Oscar W. (toim.), *Society and Democracy in Europe*, 220–243. Abingdon: Routledge.

Iltalehti (8.6.2017), ”Li Andersson haluaa Sauli Niinistön vaihtoon – pitkä lista syitä”. Uutinen. Saatavissa <<https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/201706072200191509>>, luettu 1.2.2020.

Isotalo, Veikko, Järvi, Theodora, von Schoultz, Åsa & Söderlund, Peter (2019), *Suomalainen äänestäjä 2003–2019*. Vaalitutkimuskonsortio, Helsinki: oikeusministeriö.

Isotalus, Pekka (2007), ”Presidentinvaalien 2006 juonenkäänteet ja kampanjan ominaispiirteet”. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.), *Presidentinvaalit 2006*, 10–31. Porvoo, Helsinki: WSOY.

Isotalus, Pekka (2017), *Mediapoliitikko*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto (2014), *Määrällisiä tarinoita : monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Jyväskylä: Docendo.

Kaleva (29.1.2018), ”Niinistö työn ja vauva-arjen yhdistämisestä: ”Vuorokaudessa on aika paljon tunteja ja viikossa päiviä””. Uutinen. Saatavissa: <<https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/niinisto-tyon-ja-vauva-arjen-yhdistamisesta-vuorokaudessa-on-aika-paljon-tunteja-ja-viikossa-paivia/783296/>>, luettu 23.2.2020.

Karvonen, Lauri (2010), *The Personalization of Politics: A Study of Parliamentary Democracies*. Cochester: ECPR Press.

Karvonen, Lauri (2011), *Preferential Voting in Finland – How much do candidates matter, and to whom and why?* Turku: Åbo Akademi University.

- Karvonen, Lauri (2012), ”Ehdokasäänestäminen”. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 313–323. Helsinki: oikeusministeriö.
- Karvonen, Lauri (2017), ”Puolueiden valta valtion päätöksenteossa”. Teoksessa Niemi, Mari K., Raunio, Tapio, Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, 81–110. Tampere: Vastapaino.
- Kestilä-Kekkonen, Elina (2014), ”Puoluedemokratian haasteet Euroopassa: Syrjäyttävätkö uudet poliittisen osallistumisen muodot edustuksellisen demokratian?”. Teoksessa Forsberg, Tuomas & Raunio, Tapio (toim.), *Politiikan muutos*, 41–75. Tampere: Vastapaino.
- Kestilä-Kekkonen, Elina (2015), ”Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen”. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina & Westinen, Jussi (toim.), *Demokratiaindikaattorit 2015*, 52–63. Helsinki: oikeusministeriö.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (2017), ”Vaali- ja puolueosallistumisesta demokratiainnovaatioihin: syventyykö vai heikentykö demokratia?”. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.), *Poliittinen osallistuminen – Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*, 8–29. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Vento, Isak (2019), ”Poliittinen luottamus – käsitteet, teoriat ja mittaaminen”. Teoksessa Bäck, Maria & Kestilä-Kekkonen, Elina (toim.), *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*, 18–34. Helsinki: valtiovarainministeriö.
- King, Anthony (2002), *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Kuitunen, Soile (2008), ”Vaalit ja ehdokkaiden asettaminen”. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 109–134. Helsinki: WSOY.
- Kunelius, Risto, Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009), *Media vallan verkoissa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Maaseudun tulevaisuus (28.1.2018), ”Tänään selviää Niinistön ja Väyrysen kohtalo – aiemmat valitsijayhdistyksien ehdokkaat eivät menestyksellään juhlineet”. Artikkelit. Saatavissa: <<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.222264>>. Luettu 6.2.2020.
- Marsh, Michael (2007), *Candidates or parties? Objects of electoral choice in Ireland*. Dublin: Trinity College.
- Mattila, Mikko & Sänkiaho, Risto (2005), ”Luottamus poliittiseen järjestelmään”. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*, 73–87. Helsinki: WSOY.
- Mattila, Mikko, Rapeli, Lauri, Wass, Hanna & Söderlund, Peter (2018), *Health and political engagement*. London: Routledge.
- Mazzoleni, Gianpietro (2008), ”Mediatization of Politics”. Teoksessa Wolfgang Donsbach (toim.), *The International Encyclopedia of Communication*. London: Blackwell.

- McAllister, Ian (2007), "The personalization of politics". Teoksessa Russell J. Dalton ja Hans- Dieter Klingemann (toim.), *Oxford handbook of political behavior*, 571–588. Oxford: Oxford University Press.
- van der Meer, Tom W.G & Zmerli, Sonja (2017), "The deeply rooted concern with political trust". Teoksessa Zmerli, Sonja & van der Meer, Tom W.G. (toim.), *Handbook on Political Trust*, 1–18. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Milner, Henry (2002), *Civic Literacy – How Informed Citizens Make Democracy Work*. Hanover; London: University press of New England.
- Moring, Tom & Mykkänen, Juri (2012), "Vaalikampanjat ja viestinnällistyminen". Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*, 62–78. Helsinki: oikeusministeriö.
- Negrine, Ralph (2007), *The professionalisation of political communication*. Bristol: Intellect.
- Niemi, Mari K, Raunio, Tapio & Ruostetsaari, Ilkka (2017a), "Poliittinen järjestelmä muuttuneessa ympäristössä". Teoksessa Niemi, Mari K., Raunio, Tapio, Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, 9–30. Tampere: Vastapaino.
- Niemi, Mari K., Raunio, Tapio, Ruostetsaari, Ilkka (2017b), "Kohti itsenäisen Suomen toista vuosisataa". Teoksessa Niemi, Mari K., Raunio, Tapio, Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, 295–311. Tampere: Vastapaino.
- Noppari, Elina & Niemi, Mari K. (2017), "Sopuleista someaikaan – median valta politiikassa". Teoksessa Niemi, Mari K., Raunio, Tapio, Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, 245–268. Tampere: Vastapaino.
- Nummenmaa, Lauri (2009), *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Oikeusministeriö (2012), "Perustuslain muutokset tulevat voimaan maaliskuun alusta". Tiedote. Saatavissa <https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/grundlagsandringarna-trader-i-kraft-vid-ingangen-av-mars>, luettu 12.1.2020.
- Oikeusministeriö (2014), *Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen – Valtioneuvoston demokraatiopoliittinen selonteko 2014*. Helsinki: oikeusministeriö.
- Paloheimo, Heikki (2000), *Divided Executive in Finland: From Semi-Presidential to Parliamentary Democracy*. Workshop "The Presidentialization of Parliamentary Democracies". Copenhagen: ECPR Joint Session of Workshops.
- Paloheimo, Heikki & Sundberg, Jan (2005), "Puoluevalinnan perusteet". Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. 169–201. Helsinki: WSOY.
- Paloheimo, Heikki (2017), "Presidentin ja hallituksen muuttuva vallanjako". Teoksessa Niemi, Mari K., Raunio, Tapio & Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, 160–192. Tampere: Vastapaino.
- Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (2008a), "Puolueiden rooli ja tehtävät demokratiassa". Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.) *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 11–26. Helsinki: WSOY.

Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (2008b), ”Suomen puolueiden nykytila ja tulevaisuuden haasteet”. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 209–217. Helsinki: WSOY.

Panebianco, Angelo (1988), *Political parties: organization and power*. Manchester: Manchester University.

Pekonen, Kyösti (2008), ”Poliittisten puolueiden uudet haasteet”. Teoksessa Korvela, Paul-Erik & Lindroos, Kia (toim.), *Avauksia poliittiseen ajatteluun*, 11–34. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Perälä, Annu & Karimäki, Jenni (2018), ”Presidentinvaalien valitsijayhdistys ei ole oikotie onneen”. *Politiikasta* (Valtiotieteellisen yhdistyksen lehti), artikkeli. Julkaistu 26.2.2018. Saatavissa <<https://politiikasta.fi/presidentinvaalien-valitsijayhdistys-ei-ole-oikotie-onneen/>>.

Rahat, Gideon & Kenig, Ofer (2018), *From party politics to personalized politics?: Party change and political personalization in democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Raiskila, Miira & Wiberg, Matti (2017), ”Demokratian ritareista näppäimistösureihin: Poliittisen osallistumisen kirjo laajenee”. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.), *Poliittinen osallistuminen – Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*, 30–51. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rapeli, Lauri (2010), *Tietääkö kansa? Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa ja empiirisessä tarkastelussa*. Turku: Turun yliopisto.

Rapeli, Lauri (2014), ”Eduskunta ja kansalaismielipide”. Teoksessa Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), *Eduskunta – kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*, 51–65. Helsinki: Gaudeamus.

Rapeli, Lauri & Borg, Sami (2016), ”Kiinnostavaa mutta monimutkaista: tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 358–378. Helsinki: oikeusministeriö.

Raunio, Tapio (2012), ”Semi-presidentialism and European integration: lessons from Finland for constitutional design”, *Journal of European Public Policy* 19:4: 567–584.

Raunio, Tapio (2019), ”Presidents, Institutions, and the Quest for Coherent Leadership”. Teoksessa Kangas, Anni, Kujala, Johanna, Heikkinen, Anna, Lönnqvist, Antti, Laihonon, Harri & Bethwaite, Julia (toim.), *Leading Change in a Complex World: Transdisciplinary Perspectives*, 223–244. Tampere: Tampere University Press.

Renwick, Alan & Pilet, Jean-Benoit (2016), *Faces on the ballot – The Personalization of Electoral Systems in Europe*. Oxford: Oxford university press.

Schoen, Harald (2008), ”Party Identification”. Teoksessa Holtz-Bacha, Christina & Kaid, Lynda Lee (toim.), *Encyclopedia of Political Communication*, 535–538. SAGE Publications.

von Schoultz, Åsa (2016), ”Puolueiden puheenjohtajien merkitys äänestyspäätöksen kannalta”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*. 159–176. Helsinki: oikeusministeriö.

von Schoultz, Åsa (2017), ”Party Systems and Voter Alignments”. Teoksessa Arzheimer, Kai, Evans, Jocelyn & Lewis-Beck, Michael S. (toim.), *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. 30–55. Los Angeles: SAGE reference.

Setälä, Maija (2003), *Demokratian arvo – teorit, käytännöt ja mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University.

Suhonen, Pertti (1991), *Kaksisuuntainen peili: mielipidetutkimukset julkisuudessa ja politiikassa*. Helsinki: Hanki ja Jää.

Suomenmaa (2.6.2017), ”Kokoomus ei kelvannut Niinistölle”. Artikkel. Saatavissa <<https://www.suomenmaa.fi/paakirjoitus/kokoomus-ei-kelvannut-niinistolle-6.23.246005.7ba7cbc06b>>, luettu 29.3.2018.

Suomen vaalitutkimusportaali (2016a), Kansallinen vaalitutkimus. Saatavissa <https://www.vaalitutkimus.fi/fi/vaalitutkimus_suomessa.html>, luettu 1.4.2018.

Suomen vaalitutkimusportaali (2016b), Puolueiden jäsenmäärien kehitys. Saatavissa <https://www.vaalitutkimus.fi/fi/kiinnittyminen/puolueiden_jasenmaerien_kehitys.html>, luettu 28.3.2018.

Suomen vaalitutkimusportaali (2016c), Puolueen ja ehdokkaan suhteellinen merkitys eduskuntavaalien äänestyspäätöksessä 1983-. Saatavissa <https://www.vaalitutkimus.fi/fi/aanestysvalinnat/puolueen_ja_ehdokkaan.html>, luettu 15.1.2020.

Strandberg, Kim (2016), ”Ehdokkaiden ja kansalaisten internetin ja sosiaalisen median poliittinen käyttö vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa”. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 95–116. Helsinki: oikeusministeriö.

Strömbäck, Jesper & Esser, Frank (2014), ”Mediatization of Politics: Towards a Theoretical Framework”. Teoksessa Esser, Frank & Strömbäck, Jesper (toim.), *Mediatization of Politics – Understanding the Transformation of Western Democracies*, 3–30. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Tasavallan presidentin kanslia (2019), Presidentin valinta. Saatavissa <<https://www.presidentti.fi/presidentin-toimi/presidentin-valinta/>>, luettu 1.4.2018.

Tavits, Margit (2009), *Presidents with Prime Ministers – Do direct elections matter?* Oxford: Oxford university press.

Theocharis, Yannis & van Deth, Jan W (2018), *Political Participation in a Changing World*. New York: Routledge.

Thompson, John B. (2000), *Political Scandal – Power and visibility in the media age*. Cambridge: Polity.

Tiihonen, Seppo (2013a), ”Presidentit valtiollisina johtajina”. Teoksessa Tiihonen, Seppo, Pohls, Maritta & Korppi-Tommola, Juha (toim.), *Presidentti johtaa – suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja*, 301–351. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Tiihonen, Seppo (2013b), ”Presidentti johtaa – suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja”. Teoksessa Tiihonen, Seppo, Pohls, Maritta, Korppi-Tommola, Juha (toim.), *Presidentti johtaa – suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja*, 13–34. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Tilastokeskus (2018), Presidentinvaalit. Saatavissa <<http://www.stat.fi/til/pvaa/index.html>>, luettu 10.4.2018.

Tilli, Jouni (2012), ”Presidentinvaalit 2012: uutta, vanhaa, lainattua, sinistä ja vihreää”, *Kansalaisyhteiskunta-lehti*, 3 (1): 70–79.

Toivonen, Sarianna (2017), ”Tyytyväiset alamaiset”. Teoksessa Apunen, Matti, Haavisto, Ilkka, Iskanius, Anniina & Toivonen, Sarianna (toim.) *Kumous Kunnissa – EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2017*, 38–51. Helsinki: Taloustieto Oy.

Turun Sanomat (28.1.2018), ”Jokisipilä: Tulos kertoo puoluepolitiikan kriisistä”. Artikkel. Saatavissa<<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3819317/Jokisipila+Tulos+kertoo+puoluepolitiikan+kriisista>>, luettu 1.4.2018.

Uimonen, Risto (2001), *Riisuttu presidentti: kuinka valtionpäältä vietiin valta ja hänestä tehtiin tavallinen kuolevainen*. Helsinki: WSOY.

Uimonen, Risto (2012), *Puolivallaton presidentti: Sauli Niinistön pitkä kiri Mäntyniemeen*. Helsinki: WSOY.

Vaalilaki 2.10.1998/714. Saatavissa <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980714>>, luettu 12.10.2019.

Vaali- ja puolerahoitusvalvonta (2020), Presidentinvaali 2018. Saatavissa <<https://www.vaalirahoitusvalvonta.fi/fi/index/vaalirahailmoituksia/ilmoituslistaus/PV2018.html>>, luettu 15.1.2020.

Vaalit.fi (2020), Maakuntavaalit. Saatavissa <<https://vaalit.fi/maakuntavaalit>>, luettu 3.3.2020.

Verba, Sidney, Schlozman, Kay Lehman & Brady, Henry E. (1995), *Voice and Equality – Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge; Massachusetts; London; England: Harvard University Press.

Webb, Paul D., Farrell David M. & Holliday, Ian (2002), *Political parties in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.

Wells, Scott (2008), ”Political Engagement”. Teoksessa Holtz-Bacha, Christina & Kaid, Lynda Lee (toim.), *Encyclopedia of Political Communication*, 580–583. SAGE Publications.

Wiberg, Matti (2017), ”Paljonko osallistumista tarvitaan?”. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.), *Poliittinen osallistuminen – Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*, 161–189. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Yle (5.6.2017), ”Erkki Tuomioja: SDP:n vakavasti harkittava, voisiko puolue tukea Sauli Niinistöä”. Artikkel. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-9649779>>, luettu 9.2.2020.

Yle (11.1.2018), ”Henkilökuvassa Matti Vanhanen: Keskustan yksinäinen susi ei päästä lähelleen, mutta ymmärtää kavereiden arvon”. Artikkel. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-9994890>>, luettu 16.2.2020.

Yle (8.2.2018), ”Yle kannatusmittaus: presidentinvaalit nostivat kokoomusta ja perussuomalaisia, aktiivimalli ropisee SDP:n laariin”. Artikkel. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-10063466>>, luettu 1.11.2018.

Yle (2.3.2018), ”Yle kannatusmittaus: Kokoomuksen valtakausi ohi – SDP nousi suosituimmaksi puolueeksi”. Artikkel. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-10096785>>, luettu 2.3.2018.

Yle (13.8.2018), ”Professori: Presidentti Niinistön sekaantuminen sisäpolitiikkaan perustuslain hengen vastaista”. Artikkel. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-10350399>>, luettu 21.11.2019.

Yle (5.12.2019), ”Ylen mittaus: Perussuomalaiset jyristelivät taas eteenpäin, keskustalle kaikkien aikojen murskaluvut”. Artikkel. Saatavissa <<https://yle.fi/uutiset/3-11102651>>, luettu 11.1.2020.

Yli-Huttula, Tuomo (2018), *Presidentti ja porvarivalta – Ristiriitoja ja yhteistoimintaa tasavallan sisäpiirissä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Aineistot

Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) & Kestilä-Kekkonen, Elina (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2015 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2018-07-24). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. Saatavissa <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>>.

Kantar TNS Oy (2012). Presidentinvaalit 2012, 1. ja 2. kierroksen seuranta. Sähköinen tietoaaineisto. (Sami Borgilta saatu julkaisematon data-aineisto, joka tallennetaan Tietoaarkistoon myöhemmin.)

Moring, Tom (Helsingin yliopisto) & Pehkonen, Juhani (TNS Gallup Oy): Presidentinvaalit 2006, 1. kierroksen seuranta [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.1 (2009-08-24). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. Saatavissa <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2137>>.

Nurmela, Sakari (Kantar TNS Oy) & Pehkonen, Juhani (Kantar TNS Oy) & Borg, Sami (Tampereen yliopisto): Presidentinvaalit 2018, 1. kierroksen seuranta [sähköinen tietoaaineisto]. (Sami Borgilta saatu julkaisematon data-aineisto, joka tallennetaan Tietoaarkistoon Borgin Vaalikoneet 2020 –hankkeen päättyttyä.)

Suomen Gallup: Presidentinvaalit 2000, 1. kierros [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 3.1 (2006-08-01). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. Saatavissa <<http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD1040>>.